

Luvaton paikkataide – tekeminen ja ilmiö

Krista Rekilä

Pro gradu -tutkielma

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta
Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma

2019

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Luvaton paikkataide – tekeminen ja ilmiö

Tekijä: Krista Rekilä

Koulutusohjelma: kuvataidekasvatus

Sivumäärä: 100, liitteet (3)

Työn laji: pro gradu -tutkielma

Vuosi: 2019

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmani on tapaustutkimus julkisissa ja hylätyissä tiloissa ilmenevästä luvattoman paikkataiteen ilmiöstä. Tutkielmani tarkastelee luvattoman paikkataiteen tekemistä, toteutuksia, motiiveja ja vaikutuksia asettaen ilmiön luvattomuuden, leikin, kapinahengen ja epävirallisen taidemaailman konteksteihin. Tutkimukseni tapauksia ovat Kati Sinenmaan, Z:n, Veikko Ilosen, Jyrki Pyörnilän ja Lauri Ainalan luvaton paikkataide. Lisäksi täydennän kuvaa ilmiöstä luomalla katsauksen muihin luvattoman paikkataiteen toteutuksiin. Aineisto on kerätty teemahaastattelulla ja sähköpostihaastattelulla. Aineisto on analysoitu haastatteluteemojen ja avainkäsitteiden perusteella sekä tyypittelemällä.

Tutkimukseni perusteella luvattomassa paikkataiteessa tiloista tehdään omia paikkoja (vrt. *place-making*) siksi, koska se on hauskaa. Sitä motivoivat lisäksi muutoshakuisuus suhteessa julkiseen tilaan sekä käytännölliset -, yhteisölliset - ja yksityiset syyt. Luvattoman paikkataiteen tekeminen on taiteellista, vapaaehtoista, epävandalistista, yhteiskuntakriittistä, diy-henkistä ja hauskaa tekemistä, joka jakautuu vetäytyvään ja ulospäin suuntautuvaan tekemiseen.

Luvattomalla paikkataiteella on yksityisiä, yhteisöllisiä ja lokaaleja vaikutuksia kuten merkityksellisuuden, hauskuuden, mielekkyyden ja lokaalin viihtyisyyden lisääminen. Luvaton paikkataide tuo uusia visioita tilaan, muuttaa paikkojen käyttötarkoitusta, kommentoi julkista tilaa, muuttaa maisemaa ja ennen kaikkea tekee ja ottaa haltuun paikkoja. Tutkimus tarjoaa tietoa omaehtoisesta paikan tekemisestä ja sitä voidaan käyttää paitsi oppaana luvattoman paikkataiteen tekemiseen, myös katutaiteen-, kaupunkisuunnittelun – ja osallistamisen hankkeissa sekä kuvataideopetuksessa taiteellisenä oman paikkasuhteen muodostamisen ja kehittämisen välineenä.

Avainsanat: luvattomuus, paikkataide, leikki, kapinahenki, diy

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi **X**

University of Lapland, Faculty of Art and Design

Title of the Master's thesis: Unauthorized place art – making and phenomenon

Author: Krista Rekilä

Programme: Art education

Type of the work: Master's thesis

Number of pages: 100, attachments (3)

Year: 2019

Abstract:

My Master's thesis is a casestudy focusing on the phenomenon of unauthorized place art appearing in public space and abandoned environments. My thesis examines unauthorized place art through themes of making, works, motives, effects and through theoretical contexts of illicitness, play, rebellion and unofficial art world. My study features five cases of Finnish unauthorized place artists: Kati Sinenmaa, Z, Veikko Ilonen, Jyrki Pyörnilä and Lauri Ainala. The research data is obtained by methods of focused interview and email interview. The data has been analyzed based on the themes of focused interview and keywords provided in theory.

This study shows that unauthorized place art is place making motivated primarily by fun, amusement and pleasure of making. Motives of making unauthorized place art include agendas of chancing and commenting public space and other practical-, communal- and individual motives. Making in phenomenon is artistic, voluntary and DIY-spirited featuring non-vandalistic yet critical approach to the society and its orders. The making of unauthorized place art is divided two types: introvert type and extrovert type.

Unauthorized place art has private, communal and local effects such as increasing experienced meaningfulness, amusement, sense and freedom and transforming local public places pleasant and more collective. Unauthorized place art provides new visions to public space, changes the landscapes and functions of the places and above all creates and takes over places. This study offers practical knowledge of making unauthorized place art and it can be used as a guide in making it. The projects of street-art and urban design and participatory communal projects can benefit from this study. This study is useful to art educators interested in creating places and relating to them.

Keywords: illicitness, place art, play, rebellion, DIY

I give permission to the master's thesis to be used in the library **X**

Sisällys

Johdanto.....	5
1. Luvaton paikkataide: Käsite ja kenttä.....	7
1.1 Luvaton paikkataide tässä tutkimuksessa.....	7
1.2 Luvattoman paikkataiteen käsitteen avaus.....	9
1.3 Ilmiön lähikäsitteet: tilaamaton taideteos ja interventio.....	12
1.4 Luvattoman paikkataiteen epävirallinen taidemaailma.....	14
1.5 Katsaus luvattomaan paikkataiteeseen.....	17
2. Luvattoman paikkataiteen keskeiset käsitteet.....	25
2.1 Luvattomuus.....	25
2.2 Leikki.....	28
2.3 Kapinahenki.....	31
2.4 Paikka, lokaali ja julkinen tila.....	33
3. Tutkimuskysymys.....	37
4. Menetelmät.....	38
4.1 Tapaustutkimus.....	38
4.2 Teemahaastattelu ja -aineisto.....	40
4.3 Sähköpostihaastattelu ja -aineisto.....	42
4.4 Kuvallinen aineisto.....	43
4.5 Analyysimenetelmät – teemoittelu ja tyypittely.....	44
5. Tapaukset.....	45
5.1 Kati Sinenmaan Kivilinna.....	45
5.2 Z:n kepposet vällytysoperaatiosta sissiviljelyyn.....	51
5.3 Veikko Ilosen Kerava.....	56
5.4 Jyrki Pyörnilän skeittirakentelu Raunioilla.....	61
5.5 Lauri Ainalan saunat.....	66
6. Luvattoman paikkataiteen ulottuvuuksia.....	72
6.1 Tekemisen motivaatio.....	72
6.2 Yksityiset, lokaalit ja yhteisölliset vaikutukset.....	77
6.3 Vetäytyvä ja ulospäin suuntautuva tekeminen.....	83
6.4 Luvattomuuden tyypit ja syyt.....	84
6.5 Kapinan ja leikin ilmeneminen.....	86
6.6 Ilmiö pähkinänkuoressa.....	90
7. Pohdinta.....	92
Lähteet.....	95
Liitteet	

Johdanto

Tapaustutkimuksessani hahmotan julkisissa ja hylätyissä tiloissa ilmenevää luvattoman paikkataiteen ilmiötä tekijänäkökulmasta käsin. Ilmiö on monentyypisistä luvattomista paikkataiteellisista interventioista koostuva epäyhtenäinen joukko tapauksia, jotka sisältävät keskenään samantyyppistä tekemistä. Luvattomaksi paikkataiteeksi nimeämäni ilmiö on marginaalinen ja leikkaa katu-, ympäristö- ja paikkataiteen rajapintoja.

Ensisysäyksen ilmiön tutkimiselle antoi Kati Sinenmaan rakentama Pasilan Kivilinna, joka oli kiehtonut minua jo vuosia. Tämä VR:n rata-alueen pusikon kätkemän kivimonumentin tekijä kuului vuosikausia rahdanneen pyöränsä tarakalla kiviä linnansa muureihin eri puolilta kaupunkia. Sinenmaan kivitöiden tuloksena syntyi vaihtoehtoista elämäntapaa manifestoiva ainutlaatuinen rakennelma, joka on uskomaton näyte henkilökohtaisen luovan potentiaalin omaehtoisesta hyödyntämisestä ja oman paikan tekemisestä. Jopa poliisit ja maanomistaja antoivat Kivilinnalle hiljaisen hyväksyntänsä (Sinenmaa, 2018). Kivilinnan lisäksi muitakin ilmiöön sopivia tapauksia pulpahteli esiin internetistä ja tietokannoista. Ne olivat lähinnä uutisia julkiseen tilaan ilmestyneistä toteutuksista, joiden tekijät pysyttelivät anonyymeinä. Tapausten määrä viittasi siihen, että kyseessä voisi olla jonkinlainen ilmiö.

Lähin aihepiiriä sivuava teoria löytyy graffititutkimuksesta, paikkasidonnaisesta taiteesta, julkisen tilan ja paikan teorioista, ITE-taiteesta ja diy-kulttuurista. Luvaton paikkataide eroaa kuitenkin graffititaiteesta, joka on luvattomaan paikkataiteeseen nähden selkeä yhteiskulttuuri ja tekniikka hajanaisemman luvattoman paikkataiteen käsittäessä tekniikoita aina kivirakentamisesta ompeluun. Graffitin tekijät lisäksi usein identifioituvat graffitipiireihin, mutta luvattoman paikkataiteen tekijät eivät muodosta laajempaa yhteisöä, vaan ovat autonomisia toimijoita tai kollektiiveja. Luvaton paikkataide vaikutti tuoreelta tutkimuskohteelta, sillä toivoakseni se tuo uuden näkökulman luvattomaan julkiseen tilaan sijoittuvaan taiteeseen katutaide- ja graffititutkimuksen rinnalle.

Valitsin luvattoman paikkataiteen moniin ulottuvuuksiin pursuilevan runsaudensarven tutkimukseni aiheeksi, koska minua kiinnosti, mitä luvattoman paikkataiteen tekijöiden toteutukset ovat, miten niitä tehdään sekä mitä niiden lokaalit ja inhimilliset merkitykset ovat.

Halusin tutkia toimintaa, jossa haastetaan julkista tilaa, kaupunkisuunnittelua, oletuskäyt-
täytymistä ja tilan valtahierarkioita epävandalistisella ja taiteellisella tavalla. Minua kiehtoi
myös, miten ihminen voi toteuttaa itseään ympäristössään tehden siitä mieluisan, hauskan
ja jollain tapaa oman. Tutkimukseni tehtävä on valottaa tapauskohtaisesti luvattoman paik-
kataiteen ulottuvuuksia kuten tekotapoja, motivaatiota ja vaikutuksia. Konkreettisen tiedon
tuottaminen luvattoman paikkataiteen tekemisestä ja vaikutuksista on ilmiön hahmottami-
sen kivijalka. Käsittelen tekemistä viiden tapauksen kautta ymmärtääkseni ilmiötä moni-
naisuudessaan. Tapaukset ovat yksittäisiä tekijöitä tai kollektiiveja, jotka ovat ystävällisesti
suostuneet valottamaan minulle tekemisiään ja ajatuksiaan ilmiöön liittyen.

1. Luvaton paikkataide: Käsite ja kenttä

1.1 Luvaton paikkataide tässä tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa luon hahmotelman luvattoman paikkataiteen ilmiöstä ja sen tekemisestä. Pohdin luvatonta paikkataidetta osana taiteen kenttää ja syvennän teorialuvussa luvattomuuden, leikin, kapinahengen, paikan ja julkisen tilan käsitteiden avulla ymmärrystä ilmiöstä. Diy (do it yourself) on olennainen osa luvattoman paikkataiteen tekemistä, joka näkyy ilmiössä muun muassa itseoppineisuutena, kokeilunhaluna, materian ja elementtien luovana yhdistelynä, käyttönä ja hyödyntämisenä sekä asenteena. Diy-kulttuuria ei tässä tutkimuksessa käsitellä teoreettisesti, vaan käytännön toteutusten tasolla tapauskuvauksissa luvussa 5.

Taiteen konteksti ei asetu ilmiöön mutkattomasti, sillä kaikki tutkimukseni tapaukset eivät miellä tai nimeä tekemistään taiteeksi tai taideprojektiksi. Haverin mukaan taide on jotain, jonka tunnistaa intuition omaisesti kun sen kohtaa, mutta jota on vaikea tavoittaa ymmärryksellä tai sanoin. Taide asettuu teokseen kuin karisma ihmiseen: luonnostaan, ehdottomasti ja pakottamatta. (Haveri, 2012, s. 21.) Tutkimani ilmiö limittyy paikkataiteisiin kuten katutaide, paikkasidonnainen taide tai ympäristötaide, mutta sen paikka on enimmäkseen epävirallisen, anti-institutionaalisen tai toisen taiteen alueella. Kansan suussa tätä maailmaa kutsutaan joskus outsider-taiteeksi, mutta käsite on hankala ja kiistelty sen viitatessa alun perin mielenterveyspotilaiden ja vammaisten laitoksissa tekemään toiseen taiteeseen (Elovirta, 2005 s. 13; Haveri, 2010 s. 32). Outsider-taiteen käsitteellä ei voida neutraalisti ja yleisesti viitata virallisen taidemaailman ulkopuolisiin toteutuksiin. Luvattoman paikkataiteen fyysiset teko- ja tapahtumapaikat ovat valkoisen kuution, virallisen oman kodin ja pihapiirin ulkopuolella.

Tutkimukseni varsinaisia tapauksia on viisi ja ne käsittävät suomalaisten tekijöiden vuosina 1995–2018 tekemiä toteutuksista, joista osa on olemassa vieläkin. Tutkimukseni tapauksia ovat Kati Sinenmaan, Z:n, Veikko Ilosen, Jyrki Pyörnilän ja Lauri Ainalan luvaton paikkataide. Z on anonymi henkilö, johon tässä tutkimuksessa viitataan kirjaimella Z eli kyseessä ei ole taiteilijanimi. Veikko Ilonen taas on anonymin katutaidekollektiivin nimi.

Loput kolme tapausta esiintyvät omilla nimillään. Katsauksessa luvattomaan paikkataiteeseen esittelen tutkimukseni viiden tapauksen lisäksi joukon muita toteutuksia, jotka voisivat kuulua luvattoman paikkataiteen ilmiöön ja joiden avulla olen muodostanut yleiskuvaa ilmiöstä ennen tapausten haastattelua. Nämä toteutukset olen löytänyt monipuolisella haku-sanakimaralla kirjallisuudesta, lehdistä ja internetistä.

Vaikka luvaton paikkataide on marginaalinen ilmiö taiteen ja yhteiskunnan valtavirrassa, koen siitä huolimatta tekeväni taiteen tutkimusta ilmiön esteettisen laadun vuoksi. Haverin mukaan monet alakulttuurit kuten katu- ja ITE-taide muodostavat taidemaailmojaan virallisen taidemaailman marginaaleissa. Nämä taidemuodot ja niiden synnyttämät taidemaailmat voidaan nähdä erillisinä ja omanlaisina, mutta silti ne voivat käytännöiltään muistuttaa virallista taidemaailmaa. Tutkimuksen piirissäkin uusia kulttuuri-ilmiöitä ja objekteja tarkastellaan helposti taiteena totuttujen mallien mukaan, koska taide on esteettisen kulttuurin perustapaus ja malliesimerkki. (Haveri, 2010, s. 14.) Evolutiivinen taideteoria (Dissannayake, 1988) helpottaa luvattoman paikkataiteen käsittelemistä taiteen kontekstissa siinä missä institutionaalinen taideteoria [Dickie, Danto] hankaloittaa. Taiteeksi legitimoinnin sijaan olen kiinnostunut luvattoman paikkataiteen konkretiasta, vaikutuksista ja yhteyksistä. Alpo Jaakolaa lainaten: *Taidetta on jokainen askel kielletyllä nurmikolla* (Jaakola, 1965, s. 8).

1.2 Luvattoman paikkataiteen käsitteen avaus

Luvattoman paikkataiteen käsiteparia ei esiinny ennen tätä tutkimusta. Valitsin sen sopivimpana keittämistäni käsitesopasta, jonka parhaat palat mainittakoon tässä: *luvaton ympäristötaide, oman luvan paikkataide, omaehtoinen paikkataide, oman luvan ympäristötaide, omaehtoinen ympäristötaide, spontaani ympäristötaide, spontaani paikkataide, anti-institutionaalinen ympäristötaide, epävirallinen ympäristötaide, epävirallinen paikkataide, oman paikan taide, luvattoman paikan taide*. Mietin hetken myös anarkistista taidetta, mutta hylkäsin sen liian rajaavana. Pääkäsitteen valinnassa ohjaavana sääntönä on ollut välttää virallisen taidemaailman hönkää ilmiön tulevissa luvuissa valottuvalle obskuurille alalle sekä tiivistää olennainen ilmiöstä rajoittamatta sitä liikaa. Riikka Kuittinen esittelee kirjassaan *Street Craft* käsitteet *uncommissioned installation* ja *uncommissioned artwork*, vapaasti suomennettuna tilaamaton installaatio ja tilaamaton taideteos (Kuittinen, 2015, s. 7, 195), jolla viitataan kirjassa esiintyviin ei-graffiti katutaideteoksiin, joista ainakin osa on luvattomia. Käsite on hyvä, mutta tämän tutkimuksen kontekstissa liian rajoittava. Palaan Kuittiseen kuitenkin tuonnempana.

Päätin kutsua tutkimaani ilmiötä luvattomaksi paikkataiteeksi paikkasidonnaisuuden korostamisen vuoksi. Ilmiössä paikka on elimellinen osa toteutusta ja luovaa toimintaa, jossa tehdään, merkityksellistetään ja otetaan haltuun paikkoja. Paikka on olemukseltaan jonkinlainen henkilökohtaisesti koettu, merkityksillä ladattu tila. Feministiseen ja marxilaiseen maantieteeseen erikoistuneen kulttuurimaantieteilijä Doreen Massey'n mukaan paikat ovat prosesseja, jotka pitävät sisällään moninaiset identiteetit ja niiden ristiriidat. Paikkojen erityisyys johtuu paikallisten ja laajempien sosiaalisten suhteiden erityisestä sekoituksesta ja vuorovaikutuksesta paikkaan kasautuneen historian kanssa (Massey, 2008, s. 30). Lucy Lippardin (1997, s. 61) mukaan maisemasta, jossa eletään, tulee paikka. Tarkentaisin että maisemasta, jossa tehdään, tulee paikka. Lippardin mukaan paikka viittaa omaan lokaaliin paikkaamme, henkilökohtaiseen muistiin, tunnettuihin tai tuntemattomiin tarinoihin ja maahan tehtyihin merkkeihin, jotka vaikuttavat meihin. Paikka -sanalla on siis sosiaalisia kaikuja ja psykologisia seurauksia. (Lippard, 1997, s. 7, 9.) Paikalla viittaaan laveasti subjektiivisesti koettuihin tiloihin aina julkisesta tilasta jättömaihin, hylättyihin ympäristöihin, kaupunkiympäristöihin, luonnonympäristöihin, rakennuksiin tai pienempiin kokonaisuuk-

siin eli siis niihin fyysisiin tiloihin, jotka henkilökohtaisen tekemisen ja kokemisen kautta muuttuvat paikoiksi. Luvattoman paikkataiteen paikalla on vain yksi ehto: se ei ole virallisen oman kodin tai pihapiirin taidetta, mikä erottaa sen esimerkiksi suomalaisesta nykykansantaiteesta eli ITE-taiteesta (vrt. Haveri, 2010).

Paikkataiteen käsite on johdettu 1960-luvulla syntyneestä paikkasidonnaisesta taiteesta. Mika Hannulan mukaan paikkasidonnaisuus on monimuotoinen käsite, joka lähti liikkeelle käsitetaiteen asenteista ja julkisesta taiteesta edeten niistä sosiaalisiin prosesseihin, debattikeskittyneeseen taiteeseen ja sosiaalisesti sitoutuneeseen taiteeseen kuten yhteisötaide ja uudentyypinen julkinen taide. Vaihtoehtokäsitteitä paikkasidonnaiselle taiteelle ovat paikkakeskittynyt -, paikkaerityinen -, paikkalähtöinen - ja paikkatietoinen taide. (Hannula, 2004, s. 16–18.) Mary Jane Jacobin mukaan (1995, s. 52) taiteilijat siirtyivät työskentelemään julkiseen tilaan ja perinteisten taidetilojen ulkopuolelle, koska halusivat vapautua taideinstituution hierarkioista ja määrittelyvallasta. Jacobin mukaan paikkasidonnainen taide on keino käsitellä identiteettiä, luoda taidetta sosiaalisena kritiikkinä tai muuttaa todellisuutta. Paikkasidonnaisen taiteen keinot muuttaa todellisuutta ovat 1) muutoksen inspiroiminen nostamalla poliittiset tai sosiaaliset epäkohdat esiin julkisessa tilassa 2) tärkeäksi koettujen teemojen tukeminen ja 3) osallistava ja kollaboratiiviseen toiminta, jolla pyritään vaikuttamaan osallistujien oloihin. (Jacob, 1995, s. 53–44.) Hannulan (2004, s. 35) mukaan paikkasidonnaisen taiteen ytimessä on vuorovaikutus. Nina Felshinin mukaan paikkasidonnaisessa taiteessa teos ja paikka muodostavat kokonaistaideteoksen. Paikkasidonnainen taide manifestoi aitoa suhdetta paikkaansa, kontekstiinsa ja katsojiinsa eroten siitä julkisesta taiteesta, joka on työhuonetaidetta suurennetussa mittakaavassa. (Felshin, 1995, s. 20–21.) Tässä museo- ja galleriatilat hylänneiden taidemuotojen ryöpsähdyksessä syntyi lokeroita kuten aktivistinen taide, new public art, guerrilla art, anarkistinen taide, Sozial Plastik, katus-taide, yhteisötaide ja artrivismi. Paikkataiteen käsitteellä viitataan koko lipastoon.

Taide on osa avainkäsitettä, koska koen tekeväni taiteen tutkimusta avaamalla luvattoman paikkataiteen tekemisen konkretiaa, motivaatiota, intentioita ja vaikutuksia. Kuten jo mainitsin, taiteeksi legitimoiminen ei kuulu tutkimukseeni. Tässä tutkimuksessa riittää, että joku, vaikka Erkki Pirtola, on nähnyt jonkun tai jotain, vaikka Kivilinnan, taiteena. Tai että minä, tuleva taiteen maisteri, näen murjujen rakentamisessa taiteellista laatua. Puhun insti-

tutionaalisen taidemaailman välttelyn nimissä ja aineistooni pohjautuen *toteutuksista*, enkä teoksista. Virallisen taidemaailman ohjaama taiteen näkeminen tuntuu rajoittavalta, vaikka taiteeseen yhä nykyäänkin liitetään postmoderni rajojen rikkomistehtävä ja -olemus (ks. esim. Schibli & Vilks 2005, s. 163).

Kutsuin tutkimukseni ilmiötä pitkään luvattomaksi ympäristötaiteeksi, mutta käsitteiden maailmassa ympäristötaiteella tuntui olevan rajoittuneisuutensa vahvoissa konnotaatioissaan viralliseen ympäristötaidemaailmaan traditioineen, tutkimuksineen ja ympäristötaidetapahtumineen. Myös ympäristötaiteen konnotaatiot ulkoilmaan häiritsivät, sillä luvattonta paikkataidetta esiintyy myös sisätiloissa, esimerkiksi hylätyissä rakennuksissa. Paikkataiteen käsitteellä pyrin lisäksi vapauttamaan lukijani odottamasta ympäristötaiteesta tuttuja teemoja, kuten kestävä kehitys, luonnonsuojelu, postöljyinen yhteiskunta, tutkijataiteilijuus, biotaide, dekolonisaatio tai ekoahdistus, vaikka ekologis-inhimillinen kestävyys liittyikin ilmiöön olennaisesti ja vaikka ympäristötaide mielestäni taipuu monenlaisiin valkoisen kuution ulkopuolisiin taiteellisiin prosesseihin performatiivisesta toiminnasta katu- taiteeseen.

Luvattomuus on tutkimukseni käsitteen ja ilmiön avain- ja laatusana, jolla kuvaan yhteiskuntajärjestyksestä poikkeavaa paikkataiteellista toimintaa. Luvaton on oman luvan likimainen synonyymi. Luvaton on laitonta laveampi määritelmä, koska teon tai toteutuksen laittomaksi määrittelyyn tarvitaan oikeuden tuomio lain tulkinnan prosessissa. Laittoman paikkataiteen käsite toisi juridisemmän näkökulman ja kaventaisi ilmiötä. Lain mukaan voi tuomita laittomaksi vain ne teot, joihin lainsäätäjien ja -tulkitsijoiden mielikuvitus taipuu, kuten esimerkiksi luvissa 1.5 käsiteltävä Lars Vilksin *Nimis*-projekti (Vilks, 2003) osoittaa. Tässä tutkimuksessa tutkin, minkälaisesta luvattomuudesta luvattoman paikkataiteen ilmiössä on kyse.

1.3 Ilmiön lähikäsitteet: tilaamaton taideteos ja interventio

Tilaamaton taideteos

Kirjassaan *Street craft*, katukäsityö, Kuittinen esittelee käsitteet *uncommissioned artwork* ja *uncommissioned installation*, jotka viittaavat julkiseen tilaan ilman lupaa tehtyihin, tilaamattomiin, objekteihin ja interventioihin. Näitä luvatta toteutettuja tilaamattomia taideteoksia ovat esimerkiksi neulegraffitit, sissiviljelmät, miniatyyriveistokset, projisoinnit, sammalgraffitit ja katuinstallaatiot. (Kuittinen 2015.) Tilaamaton taideteos on katutaiteen alalaji, jonka Kuittinen erottaa perinteisestä kaksikulotteisesta graffititaiteesta. Tilaamattomat taideteokset ovat luonteeltaan väliaikaisia ja yllätyksellisiä. Niiden motivaationa on tekijän luovuus, mutta yleensä myös kaupunkien parantamisen ja paikkasidonnaisuuden periaatteet sekä sosiaaliset agendat. Kuittinen kuvaa paikkasidonnaisuutta tilaamattomassa taideteoksessa taiteilijan, urbaanin ympäristön ja teoksen triangulaarisella suhteella. (2015, s. 7–11.) Vaikka katukäsityö ei ole laillista, erottaa Kuittinen sen vandalisista. Tilaamattomien taideteosten tekeminen on Kuittisen mukaan vapaaehtoistoimintaa, jonka avulla jokapäiväiseen ympäristöön voidaan luoda yllätyksellisyyttä, uteliaisuutta ja tietoisuutta sekä lisätä vuorovaikutusta ympäristön ja sitä käyttävien ihmisten välillä. Tilaamaton taideteos murtaa rutiineja ja sen voi käsittää lahjaksi tekijältä ympäristölle. (Kuittinen, 2015, s. 13–14.) Tilaamattoman taideteoksen selviytymiseen eli keston vaikuttavat yleinen hyvä tahto, luonnonvoimat ja viranomaisten toimenpiteet. (Kuittinen, 2015, s. 7–11) Tekijät yleensä dokumentoivat hyvin teoksensa ja jakavat ne internetissä, jossa niiden elämä jatkuu interaktiivisena keskusteluilla täydentyen (Kuittinen, 2015, s. 12).

Tilaamaton taideteos tuo urbaaniin ympäristöön elementtejä yksityisestä tilasta (Kuittinen, 2015, s. 13) ja näin ottaa julkista tilaa haltuun tehden siitä yksityistä ja samalla yhteistä. Käsiyöperinteestä ammentava *yarn bombing*, jonka usein kuuluu suomennettavan neulegraffitiksi, on usein feministisen latauksen sisältävä katutaiteen laji, joka leikkii mittakaavalla, kontekstilla ja aiheilla modernisoiden perinteisiä neulonta-, virkkaus- ja kirjontatekniikoita (Kuittinen, 2015, s. 11). Kuittisen tilaamattoman taideteoksen piirteet luonnehtivat hyvin myös luvatonta paikkataidetta. Etenkin vapaaehtoisuuteen ja epävandalistisuuteen

perustuva tekeminen ja julkiseen tilaan liittyvien oletusten murtaminen sekä yllätyksellisyys ovat olennaisia luvattoman paikkataiteen piirteitä. Luvattomassa paikkataiteessa voidaan tuoda myös henkilökohtaisia, yksityisiä tai kotoisia elementtejä julkiseen tilaan.

Interventio

Interventio-sanaa käytetään nykyisin yleisesti osallistamisen, ympäristö- ja yhteisötaiteen sekä taidekasvatuksen diskursseissa. Vapaasti suomennettuna interventio tarkoittaa puuttumista. Anna Jensenin, Taina Rajannin ja Denise Zieglerin julkaisussa ”Interventio kaupunkitilaan – Intervention to Urban Space” interventio nähdään tutkimuksellisenä taiteena, joka ottaa kantaa ympäröivään tilaan ja on avoin yhteisön reaktioille tuottaen uutta tietoa sekä tilasta että sen käyttäjistä. Interventiotaide syntyy suhteessa yleisöön ja ympäristöön, mutta toisin kuin yhteisötaide, se ei jaa yhteisöä osallistujiin ja niihin, jotka eivät osallistu pyrkien näin epähierarkisuuteen. Jensenin ja kollegojen mukaan taiteella on mahdollisuus osallistua keskusteluun siitä, mitä tilan julkisuus on tai mitä sen pitäisi olla. (Jensen, Rajanti & Ziegler, 2018, s. 20, 26.)

Luvattoman paikkataiteen tutkimukseni tuo laajentavan näkökulman interventiokeskusteluun, sillä tutkimukseni tapaukset ovat *luvattomia interventioita*, joissa tekijät omaehtoisesti kehittävät julkisen tilaa tai ympäristöä. Yksi tutkimukseni tapauksista käyttikin intervention käsitettä kuvaillessaan luvattoman paikkataiteen tekemistään (Z, 2018). Interventiotaitteen tapaan myös luvaton paikkataide tuo uutta tietoa ympäristöstä, sen käyttäjistä ja koodeista puuttumalla siellä vallitsevaan status quoon. Kuvataideakatemiassa järjestettiin kaksipäiväinen luvaton julkista taidetta käsittelevä *Ilman lupaa* -seminaari keväällä 2016, jossa tarkasteltiin graffitin ja katutaiteen eroja, sekä muita taiteellisia interventioita urbaanissa julkisessa tilassa (Taideyliopisto, 2016). Seminaari indikoi ainakin lisääntyvää kiinnostusta luvattoman julkisen taiteen pohtimiseen sekä siihen liittyvän keskustelun laajentumista graffititaiteen ulkopuolelle.

1.4 Luvattoman paikkataiteen epävirallinen taidemaailma

Luvattoman paikkataiteen ilmiö on luonteeltaan epäyhtenäinen ja monisyinen, eikä se asetu helposti taidemaailman kontekstiin, sillä sen tekijätkään eivät aina nimeä tekemistään taiteeksi. Näen luvattoman paikkataiteen kuuluvan enimmäkseen anti-instituutionaalisen ja epävirallisen taidemaailman alueelle. Luvaton paikkataide ei silti välttämättä kiellä taideinstituutiota, vaan pikemminkin toimii siitä huolimatta. Kalhaman (2006) mukaan katutaide kieltäytyy hyväksymästä taideinstituution keskeistä asemaa sisäänsä kuuluvan ilmiön, taiteen, määrittelystä. Toisin sanoen se kieltäytyy hyväksymästä institutionaalista taideteoriaa. Tästä johtuu taiteeksi määrittelyn mahdottomuus ja huomion keskittyminen ilmaismuodon laillisuuteen ja laittomuuteen (Kalhama, 2006). Taiteeksi määrittelyn hankaluus koskettaa myös luvatonta paikkataidetta, mikä vuoksi se tulkitaan väärin vandalismitai maisemahäiriöksi.

Minna Haverin käsite virallinen taidemaailma viittaa instituutionaaliseen taidemaailmaan. Se on historiallinen muodoste, jossa jopa sen omia perinteitä rikkovat nykytaiteen ilmiötkin liittyvät osaksi sen historiaa, vakiintunutta taideteosten luomista, esille panoa ja tarkastelun käytäntöjä. (Haveri, 2010, s. 14.) Virallinen taidemaailma sisältää taidehallinnon ja -politiikan sekä taideopetuksen ja -koulutuksen (Haveri, 2012, s. 21). Haverin mukaan taiteellista toiseutta on kahta lajia: taidemaailman ulkopuolisuutta ja sosiaalista toiseutta eli yhteiskunnan ja "normaaliuden" ulkopuolisuutta (Haveri, 201, s. 28).

Luvaton paikkataide voi palautua osaksi virallista taidemaailmaa näyttelyn tai julkaisun muodossa, kuten esimerkiksi anonyymin tekijän luvaton paikkataiteellinen teos *Sori siitä 5. – 6.7.2014*, joka asetettiin näytteille Porigal-galleriaan (Kuvaja, 2018). Palautuminen valkoiseen kuutioon tapahtuu dokumentaation tai toteutuksen jonkinlaisen rekonstruoinnin avulla. Palautuminen viralliseen taidemaailmaan voi tapahtua pelkällä taideprojektiksi nimeämisellä ainakin käsitetaiteen hengessä. Beuysin mukaan (Weintraub, 1996, s. 181) kaikki inhimillinen toiminta, vaikkapa potun kuorinta, on taidetta, kunhan se on tietoista taiteellista toimintaa. Virallisen ja epävirallisen taidemaailmojen raja onkin osin epäselvä ja keinotekoinen, koska samat tekijät seikkailevat molemmissa maailmoissa. Virallinen ja

epävirallinen taidemaailma myös ikään kuin synnyttävät toisensa ollen edellytyksiä toisensa olemassa ololle.

Luvattomasta paikkataiteesta voi löytää sukulaisuutta katutaiteeseen, ympäristötaiteeseen, aktivistiseen taiteeseen, ITE-taiteeseen, paikkasidonnaiseen taiteeseen ja jopa käsitetaiteeseen tai sosiaaliseen kuvanveistoon. Ilmiö erottuu katutaiteesta voimakkaimmin paikantuuessaan osin urbaanien katu ympäristöjen ulkopuolelle. Osa tutkimuksen tapauksista näkee tekemisensä katutaiteen kontekstissa ja luvaton paikkataide onkin katutaidetta monessa mielessä. Kuittinen näkee esimerkiksi katutaiteeseen ilmestyneen sissiviljelyn taiteellisenä välineenä ja uudenlaisena kuvanrakentamisena, jolla voidaan tuoda vihreyttä betoniseen ympäristöön, mutta myös välittää sosiopoliittisia viestejä (Kuittinen, 2015, s. 11).

Luvaton paikkataide sisältää ITE-taiteen piirteitä (vrt. Pirtola, 2006, s. 34) kuten taiteellista itseoppineisuutta. ITE- taide on Elovirran mukaan (2006, s. 7) itseoppineiden, omintakeisen muotokielen kehittäneiden, suomalaisten nykykansantaiteilijoiden taidetta. ITE- taiteen alkuliite viittaa *Itse Tehtyyn Elämään*. Minna Haveri taas määrittelee nykykansantaiteilijan itseoppineeksi taiteilijaksi, *jonka elämäntapaan sitoutuvan itselähtöisen visuaalisen ilmaisuuden tuloksena on syntynyt teostuotanto tai kokonaisuus*. ITE-taide edustaa perinteistä irtautunutta kansanluovuutta, jossa traditiosidonnaisuus on heikentynyt ja teosmaisuus ja omaperäisyys lisääntynyt verrattuna muuhun kansantaiteeseen ja harrastajakäsityöhön. (Haveri, 2010, s. 84, 69.)

Luvaton paikkataide sisältää myös yhteisötaiteellisia piirteitä ja monesti se on jollekin yhteisölle tehtyä taidetta. Timo Jokela, Mirja Hiltunen, Marja Huhmarniemi ja Virpi Valkonen määrittelevät yhteisötaiteeksi laajasti ottaen kaikki ne prosessit, joissa innostetaan jokin ryhmä yhteiseen luovaan toimintaan, jonka lähtökohta on usein yhteisön oma ympäristö. Yhteisötaide pyrkii yleensä muutokseen sekä yhteisöllisten, sosiaalisten ja alueellisten ongelmien ratkaisuun osallistavalla ja tasa-arvoisella taiteellisella toiminnalla. (Jokela, Hiltunen, Huhmarniemi & Valkonen, 2005). Lippardin mukaan yhteisötaiteessa on edellä mainitun lisäksi kyse kyvystä toimia muuttuvien ja kehittyvien ongelmien parissa, ei kaikkien täydellisestä ymmärtämisestä tai kaikkien mielipide-erojen ratkaisemisesta. (Lippard, 1997, s. 24.) Luvaton paikkataide voi olla suljetulle yhteisölle tehtyä tai suljetun yhteisön

tekemää taidetta kuten luvussa 5 paljastuu tai sitä voidaan tehdä paikalliselle yhteisölle perinteisten yhteisötaiteen keinoin kuten osallistamalla.

Lippardin mukaan aktivistiset taiteilijat voivat nostaa esiin erilaisia luentoja paikasta, manifestoida vaihtoehtoisia paikkasuhteita sekä toimia muutoksen katalysaattoreina. Taiteilijan on visionäärinä työskenneltävä valtakulttuuria vastaan ja palautettava kokemuksen myyttiset ja kulttuuriset merkitykset. (Lippard, 1997, s. 19.) Näen luvattoman paikkataiteen tekijän Lippardista johdettuna eräänlaisena palkattomana paikkavisionäärinä. Tämän tutkimuksen tapaus Z on tehnyt myös aktivistishenkisiä luvattoman paikkataiteen interventioita. Osa aktivistisen taiteen tekijöistä esiintyy anonymisti pyrkien anonymiteetillä siihen, että huomio kohdistuisi itse toteutukseen tekijän henkilöllisyyden sijasta. Samasta syystä myös osa luvattomista paikkataiteilijoista haluaa pysytellä anonymiminä. Toinen syy anonymiteetin on haluttomuus jäädä kiinni luvattomasta toiminnasta.

1.5 Katsaus luvattomaan paikkataiteeseen

Tässä luvussa esittelen kirjallisuudesta ja uutisista tuttuja luvattomia paikkataiteilijoita toteutuksineen. Uutisissa ilmiö näyttää kytkeytyvän jonkinlaiseksi yllätykselliseksi ja reaktioita tuottavaksi osaksi urbaania ja haja-asutus arkea. Käsittelen ensin viime vuosina uutiskynnyksen ylittänyttä suomalaista luvattonta paikkataidetta ja lopuksi luon kirjallisuus- ja mediakatsauksen ulkomaiseen luvattomaan paikkataiteeseen.

Helsingin Sanomat uutisoi (Parikka, 2018a) Mano-taiteilijaryhmän tekemästä valemetropysäkistä, jossa Espoon Kivenlahdessa sijaitseva parkkihallin sisäänkäynti oli naamioitu aidonnäköiseksi metroasemaksi. Projekti oli saanut alkunsa ryhmän huomattua parkkihallin sisäänkäynnin ja metroaseman yhdennäköisyyden ja saaneen idean, että parkkihallin naamiointi olisi hauskaa, koska alueen asukkaat ovat valmistautumassa metron tuloon. Mano ilmoitti Helsingin Sanomien toimitukselle tehneensä pysäkin ja lähetti todisteena valokuvia operaation valmistelusta ja kuvauksen tapahtumien kulusta. Parikan mukaan taiteilijat saapuivat paikalle autolla ja alkoivat illan hämärissä, työhaalareihin pukeutuneina pystyttämään "metroasemaa" A-tikkaat apunaan. He kiinnittivät parkkihallin sisäänkäynnin seiniin pleksistä rakennetut oranssit raidat ja nostivat aidonnäköisen metrokytlin katolle. Kytlin sisälle oli asennettu aurinkokennoilla toimivat led-valot, jotka saivat sen hohtamaan pimeällä. Iskua oli valmisteltu kuukausien ajan ja materiaalikustannukset olivat huokeat 42 euroa. Parikka kirjoittaa, että Mano-ryhmän mukaan projektin tarkoitus oli ilahduttaa kivenlahtelaisia. Uutisen kommenttiketjusta selviää, että monet kommentoijista pitivät projektia hauskana ja yllättävänä. (Parikka, 2018b.)

Turun Sanomat (7.10.2016) uutisoi Turkuun ilmestyneistä tuntemattomien tekijöiden toteuttamista luvattomista teoksista. Esimerkiksi Aurajoen rannalla sijaitsevaan Barkerinpuistoon oli ilmestynyt omatekoinen kyltti, jonka mukaan puistossa kulkee Keke Rosbergin polku. Aamuset (Lappi, 2018) uutisoi samantapaisesta kyltistä, jossa Turun Vartiovuorenmäellä on nimetty porrasaskelmat Härski Hartikaisen portaiksi. Turun kaupungin ylläpitöpäällikkö Mari Helin mukaan tällaiset luvattomat teokset poistetaan, vaikkei niistä vahinkoa kaupungille tai kaupunkilaisille olisikaan. Niiden annetaan kuitenkin olla jonkin aikaa,

elleivät ne ole vaarallisia tai loukkaavia, koska ne usein tuottavat iloa. (Lappi, 2018.) Porissa anonyymien tekijän luvaton paikkataideteos *Sori siitä 5. – 6.7.2014* -teos kommentoi Harjavallassa sijaitsevan Norilskin nikkelitehtaan prosessiliuosvuotoa, joka tappoi Kokemäenjoesta miljoonia simpukoita. Luvattomasti asennettu teos rakentui kiveen pultatuista, kuolleiden simpukoiden kuoriin tehdyistä metallivaloksista ja nimikyltistä, jotka on sijoitettu Kokemäenjoen varteen. (Vallin, 2017a, 2017b.) Suomessa luvattomiin aktivistishenkisiin paikkaa muuttaneisiin teoksiin voi lukea myös Kaija Papun ja Antti Pussisen One Love -ryhmän tempauksen, jossa ryhmä poisti satoja Tampereen patosiltaan kiinnitettyjä lemmenlukkoja ja sulatti ne yhdeksi isoksi kuutioksi. Ryhmä koosti lukkojen irrottamisesta ja sulattamisesta videon, jossa he esiintyvät naamioituina ja asetti itse kuution näytteille Pirkanmaan 5. Triennaaliin. (Sirén, 2012.)

Kuvataiteilija Jussi Kivi on tutkimusmatkaillut muun muassa hylätyissä teollisuusrakennuksissa ja -alueilla, kaivoksissa, maanalaisissa käytävissä ja viemäreissä strugatskilaisessa hengessä. Kivi on dokumentoinut retkiään kirjoittamalla, laatimalla karttoja, valokuvamalla ja piirtämällä sekä esitellyt representaatioita retkistään virallisen taidemaailman konteksteissa. (Kivi, 2016.) Kiveä ei ole helppo nimetä luvattomaksi paikkataiteilijaksi, sillä hän käy luvattomissa paikoissa jälkiä jättämättä tuloksenaan käsitteellisempiä toteutuksia kuin ilmiön muissa tapauksissa, joissa paikkaa muutetaan myös fyysisesti. Kiven kiinnostus paikkojen tutkimiseen, uteliaisuus, salamyhkäisyys ja hylättyjen paikkojen romantiointi liittyvät kuitenkin luvattoman paikkataiteen ilmiöön. Kivi on kirjassaan paljastanut vain vapaasti tavoitettavissa olevien paikkojen sijainnit ja on dokumentoivissa tarinoissaan suojannut seikkailijoiden henkilöllisyyden kiinnijäämisen riskin vuoksi (Kivi, 2016, s. 235). Hämäräperäisen tutkimusmatkojen tekeminen vaatii paljon suunnittelua, varovaisuutta ja alueiden tutkimusta ja jos paikka on kielletty, valvontajärjestelmän huomioimista (Kivi, 2016).

Ruotsalainen luvattoman paikkataiteen liikenneympyräkoira-ilmiö sai alkunsa vuonna 2006, kun Stina Opitzin liikenneympyrässä Linköpingissä sijainnut julkinen veistos oli vandalisoinnin vuoksi korjattavana ja sen tilalle tyhjään liikenneympyrään ilmestyi yllättäen puinen koira. Diy-hengessä tehtyjä koiria alkoi ilmestyä ruotsalaisiin liikenneympy-

röihin kautta maan ja liikenneympyräkoirasta tuli ilmiö ja kansanliike. (Hansson, 2007.) Ensimmäisen koiran tapauksessa kyseessä oli Akademi Vreta Kloster -ryhmän kansantaiteellinen mielenilmaus yhteiskunnallista ja sosiaalista ilkivaltaa sekä omaisuuden vandalisointia vastaan. AVK:n tavoitteita ovat muita vahingoittavan käytöksen kitkeminen, julkisen tilan viihtyisäksi tekeminen ja demokratisointi sekä interaktiivisen kansantaiteen edistäminen. (AVK, 2014.) AVK sai useita tekijöitä innostettua valmistamaan omia versioita koirista ja liikenneympyräkoirasta (*rondellhund*) tuli käsite Ruotsissa, joka sai näkyvyyttä katukuvassa ja mediassa. Liikenneympyräkoira ilmiö on oiva esimerkki julkisen tilan luvattomasta ja epävandalistisesta haltuunotosta hauskuuden ja leikkisyyden kautta.

Luvatonta paikkataidetta löytyy myös maan alta. Radouan Zeghidour on toteuttanut luvattomia installaatioita Pariisin metrotunneleihin vuodesta 2013 lähtien. Désenchantement -installaatio [2014] on puusta, akryylista, villasta ja vahasta rakennettu parin metrin korkuinen rakennelma, joka koostuu viidestä valkeasta muutaman metrin korkuisesta tornimaisesta osasta, jotka muistuttavat naulan kärkiä tai niittejä. Teos on installoitu nykytaidetila La Maison Rouge:n alle. Un Radeau échoué -teokseen on installoitu villaa, kynttilöitä, trukkilavoja, pelastusliivejä, löytöpuuta ja sekalaista materiaalia alttarimaiseksi kokonaisuudeksi. Luvattomien installaatioiden tekeminen metroon vaatii kärsivällistä paikan tutkimista ja tekemisen suunnittelua. (Noémie, 2016.)

Tutkimuksissaan Zeghidour ensin asettaa tupakan tumppeja ovien lukkoihin, kiiloja ovien alle sekä jättää objekteja käytävien ja kulkureittien varrelle palaten myöhemmin tarkistamaan, ovatko ne liikkuneet ja milloin. Hän tutkii lokaatiot tarkkaan selvittäen mahdolliset kunnostussuunnitelmat, työntekijöiden ja vartijoiden aikataulut sekä suunnittelee itselleen hätäuloskäynnin. Installointi tapahtuu yleensä aamuyöllä alkavalla useiden tuntien mittaisella yhdellä työrupeamalla. Zeghidour dokumentoi installoinnin julkaisemalla prosessinsa todistusaineiston kuvina ja videoina internetissä. Lisäksi hän valmistaa niistä pienoismalleja maanpäällisiin näyttelyihinsä. (Noémie, 2016.) Toteutusten materiaalit ovat paikan päältä löydettyjä ja niiden silminnäkijöitä ovat harvat hylätyissä tunneleissa liikkuvat työmiehet, kodittomat ja muut urbaanit tutkijat. Kiinnijäämisen riski on läsnä metrotunneleissa luvatta liikuttaessa, mutta yleensä seurauksena luvattomasta tunkeutumisesta ja oleskelusta

on ulos vieminen ja harvoin pidätys. (Milosevic, 2016.) Kuten Jussi Kivi on Zeghidourkin urbaani löytöretkeilijä, joka tunkeutuu luvattomiin paikkoihin, mutta erotuksena Kivestä, joka dokumentoi ja uudelleen nimeää paikkoja omalle tutkimusmatkailijan kartalleen, toteuttaa Zeghidour niihin lisäksi luvattomia teoksia (Milosevic, 2016; Kivi, 2016). Zeghidourin luvaton paikkataide on esimerkki luvattomasta paikkataiteesta, joka ensin epävirallisena palautuu dokumenttien ja representaatioiden virallisen taidemaailman piiriin.

Luzinterruptus on anonyymi taiteilijaryhmä, joka tekee interventioita julkiseen tilaan käyttäen valoa pääasiallisena materiaalinaan. Ryhmä aloitti toimintansa Madridissa vuonna 2008 agendoinaan ihmisten huomion kohdistaminen kaupungin ongelmiin, paikkojen kaunistaminen ja paikkojen esiin nostaminen. Interventiot ovat lyhytkestoisia, usein alle tunnin mittaisia. Useat niistä on tehty luvattomasti ja anonyymisti sekä jotkut urbaanien taidefestivaalien kontekstissa. (Luzinterruptus, 2019.)

Luvaton paikkataide voi olla myös vapaata rakentamista. Puuseppä Kea Tawana rakensi 1980-luvulla hylätyistä rakennuksista löytämistään rakennustarvikkeista itselleen kolmikerroksisen arkin New Jersey:n Newarkiin. Arkki on rakennettu Tawanan löytämien vanhojen veneenrakennuspiirustusten pohjalta. Arkista tuli noin kolmikerroksisen talon korkeinen, 30 metriä pitkä ja 6 metriä leveä sekä noin 90 tonnin painoinen. Rakentamisen syynä oli kunnollisen asuinpaikan tarve. Tawana keräsi rakennusmateriaalia purkutaloista ja hylätyistä tehtaista ja rakensi toista vuosikymmentä arkkiaan hartiavoimin kuljettaen tavaraa ostoskärryissä asuintyömaalleen tai vaihtaen työtä painavimpien objektien, kuten hissimoottorin, öljysäiliöiden tai generaattoreiden paikalle rahtaamiseksi. Arkin valmistumisen kynnyksellä viranomaiset tuomitsivat sen hävitettäväksi kerrostalon tieltä. (Lippard, 1997, s. 217–218; Vergara, 1987.) Tawanan luvaton paikkataiteellinen toiminta on hiljaista ja vetäytyvää perustarpeiden tyydyttämistä pesänrakentamisen muodossa ja edustaa itsetekemistä puhtaimmillaan. Tawanan toiminnassa on paljon yhtymäkohtia Kati Sinenmaan Kivilinnan rakentamiseen.

Rock Garden on Nek Chandin luvatta Pohjois-Intian Chandrigarhin kaupungin laitamille rakentama ympäristötaideteos ja elämäntyö. Rock Garden levittyy parinkymmenen hehta-

rin alalle ja koostuu mosaiikkipintaisista betonihahmoista, jotka esittävät muun muassa jumalia, lapsia, apinoita, kuninkaallisia ja kerjäläisiä. (Maizels, s. 135.) Rock Gardenin ensimmäisissä rakennusvaiheissa 1960-luvulla Chand rakensi punjabilaista kyläyhteisöä muistuttavan teoksen ihmisine ja eläimineen. Hän muotoili veistokset betonista, käsitteli pinnan tiilipölyllä ja liidulla sekä lopuksi asetti simpukat silmiksi. Muita veistoksiaan Chand koristeli muut veistoksensa löytömateriaalilla, kuten lasilla, pikkukivillä, klinkkereillä, sulilla ja sirpaleilla. Materiaalit olivat peräisin megalomaanisen rakennushankkeen tieltä hävitetyistä kylistä ja tehtaista, joista Chand löysi keramiikka-ammeita, sähkölaitteita, tiiltä, klinkkeriä ja polkupyörän. Pyöräänsä kiinnitetyssä kanisterissa Chand kuskasi jätebetonia puutarhaansa. Chand suojasi työmaansa keräämällä ja istuttamalla sen ympärille satoja kasveja ja puita. Kivipuutarhan toinen rakennusvaihe käsittää melkein kahden tuhanen hahmon veistosympäristön. (Maizels, s. 136–137.) Tarhaa ympäröi Chandin betonilla ja mullalla täytetyistä öljytynnyreistä rakentama muuri. Chandin luvaton ja laitton kivipuutarha löydettiin vuonna 1972 viidakonraivauksen yhteydessä. Löytyminen oli sensaatio, joka synnytti eriäviä mielipiteitä, mutta osa päättäjistä ymmärsi sen arvon. Kivipuutarhaa vastustavat viranomaiset antoivat periksi kansan innostuttua siitä. Chand vapautettiin lopulta päivätöistään tietarkastajana ja hän sai siirtyä kokopäiväiseksi kivipuutarhan rakentajaksi. Lisäksi hänelle annettiin kuorma-auto ja viisikymmentä työmiestä käyttöön ja lopulta Rock Garden avattiin yleisölle 1976. (Maizels, 2005, s. 140.)

Viimeisenä käsittelen Lars Vilksin luvatonta Nimis-projektia, joka sisältää Lars Vilksin Skånen Kullabergin luonnonsuojelualueelle rakentamat teokset Nimis, Arx I, Arx II ja Omfalos, sekä Vilksin samaan paikkaan perustaman mikrovaltion, Ladonian. Nimis-projektista laajeni viranomaisten performatiivisen yhteistyön kautta kansainväliseksi käsitetaideprojektiksi sekä ruotsalaiseksi media- ja oikeussalispektaakkeliiksi, jossa viranomaisia käytetään taiteellisenä materiaalina. (Vilks, 2003, 2018a). Nimis-projekti alkoi v. 1980 ja on yhä käynnissä, vaikka Vilks viettää ympärivuorokautisesti henkivartioitua elämää salaisessa paikassa. Viimeisin suuri tapahtuma projektissa lienee vuoden 2018 alusta, jolloin Vilks tuomittiin sakkoihin luvattomasta rakentamisesta. (Vilks, 2003, 2018b.) Nimis-projektin tapahtumien kautta hahmottuu kuva Ruotsin viranomaisten reagoinnista luvattomaan paikka-taiteeseen ja sen juridisista seurauksista, mutta myös oman tekemisen puolustamisesta.

Nimis-veistos on Lars Vilksin ajopuista, laudan pätkestä ja oksista konstruoima, noin 150-tonninen rakennelma louhikkoisella Itämeren rannalla, jonka rakentaminen alkoi 31.7. 1980. Vuoteen 2002 mennessä Vilks laskee naulanneensa Nimis-teokseen noin 160 000 naulaa ja kantaneensa kaiken tarvittavan materiaalin paikalle 1,2 kilometrin matkan jyrkkää ja epätasaista tietä suorittaen yhteensä 5500 laskeutumista rannalle. (Vilks, 2003, s. 19, 84.) Vuonna 1991 Nimiksen viereen kohosi betonista, kivistä ja raudoituksesta toinen luvaton kaksiosainen teos nimeltään Arx. Vilks opetteli itse betonitöiden tekemisen apunaan muutama norjalainen betonioppikirja. Hän sai kantaa repussaan rannalle valtavat määrät betonia, ennen kuin 150 tonninen monumentti valmistui vuonna 1998. Arxin tekeminen ei ollut pelkkää rakentamista, vaan jatkuvan vandalisoinnin jälkien korjaamista. Nimistäkin piti kunnostaa useita kertoja, sillä sitä on yritetty muun muassa tuhopolttaa ja tuhota moottorisahalla. (Vilks, 2003, s. 17–20.) Omfalos valmistui Arxin lähistölle v. 1999. Se on 1,6 metriä korkea, kivistä ja betonista rakennettu patsas, jonka nimi viittaa pieneen maailman napaa kuvaavaan veistokseen Kreikan Delfoissa. (Vilks, 2003, s. 44–41.)

Lääninhallitus puuttui Nimiksen rakentamiseen vuonna 1882 luonnonsuojeluyhdistyksen ilmoituksen myötä, antoi purku-ukaasin ja aloitti oikeusprosessin Vilksiä vastaan. Vilks päätti jatkaa rakentamista viranomaisista huolimatta. (Vilks, 2003, s. 12–14, 19.) Vilksiä syytettiin luvattomasta rakentamisesta ensin käräjäoikeudessa, sitten hovioikeudessa ja lopulta korkeimmassa oikeudessa. Hovioikeus vapautti Vilksin syytteistä v. 1984 silloisen luvattoman rakentamisen lain koskiessa ainoastaan maanomistajia. (Vilks 2003, s. 16.) Vilks myi Nimiksen kuvataiteilija Joseph Beuysille 1 500 dollarilla ja uuden omistajan myötä Vilksin uhkasakot raukesivat ja ne kohdistettiin Beuysille. Lääninhallinto vaati asiasta kuitenkin uutta oikeuskäsittelyä. (Vilks, 2003, s. 16–17.) Oikeusprosessien päällekkäisyyksistä ja hitaudesta johtuen Vilksillä oli aikaa jatkaa Nimiksen rakentamista.

Vuonna 1986 korkein oikeus tuomitsi Vilksin 25:een 40 kruunun päiväsakkoon katsoen Nimiksen olevan este yleiselle kulkukelpoisuudelle. Vuodesta 1986 1990-luvulle viranomaiset hyväksyivät hiljaisesti teoksen olemassaolon (Vilks 2003, s.17–18), kunnes v. 1995 lääninhallituksen johtaja ilmoitti mediassa Vilksin teosten olevan häpeä ruotsalaiselle luonnonsuojelulle ja että maanomistajalla on täysi oikeus niiden poistamiseen. Taideteoksesta oli kuitenkin tullut suuri turistikohde ja viranomaiset katsoivat purkamisen ajankohdan

epäsopivaksi. Kunnallisvaaleissa Nimis - ja Arx veistosten purkamisesta tuli toistuva puheenaihe. Lääninhallitus ja maanomistajasäätiö alkoivat kiistelemään teoksen poistamisvastuusta. (Vilks 2003, s. 21–24.)

Vuonna 1998 kunnanhallitus ja maanomistaja pyysivät Vilksiltä suunnitelman teosten poistamisesta. Vilksin konfliktihakuisessa suunnitelmassa seuraava jääkausi vastaisi rannan puhdistamisesta tai armeijan sotalentokoneet voisivat pommittaa teokset. Höganäsin turistiyhdistys protestoi lääninhallituksen poistoaikeita vastaan, sillä vuosittain tuhannet ihmiset kävivät katsomassa Nimistä ja Arxia. (Vilks, 2003, s. 38.) Malmön kruunuvouti päätti Nimiksen ja Arxin välittömästä hävittämisestä, mutta Vilks valitti päätöksestä asianajajansa avulla käräjäoikeuteen, joka peruutti kruunuvoudin päätöksen sillä perusteella, että poistovaatimukset on kohdistettava teoksen omistajalle (Vilks, 2003, s. 40–41). Vuoden 1998 kuntavaaleissa Nimis ja Arx nousivat puheenaiheiksi ja vihreä puolue yksimielisesti asettui Vilksin puolelle. (Vilks, 2003, s. 43.) Nimis-projektiin liittyvät oikeusprosessit ovat jatkuneet ainakin vuoteen 2018 saakka, mutta Nimis -ja Arx veistokset ovat edelleenkin pysytyssä ja ainoastaan Omfalos poistettiin v. 1999 (Vilks, 2003, s. 74–75; Vilks 2018a, 2018b).

Nimiksen tapauksessa lääninhallitus myönsi vuonna 1993 turvallisuuskysymyksen vuoksi Vilksille luvan Nimiksen kuntoa ylläpitävään korjaustoimintaan, koska sen vuosittainen katsojamäärä ylsi noin 30 000 kävijään, eikä lääninhallitus halunnut olla vastuussa mahdollisista loukkaantumisista. Lääninhallituksen mukaan luonnonsuojelulaki ei suoraan kieltänyt laittomasti tehdyn rakennelman ylläpitotoimia kuten näkyvien osien vaihtamista toisiin. (Vilks, 2003, s. 85.) Kunnostusluvan myötä luvallisuuden ja luvattomuuden raja alkoi häilyä eikä viranomaisilla voinut olla täsmällistä käsitystä siitä, mikä toiminta oli korjaavaa sallittua taiteellista toimintaa ja mikä teosta kasvattavaa luvatonta taiteellista toimintaa.

Vilksin mukaan luvattomia taideteoksia on helpompi puolustaa, kuin yksityisiä luvattomia rakennuksia (Vilks, 2003, s. 14). Vilks hyötyi byrokratian kankeudesta ja mielikuvituksettomuudesta sekä käytti mediahuomiota taitavasti hyväkseen näyttäytyen mediassa iloisena viranomaisten uhmaajana. Luonnonsuojelualueen sääntöjä laadittaessa ei oltu myöskään voitu kuvitella Nimiksen rakentamista ja sen aiheuttamaa absurdia tilannetta. Nimistä eivät

läheskään kaikki pitäneet häiritsevänä, vaan siitä tuli pian suosittu retkeilykohde. (Vilks, 2003, s. 15.) Laki ja laittomuudet käsittävät siis vain ne asiat, joihin lainsäätäjien mielikuvitus yltää (Vilks, 2003, s. 11). Vuonna 1994 viranomaiset säätivät uuden lain nimeltä Lex Nimis, joka kieltää yksityishenkilöitä rakentamasta tai pystyttämästä minkäänlaisia vieraita rakennelmia luonnonsuojelualueelle (Vilks, 2003, s. 20).

2. Luvattoman paikkataiteen keskeiset käsitteet

2.1 Luvattomuus

Luvattomuus on tutkimukseni pääkäsitteen ja ilmiön avainsana, jolla ilmiötä kuvataan ja rajataan. Luvattomuus erottaa ilmiön muista paikkataiteista asettaen sen epäviralliseen taide maailmaan. Aiemmin mainitun mukaan luvattomuus liittyy omaan lupaan ja omaehtoisuuteen olematta suoranaisesti laittomuuden synonyymi. Silti lait sekä paikalliset säännöt ja kiellot määrittelevät toiminnan luvattomuutta tai luvallisuutta. Kulttuuriset käyttäytymiskoodit ja sosiaaliset normit säätelevät oletus- ja tavoitekäyttäytymistä, mutta niistä poikkeaminen tuskin on laitonta ja pienet tottelemattomuudet harvoin johtavat toimenpiteisiin. Luvattoman paikkataiteen ilmiössä luvattomuudessa sovellettavista laista ei ole Lex Nimmiksen tapaista vastinetta Suomessa, mutta toiminnasta voidaan antaa uhkasakkoja. Luvattomassa paikkataiteessa säännöt tai säädökset saattavat tulla tietoon vasta toiminnan myötä, sillä toiminnan luvallisuus tai luvattomuus perustuu usein säännön tulkitsijaan.

Luvattomuus voi liittyä luvattomaan toimintaan alueella tai luvattomaan oleskeluun tai tunkeutumiseen alueelle, kuten murtautumiseen. Jussi Kiven mukaan maanalaiseen tilaan pääsee monista sisäänkäynneistä, joista monet ovat huomaamattomia luukkuja ja ovia, toiset kuorma-auton mentäviä. Tuuletusaukot tai betonikopit paljastavat tunnelin maan päälle. Sisäänkäynneillä ei yleensä ole lainvoimaisia kieltotauluja vastassa, mikä jättää jokamiehen oikeuden tulkinnanvaraiseksi. Kivi pohtii, onko maanalainen peilikaupunki tällöin julkista tilaa. (Kivi, 2016, s. 114.)

Luvattomuus voi liittyä myös luvattomaan tekemiseen kuten rakenteluun tai asumiseen, vaikka rakennuslaki sääteleekin ainoastaan omalle tontille rakentamista. Jokamiehenoikeus määrittelee julkisessa tilassa ja luonnossa toimimista ja mikäli luvattonta paikkataidetta tehdään luonnonsuojelualueella, voidaan vedota luonnonsuojelulakiin tai jokamiehenoikeuksiin. Rakennuslain luvusta 18 löysin maisematyölain pykälän toimenpiderajoituksesta, jossa maanrakennustyöhön verrattavaa maisemaa muuttavaa työtä ei saa suorittaa ilman lupaa (Finlex, 2019a).

Tutkimuksessani luvattomuus on yhteiskuntakriittistä sääntöjen venyttelyä, *On kielletty* - kyltin mäkeen nakkaamista. Luvaton paikkataide ei toimi vandalismin logiikalla, vaikka ylittääkin järjettömiltä tuntuvat säännöt. Luvattomuus on toimimista ilman kaupungin, kiinteistön tai maanomistajan lupaa.

Luvattomuudesta syntyy myös luvattoman paikkataiteen sattumanvarainen kuratointijärjestelmä, jossa kuka tahansa silminnäkijä koiranulkoiluttajasta viranomaiseen, voi estää, pysäyttää tai mahdollistaa toteutuksen. Esimerkiksi vartijoiden ammattiryhmä toimii luvattoman paikkataiteen kuraattoreina. Hyvät välit kuraattoreihin ovat luvattomalle paikkataiteilijallekin eduksi. Luvattomuus edellyttää toimintastrategioita, joissa huomioidaan toiminnan ajankohta, paikan valvonta, ympäristöön sulautuminen, ihmisten saaminen toiminnan puolelle tai heidän harhauttaminen.

Luvattomuus on sidoksissa myös materiaaliin ja toteutuksen katoavuuteen; siinä, missä lumilinna sulaa ja hiekkalinna murenee, Kivilinna kestää. Katoavan taiteen teokset ovat ympäristössään hetken luonnon huolehtiessa poistamisesta, kun taas luvattoman paikkataiteen poistaminen on vaivalloista ja maksaa. Raja on siis katoavan taiteen luvattoman paikkataiteen ulkopuolelle aineistoni ja tiedonhakutuloksen pohjalta, sillä vastaan ei tullut tapausesimerkkejä luvattomasta katoavasta taiteesta, kuten lumiveistoksista. Hypoteettisesti luvattonta katoavaa paikkataidetta voisi olla jättimäinen lumiveistos väärällä paikalla keskellä tietä tai oven edessä, jossa se estää ihmisten liikkumista tai vaarantaa ihmisten turvallisuutta.

Ilmiön luvattomuus voisi byrokraattisesti liittyä virallisen asumisen rajoituksiinkin. Oululaisen, maakuopassa asuneen miehen tapaus syksyllä 2018 herätti luvattomaan asumiseen liittyvää pohdintaa (Iltalehti, 20.9.2019, 21.9.2019). Uutisessa kerrotaan miehen asuneen toisen maalle rakentamassaan ja sisustamassaan talviasuttavassa poterossa. Rikosylikomissario Markus Kiiskisen kommentoi, ettei poliisi ei voi puuttua siihen, jos ihminen haluaa asua maastossa, oli se maan päällä tai maan alla (Iltalehti 20.9.2018). Jutussa *Oululaismies asui vuosia maakuopassa - ”Pysyvämmällä oleskelulla” montussa mies saattoi rikkoa lakia*, selvitetään rikoksen mahdollisuutta, puidaan jokamiehen oikeuksia, vuokrasopimuksen tarpeellisuutta ja terveysviranomaisten säädöksiä. Väliaikaisen toisen mailla yöpymisen to-

detaan olevan jokamiehenoikeus, ellei siitä aiheudu häiriötä maanomistajalle, mutta pysyvämpään oleskeluun tarvittaisiin vuokrasopimus. Jutussa todetaan vielä, ettei vuokrasopimus kuoppa-asuntoon ole mahdollinen, sillä terveysviranomaisten säädökset eivät todennäköisesti kuopassa täyty. (Iltalehti, 21.9.2018.)

Juuri mainittujen uutisten perusteella sellainen luvaton paikkataide, jossa asutaan itsetehdyssä kodissa toisen maalla, on luvattonta, koska siinä ylitetään jokamiehenoikeudet, terveysviranomaisten säädökset ja jätetään "vuokra" maksamatta. Vaikka kyse on iltapäivälehden spekulatiosta, siinä esitetään olemassa olevia viranomaistahoja, jotka voivat puuttua toimintaan tai määritellä sen luvattomaksi. Tällaisen luvattoman paikkataiteen tapaus on esimerkiksi Kati Sinenmaa, jonka toimintaa voisi tarkemmin luonnehtia luvattomaksi asuinpaikkataiteeksi. Myöhemmin tässä tutkimuksessa käy tosin ilmi, ettei Sinenmaa Kivlinnaa pidetty luvattomana asumiskysymyksiin vedoten. (Sinenmaa, 2019). Luvattomuus tässä tutkimuksessa toteutuu siis enimmäkseen paikka-, teko- ja materiaaliperusteisesti.

Luvattomuus ei tutkimukseni kontekstissa käsitä ihmisiin tai eläimiin kohdistuvia rikoksia, petoksia tai eettisesti kyseenalaistettua taiteellista toimintaa eikä tekijänoikeuslain rikkomista. Suomalainen taidemaailma muistanee Teemu Mäen *My Way work in progress* –videoteoksen (1988–1995) lisäksi episodin, jossa Jani Leinonen kavereineen kidnappasi ja myöhemmin palautti Ronald McDonald -patsaan Helsingin Ruoholahden McDonald's-ravintolasta sekä tuhosi siitä tehdyn kopion mestaamalla saaden sakkotuomion, paheksuntaa ja aplodeja (Mankkinen, 2015). Luvaton julkisen paikan performanssitaide venäläisten Pussy Riot - ja Voina -ryhmien hengessä [Jumalanäiti, karkota Putin, -punkrukous 2012 ; Fuck for the heir Puppy Bear! 2008], jää myös tutkimukseni ulkopuolelle. Toisaalta Voina-ryhmän nostosiltaan toteuttama jättimäinen fallos-graffiti, *A Dick Captured by the FSB*, vuodelta 2010 (Bown, 2010) sopisi hyvin luvattoman paikkataiteen ilmiöön.

2.2 Leikki

Leikkiä käsittelevässä luvussa sivuan evolutiivista taideteoriaa (Dissannayake, 1988), jonka valossa eräänlaista ei-taidettakin voi käsitellä taiteena. Käsitteenä *leikki* (play) on yhtä monimerkityksellinen ja epäselvä kuin *taide*. Leikki voi hassua tai vakavaa, strukturoitua tai sattumanvaraista, yksinäistä tai yhteistä. Toiminta leikissä vaihtelee villistä riehumisesta keskittyneeseen rakentamiseen, myös ajatuksilla leikitään. Dissannayaken mukaan leikin ja taiteen suhdetta tutkivissa teorioissa [Schiller, 1795; Spencer, 1880; Freud, 1908] taiteen tekeminen on nähty lapsuuden leikin jatkumona ja johdannaisena leikin ja kuvittelun korvautuessa taiteellisella mielikuvituksella ja toiminnalla. (Dissanayake, 1988, s. 74–75, 204.)

John Deweyn [1934] mukaan edellä mainittu taiteen leikkiteoria on osin ongelmallinen. Leikki liittyy kuitenkin Deweyn kehittelemään teoriaan esteettisestä kokemuksesta, joka tunnustaa käytännön tekemisen tarpeellisuuden, sillä leikkiessään lapset antavat ulkoisen ilmentymän kuvitelmilleen. Deweyn mukaan leikki on välitön kokemus, jonka sisältö muodostuu aiemmista kokemuksista johtuneiden ideoiden välittymiseen parhaillaan käsillä olevista aineksista. Leikki on eräänlaista pakotonta työtä. Teoria taiteesta leikkinä on Deweyn mukaan oikeassa korostaessaan esteettisen kokemuksen pakottomuutta. Taiteilijan toiminnalla on sitä vastoin selvä ulkoinen viittauspiste, jossa aines muuttuu taiteilijan työssä ilmaisusta välineeksi. Deweyn mukaan leikki lakkaa olemasta leikkiä, kun tekeminen muuttuu jonkin ulkopuolisen lopputuloksen tuottamiseksi. (Dewey, 2010, s. 336–337.) Dewey siis kritisoi leikkiteoriaa, mutta tunnustaa leikin piirteitä taiteessa ja esteettisessä kokemuksesta. Deweyn mukaan yhtään taiteellista työtä ei syntyisi, mikäli ihmisen toiminnot jäisivät pelkäksi omaehtoiseksi leikiksi, eikä ihminen vapaasti toiminen asettuisi vastustamaan vallitsevia olosuhteista (Dewey, 2010, s. 340).

Ellen Dissannayaken mukaan taide, rituaalit ja leikki ovat olleet ihmisen aiemmassa kehityksessä sama asia, joka evoluutiossa eriytynyt (Dissanayake, 1988, s. 91). Samoilla linjoilla on Huizinga, jonka mukaan kulttuurielämä johtaa juurensa leikkiin alkaen myytistä ja kultista (Huizinga, 1938, s. 14). Leikin ja rituaalin elementit kietoutuvat taiteen tekemiseen ja teorioihin. Primitiivisissä yhteisöissä taiteet ovat usein intiimisti ja erottamattomasti kyt-

ketyt seremonioihin ja rituaalien käytäntöihin (Dissanayake, 1988, s.74). Dissanayaken mukaan leikin, rituaalin ja taiteen olennainen ja yhteinen luonteenpiirre on erityiseksi tekeminen, *making special*, jossa tavalliset asiat tai esineet muuttuvat erityisiksi symbolin ja metaforan avulla. Erityiseksi tekemisessä todellisuus muuttuu toiseksi. (Dissanayake, 1988, s. 98 ja 103.) Leikin teoriassa näistä erityisiksi tehdyistä esineistä, leikkikalusta, puhutaan usein korvaavina esineinä, jotka Liisa Piironen mukaan esiintyvät lapsen roolileikeissä merkityksiltään moninaisissa ja muuttuvissa *ikään kuin* -tehtävässä (Piironen, 2004, s. 81). Piironen mukaan sopimuksenvaraisuus, *tää olis*, kuuluu keskeisesti leikin maailmaan, mutta myös postmoderniin taiteeseen (Piironen, 2004, s. 81). Myös Dissanayaken mukaan leikillä on metaforinen luonne ja hän näkee taiteen gardnerilaisittain päämäärätietoisen leikin muotona. Taiteesta ja leikistä saadaan sama hyöty ja leikki on taiteen tekemisen tapaan valikoitunut tärkeäksi toiminnoksi ihmisen evoluutiossa. (Dissanayake, 1988, s. 87–89.)

Leikki nähdään usein epäfunktionaalisenä, spontaanina toimintana, jonka käytännöllinen päämäärä on piilossa, koska leikki ei suoraan tyydytä peruntarpeita (Dissanayake, 1988, s. 75). Ihminen leikkii itsensä vuoksi ja leikin aikana opitut liikkeet ja käyttäytyminen osoittavat hyödyllisyytensä myöhemmin elämässä. Dissanayaken mukaan leikki näyttää liittyvän muutoksen haluun, uutuudenviehätykseen sekä viihtymiseen. Se on toimintaa, josta haetaan mielihyvää, viihtymistä ja tyydytystä. Leikki sisältää järjestyksen, muodon, säännöt ja rituaalin, jotka tulevat näkyväksi esimerkiksi leikkiareenan tilallisessa konstruimisessa. (Dissanayake, 1988, s. 77.)

Johan Huizingan mukaan leikillä on tietyt ajan ja paikan rajat, joissa vallitsevat tietty järjestys, liike, vuorottelu ja vaihtelu. Fyysisen leikkipaikan järjestyksen ja valmistelun avulla leikki kytkeytyy ihmisen esteettiseen alueeseen ja järjestäminen on tärkeä osa leikkiä. (Huizinga, 1938, s. 20 ja 11.) Leikkipaikka on kuten rituaaliset paikat, symbolisesti ja fyysisesti rajattu, tarkoin järjestetty ja leikin käyttöön vihitty alue. Leikkipaikassa on voimassa omat erityiset sääntönsä, joita ilman leikkimaailma luhistuu. (Huizinga 1938, s. 20–21.) Leikki luo konkreettisesti tai abstraktissa mielessä suljetun, jokapäiväisestä elämästä eristetyn tilan, jossa leikki tapahtuu ja sen säännöt ovat voimassa. Sama eristämiskaava

on myös kultissa, jossa pyhän paikan eristämällä pyritään torjumaan vahingollisten ulkopuolisten vaikutus pyhään toimitukseen. (Huizinga 1938, s. 30–31.)

Huizingan mukaan ihminen on leikkivä ihminen, *homo ludens*, ja inhimillinen kulttuuri syntyy ja kehittyy leikissä (Huizinga, 1938, s. 5). Leikkiessä leikistä voi muodostua henkistä pääomaa, joka mahdollisesti siirtyy myöhemmille sukupolville kiteytyen kiinteäksi kulttuurimuodoksi. (Huizinga, 1938, s. 19). Huizingalle leikki on vapaata toimintaa, jonka leikkijä käsittää tavallisen elämän ulkopuolella olevaksi todellisuudeksi, mutta joka siitä huolimatta voi saada hänet valtoihinsa. Leikkiin ei liity aineellisen edun tavoittelu. Leikki tapahtuu tietyn ajan kuluessa, tietyssä paikassa, tietyssä järjestyksessä ja tiettyjen sääntöjen mukaan. Se luo salaperäisiä yhteenliittymiä ja naamioitumalla erottuu musta maailmasta (Huizinga, 1938, s. 23). Leikki on mielekästä ja merkityksellistä toimintaa ja irtautumista tavallisesta elämästä ilmapiiriin, jossa leikki muuttuu todeksi ja tosi leikiksi (Huizinga, 1938, s. 13, 17–18). Huizingan mukaan esimerkiksi salaseuraryhmissä on usein suuressa määrin leikinomainen ulottuvuus (Huizinga, 1938). Huizingan mukaan salaperäisyys on yksi leikin tunnuspiirteistä leikin ollessa jotain leikkijöitä koskettavaa, muilta suljettua toimintaa tai todellisuutta, jossa ollaan ja tehdään *toista* (Huizinga, 1938, s. 22).

2.3 Kapinahenki

Sääntöjä venyttävään luvattoman paikkataiteen tekemiseen kuuluu jonkinlainen kapinahenkisyys ja kriittinen ajattelu. Ilmiössä kapinan kohde voi olla vaikka yhteiskunta, kaupunkisuunnittelu tai tilojen kaupallisuus ja yksipuolisuus. Paloheimon mukaan yksilölle jää valan puristuksissa vähäinen tila omalle ilmaisulleen ja hän voi valita kapinointistrategiansa poikkeavuuden ja piiloutumisen, uhman ja alistumisen sekä johdonmukaisuuden ja ailahtelun väliltä. Esimerkiksi piiloutuvalla kapinalla voidaan passiiviseen vastahankaan asettamalla vaikuttaa omaan elinpiiriin. Tällaista kapinaa ei välttämättä huomata valtahierarkian ylimmällä portailla. (Paloheimo, 1985, s. 35.) Paloheimo jakaa kapinan siis vetäytyvään ja konfliktihakuiseseen sekä toisaalta mielivaltaiseen ja johdonmukaiseen kapinaan.

Taide on ollut kapinaa kautta historiansa ja taide on nykyäänkin yhteiskunnallisesti hyväksytty kapinakenttä, jossa kapina voi kohdistua joko itse taidemaailmaan tai sen ulkopuolelle. Esimerkiksi käsitetaiteessa kriittinen ja poliittinen suhtautuminen taidemaailman sisäisiin käytäntöihin laajeni yhteiskunnallisten vallan käytäntöjen kritiikiksi. Instituutionaalisen taidemaailman kritiikkiä manifestoivat muutokset taiteen esitys- ja levitysmuodoissa käsitetaiteen ulottuessa galleriatilojen ulkopuolelle lehtiin ja mainostauluihin. (Sakari, 2000, s. 26–27.) Käsitetaide pyrki demokratisoimaan taidetta viemällä teoksia ulos taiteen instituutioista ja kaupallisista gallerioista (Konttinen & Laajoki, 2005, s. 226). Rajojen rikkominen on ollut sekä taiteen konventioiden murtamista että yhteiskunnallisten ja sosiaalisten normaalien rikkomista. Murtautumien ulos valkoisesta kuutiosta, institutionaalisen taidemaailman näyttämöiltä on ollut 1960-luvulta lähtien tapa kritisoida taidemaailmaa. Valkoisen kuution ulkopuolisella taiteella on haluttu kapinoida myös kapitalistista valtaa ja sen lieveilmiöitä vastaan. Toisaalta rajojen rikkomisen eetos taiteessa on taidemaailmaa yli 50 vuotta hallinnut normi, joka on muuttanut kapinahengen taiteen traditioksi.

Nina Felshinin mukaan aktivistinen taide on "todellisen maailman" ja taidemaailman yhtymäkohta, joka haastaa, tutkii ja sumentaa niitä yhteiskunnallisia rajoja sekä hierarkioita, jotka perinteisesti määrittelevät kulttuurin valtaapitävien tahojen representaatioksi. Versoen 1960-1970 lukujen taitteen käsitetaiteesta se liittyy poliittisen aktivismin demokratisoiviin esteettisiin pyrkimyksiin tavoitteinaan äänen ja näkyvyyden antaminen niille, joilta se on

riistetty. Se pyrkii myös liittämään taiteen osaksi laajempia yleisöjä. Aktivistisen taiteen muodot ja metodit ovat enemmän prosessi- kuin objekti- tai tuotekeskittyneitä ja ne sijoituvat yleensä julkisiin paikkoihin, eivät virallisen taidemaailman näyttämöille. Aktivistinen taide toteutuu usein väliaikaisina interventioina. (Felshin, 1995, s. 10–11.)

Felshinin mukaan aktivistisen taiteen käytännöt ovat poliittisia siinä mielessä, että ne kyseenalaistavat dominoivat kulttuuriset representaatiot ja käsittelevät vallan rakenteita. Felshinin mukaan aktivistisen taiteen päämääränä on sosiaalinen muutos sekä yksilöiden ja yhteisöjen voimaannuttaminen. Aktivistinen taide ei tyydy käsittelemään aiheitaan vakiintunein taidemaailman representaatioin, vaan toimii taiteellisesti kriittisin esteettisin käytäntöin, jotka sisältävät aktivistisen toiminnan ja yhteisöllisen järjestäytymisen muotoja tavoitteenaan aktiivisen representaation prosessi. (Felshin, 1995, s. 26).

Aktivistinen taide, paikkasidonnainen taide ja yhteisötaide vaikuttavat identiteettiin, tekevät yhteyksiä näkyväksi ja paljastavat epäkohtia. Epäkohdat voivat liittyä esimerkiksi tasa-arvokysymyksiin, ympäristöön ja luontoon, suuryritysten toimintaan, kulttuurisen omimiseen, kodittomuuteen, väkivaltaan, maankäyttöoikeuksiin ja yhteisöjen sisäisiin ongelmiin. Yleensä aktivistinen taide toimii ja osallistaa taiteelliseen aktivismiin paikallisesti. (Lippard, 1997.) Edellä mainittuja teemoja on helppo löytää tämän tutkimuksen luvattomasta paikkataiteesta.

Hannulan mukaan osallistuvan paikkasidonnaisen taiteen taustalla on usein aktivismi ja muutoshakuisuus, joka asenteeltaan voi olla joko myötäkarvaan tai vastakarvaan toimimista. Myötäkarvaan toimivassa muutoshakuisuudessa yhteiskunnan rakenteisiin pyritään vaikuttamaan asettumatta vastahankaan ja muuttamaan sitä kollaboratiivisesti sisältäpäin. Vastakarvainen toiminta taas operoi säännöistä ja normeista välittämättä pyrkien konfliktiin. (Hannula, 2004, s. 18 ja 20.)

Katutaiteen kapina kohdistuu sekä yhteiskuntaan, että taidemaailmaan. Se on muodoiltaan ja tavoitteiltaan poliittista ja herättelee ihmisiä elinympäristöään koskeissa kysymyksissä. Sen painopiste on tekemisessä, ei instituutioiden lanseeraamissa tavoitteissa. Pilvi Kalhman mukaan graffititaiteeseen liittyvät muutamat pidätykset luovat tietoisuutta kontrollista,

jotta rangaistus vaikuttaisi yksilöä laajempaan joukkoon. Kalhama näkee luvattoman katu-taiteen vallan tuottamana reagointina, jossa valta synnyttää ilmiön, jota vastaan se taistelee. (Kalhama, 2006.)

2.4 Paikka, lokaali ja julkinen tila

Aiemmin mainitun mukaisesti luvattomuus on kapinahenkistä toimintaa, joka suhtautuu kriittisesti yhteiskuntaan ja ympäristöönsä. Tässä luvussa käsitellään paikan ja lokaalin käsitteitä sekä luodaan katsaus julkisen tilaan olemukseen ja säätelyyn sen toiseuttavia piirteitä sivuten. Pyrkimyksenä on avata tilaa, johon luvaton paikkataide vaikuttaa ja ottaa kantaa.

Paikka ja lokaali

Lippard käsittää paikan maa-, kylä- tai kaupunkimaiseman sisältäpäin nähdyksi osaseksi, tietyn tutun lokaation resonoinniksi. Lokaalin käsite on paikkasidonnainen luonnon, kulttuurin, historian ja ideologian yhteenkietouma, jossa paikka ja kulttuuri määrittävät toisiaan. Lippard käyttää paikan määritelmänä myös Denis Gosgroven maiseman määritelmää, jossa maisema on ulkopuolisen maailman välittymistä ihmisen subjektiivisen kokemuksen kautta. Täten maisemia on yhtä monta kuin sen katsojia tai kulttuurisia katsomistapoja. (Lippard, 1997, s. 7, 11, 61.) Lippardin mukaan lokaali paikka on hybridi, johon astumalla ihminen muuttaa sitä. Paikka ja siellä olevat ihmiset vaikuttavat vastavuoroisesti henkilökohtaiseen identiteettiin. Ihminen voi tuntea olonsa ulkopuoliseksi tai tervetulleeksi. (Lippard, 1997, s. 6.) Ihmisen lokaali ja paikan päällä koettu identiteetti on siksi paikkasidonnaisesti vaihteleva ja vaikuttaa paikassa käyttäytymiseen sekä paikan kokemiseen. Lippardin mukaan ihminen ei ole kokonainen ilman paikan tuomaa kontekstia (Lippard, 1997, s. 24–25).

Lippardin mukaan paikan tuntu, *sense of place*, syntyy moniaistisesti ja sitä määrittelevät aiemmat kokemuksemme sekä topografinen läheisyys. Paikka voi tuntua kehon jatkeelta.

(Lippard, 1997 s. 25–26.) Lippardin käsite lokaalin houkutus, *lure of the local*, viittaa paikan meissä toimivaan vetovoimaan, joka valottaa poliittista ja henkistä perintöämme. Lokaalin houkutus ei ole universaali, sillä sen luonne ja vaikutukset vaihtelevat yksilöistä ja yhteisöistä riippuen. Se on johonkin kuulumisen tarpeen maantieteellinen ainesosa ja muukalaisuutta torjuva vasta-aine. (Lippard, 1997, s. 7.)

Julkisen tilan rakenne ja säätely

Lippardin mukaan kaupungit ovat valtavan monimutkaisia jaetun historian ja muistin palimpsesteja, vaikka niiden identiteettiä päällimmäisenä määrittelevätkin raha, valta ja nykyisyys. Urbaani elämä perustuu tiukkaan rutiininomaisen järjestyksen ja miellyttävän anarkian väliseen loppumattomaan taisteluun sekä sukupuolittuneisiin ja luokkajakoa ylläpitäviin rakenteisiin. (Lippard, 1997, s. 196–197.) Monumentit, rakennukset ja julkisen tilan elementit ovat harvoin rakennetut paikallisia ihmisiä tai yhteisöä varten (Lippard, 1997, s. 107). Masseyn mukaan tila on sosiaalinen konstruktio, mutta myös sosiaalisuus on tilallisesti konstruoitu ja yhteiskunnan tilallinen järjestäminen vaikuttaa siihen, miten yhteiskunta toimii. (Massey, 2008, s. 40.)

Lippard jakaa julkiset tilat niiden kulttuurisiin vaikutuspiireihin seuraavasti: 1) populaarikulttuurin kadut, 2) massakulttuurin ostoskeskukset, 3) korkeakulttuurin museot ja 4) korporaatiokulttuurin toimistorakennukset ja 5) hallinnollisen kulttuurin rakenteet (Lippard, 1997, s. 248). Alakulttuurit vaikuttavat vahvasti kaduilla joidenkin alakulttuurien esim. skeittauksen, hiphopin ja katutaiteen muuttuessa populaarikulttuuriksi. Jensenin ja kollegoiden mukaan esimerkiksi graffititaide on viime vuosien aikana paitsi osin vapautettu, myös valjastettu mainosmuraalien kautta kaupallisiin tarkoituksiin (Jensen ym., 2018, s. 19).

Kalhaman mukaan yhteiskunnan koneistojen käyttämä valta julkisessa tilassa on vaikeasti havaittava sen epäsuoran yksilöön kohdistumisen vuoksi. Kalhaman mukaan Foucault [1980] nimittää tätä hallintaa ihmisruumiin poliittiseksi teknologiaksi. Sen ilmentymää julkisissa tiloissa on esimerkiksi liikkumisen järjestäminen autojen ehdoilla jalankulkijoiden

kustannuksella, kauppakeskuksiin valmiiksi ohjatut kulku- ja pysähtymisreitit ja kaupunkilaisten käyttäytymisen säätely valvonnan keinovalikoimalla. Kaupunkiarkkitehtuuri säätelee käyttäytymistä tehden esimerkiksi aukioista läpikulkupaikkoja oleskelupaikkojen sijaan. Rakennetut tilat ilmaisevat yksilön paikkaa, aikaa ja liikettä konkreettisen fyysisesti sekä käsitteellisesti. Julkisen tilan kontrolli toimii itseään vahvistamalla ja muuntuu yksilöissä itsekuriksi, jossa tottelevaisuuden ehdoton vaatimus estää kuuliaista yksilöä osallistumasta kaupungin visuaalisen ilmaan ja funktioiden muuttamiseen ja status quon järkyttämiseen. Toisaalta kaupunkitilasta pitäisi voida jatkuvasti neuvotella. (Kalhama, 2006.)

Lippardin mukaan kapitalistisen vallan esteettiset vaikutukset varsinkin urbaanille ympäristölle ja julkisen tilan järjestämiselle ovat voimakkaita. Suuryritysten epäpaikoittaessa maisemaa paikallinen maisema katoaa tai hautautuu muisteihin ja menneisyyteen. Jokien patoamiset, ihmisten keskittyminen metropoleihin, ghettoutuminen, etninen syrjiminen, teollisuus, sukupuolittuminen, saastuttaminen, kustannustehokas rakentaminen, mainostaminen, gentrifikaatio, ostoskeskukset, tornitalot, ylikansalliset ruoka-, vaate- ja elintarviketketjut epäinhimillistävät maisemaa ja ihmisiä paikallisuutta nakertaen ja toiseutta luoden. (Lippard, 1997.) Kaupunkisuunnittelu on salamyhkäistä, koska päätöksiä ja suunnitelmia valmistellaan hiljaisuudessa ja vaikuttavien tahojen piiloutuessa. Julkisten tilojen muuttaminen yksityisyyden mahdollistavaksi tiloiksi on ongelmallista, koska se muuttaa tilat helposti epäjulkisiksi privaatin viihtymisen mahdollistajiksi. (Lippard, 1997, s 246.)

Maisema vahvistaa tuttuutta ja toiseutta (Lippard, 1997, s. 7, 61). Jaana Erkkilän mukaan sosiaalinen identiteetti rakentuu suhteessa tiloihin, joissa joko on lupa olla tai ei ole lupaa olla. Tiloja hallitaan yksinkertaisin menetelmin esimerkiksi poistamalla ostoskeskuksista ja puistoista penkit, jotta kulutusjuhliin osallistumattomat yksilöt pysyisivät poissa. Katuskeittauksessa mikä tahansa tila otetaan käyttöön lupaa kysymättä ja se monesti paljastaa tilassa pesivät valtarakenteet ja auktoriteetit, jotka vastareaktionä tilan niin sanottuun luvattomaan haltuunottoon luovat kieltojen ja ulossulkemisen kautta skeittareille toisen identiteetin. (Erkkilä, 2012, s. 11.) Myös Anna Jensenin mukaan julkiset tilat ja niissä ilmenevä valta tuottavat normaalia ja toiseutta sekä nostavat normirikkomukset räikeästi esiin (Jensen, 2018). Tilojen estetiikka ja sen käyttäjät tuottavat tilan käytön normaalia paljastaen tilaan kuulumattomat henkilöt. Lippardin mukaan kodittomat ovat köyhyyden julki-

seen tilaan pakottamia paikattomia ja yhteiskunnan uhkana pitämiä yksilöitä, jotka usein mielletään väärässä paikassa oleviksi objekteiksi suhteessa oikeassa paikassa oleviin ihmisiin. Kodittomuus tuottaa mielikuvia siitä, mitä julkisen tilan pitäisi tai ei pitäisi olla. Samankaltainen vastuuttomuus määrittelee suhtautumista niin kodittomiin kuin julkiseen tilaankin. (Lippard, 1997, s. 216–217.)

3. Tutkimuskysymys

Hahmotan luvattoman paikkataiteen ilmiötä kolmesta näkökulmasta:

- 1) Luvattoman paikkataiteen tekemisen käytäntö ja toteutukset
- 2) Luvattoman paikkataiteen tekemisen motivaatio
- 3) Luvattoman paikkataiteen vaikutukset

Tutkimuskysymykseni kuuluu: Mitä on luvattoman paikkataiteen tekeminen?

Tässä tutkimuksessa tutkin, minkälaisiin toteutuksiin ja tekoihin luvaton paikkataide konkretisoituu, miksi ja miten sitä tehdään ja mitä tekemisestä seurasi. Aineistoni tarjoaa tähän tekijälähtöisen näkökulman.

4. Menetelmät

4.1 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus ei ole varsinainen metodi, vaan tutkimusstrategia, joka mahdollistaa eri aineistot tai menetelmät. Tapaustutkimuksessa erotetaan toisistaan tapaus ja tutkimuksen kohde. Tapaustutkimuksen kohde on tapahtumakulku tai ilmiö. Tapaustutkimus on perusteellinen ja tarkkapiirteinen kuva tutkittavasta ilmiöstä ja sen päämääränä on lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja siihen liittyvistä olosuhteista. Tapaustutkimuksen lähtökohtana on kerätä mahdollisimman monipuolinen aineisto tutkimuskohteen kuvaamiseksi. (Laine ym., 2007, s. 9–10.) Laine ja kollegat jakavat tapaustutkimuksen eri tyyppeihin, joista paljastava tapaustutkimus kuvaa tutkimustani parhaiten. Paljastavassa tapaustutkimuksessa tarkastellaan ilmiötä, josta ollaan tietoisia, mutta jota ei ole tutkittu. (Laine ym., 2007, s. 33.) Tapaustutkimus soveltuu vastaamaan kysymyksiin *miten* ja *miksi* ilmiöiden ollessa usein monimutkaisia ja pitkäkestoisia. Tapaustutkijaa ajaa eteenpäin usein tunne tai alustava tieto tapauksen tärkeydestä lopullisen merkityksen paljastuessa vasta tutkimuksen kuluessa. Tapaustutkimus ei ole vain kuvaus tapahtumien kulusta tai ilmiön sisällyksestä, vaan kysyy: Mistä tämä tapaus on tapaus? (Laine ym., 2007, s. 9–10.)

Tapaus yhdessä tutkimuskysymyksen ja tutkimuskohteen kanssa määrittävät keskeisen aineiston ja menetelmät. Tapauksen suhde tutkijan aiempaan tietämykseen ja tutkimusongelmaan määrittävät tutkimuskohdetta ja -kysymyksiä. Tapaustutkimuksessa nämä syklit ovat jatkuvasti sellaisessa vuorovaikutuksessa, jossa tutkimuksen osa-alueet jalostuvat ja sitoutuvat toisiinsa. (Laine, Bamberg & Jokinen, 2007, s. 26.)

Tutkimukseni kohde on ilmiö, jota kutsun luvattomaksi paikkataiteeksi. Tutkimani ilmiön tapauksia ovat viiden tekijän tai kollektiivin luvaton paikkataide. Tutkimukseni ydin tiivistyy siihen, miten tapaukseni kuuluvat ilmiöön ja miten ne lisäävät ymmärrystä siitä. Kysymykset *miten* ja *miksi* ovatkin olennaisessa osassa tutkimustani, kuten luvussa 3. esitin. Tapauksilla osoitan ilmiön olemassaolon ja hahmotan sitä sekä tuotan tietoa ilmiön piirteistä ja merkityksistä. Tutkimukseni vaati perusteellista taustatyötä, sillä halusin koota laajan aineiston, jonka avulla voisin uskottavasti määritellä ilmiötä. Oli pystyttävä perustamaan il-

miö yhtäläisyyksiä sisältävälle, mutta toisistaan erillisten tapausten joukolle. Tutkimukseni pyrkii yleistettävyyteen siinä mielessä, että sen avulla voidaan hahmottaa muitakin to-teutuksia luvattomaksi paikkataiteeksi. Häikiön ja Niemenmaan mukaan (2007, s. 47, 49) tutkija joutuu käyttämään omaa harkintaansa ilmiötä rajatessa, sillä kontekstin ja tapauksen rajoja on vaikea määritellä niiden yhteen sulautumisen vuoksi. Rajaamistehtävä oli haasta-va ja alussa hypoteettinen, jopa intuitiivinen. Tapaustutkija pyrkii Laineen ja muiden mu-kaan (2007, s. 11) sanomaan kohteestaan jotain konkreettista tai teoreettista. Pyrin luomaan vahvan konkreettisen perustan tutkimalleni ilmiölle.

Koska tapaustutkimuksen ilmiöt ovat usein monimutkaisia, tapaustutkimuksessa käytetään erilaisia triangulaatioita tulosten varmentamiseksi (Laine ym., 2007, s. 23). Tässä tutki-muksessa käytän aineistotriangulaatiota, jossa Laineen ja muiden mukaan aineistoa kerä-tään eri lähteistä ja eri tavoilla. Aineiston laatu riippuu keruu- ja tutkimusmenetelmistä ja esimerkiksi teemahaastattelussa aineisto muotoutuu sen mukaan, mitä kysytään. (Laine ym., 2007, s. 23–24.) Haastattelutilanteissa olen suorassa vuorovaikutustilanteessa tekijöi-hin ja haastattelun kulku ja aineiston laatu on tästä vuorovaikutustilanteesta riippuvainen. Haastatteluaineisto, kuvallinen aineisto ja tapauksiin liittyvä uutisointi mahdollistavat ai-neistotriangulaation, jossa aineistojen paikkansa pitävyyttä voi pohtia. Tässä tutkimuksessa käytän suoria sitaatteja teemahaastatteluista ja sähköpostihaastattelusta ja kuvallista in-formaatioita. Kuvallinen aineisto tietysti vahvistaa ennen kaikkea toteutusten olemassa olon ja tuo tutkimukseen sanojen ulkopuolisen informaation ulottuvuuden.

4.2 Teemahaastattelu ja -aineisto

Teemahaastattelu on puolistrukturoitujen haastattelujen muoto, jossa käydään läpi samat teemat eli aihepiirit, mutta jossa kysymysten muoto ja järjestys saattavat vaihdella (Tiittula & Ruusuvuori, 2005, s. 9). Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan yksityiskohtaisten kysymysten sijaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 48.) Haastattelun avulla pyritään keräämään aineisto, jonka pohjalta ilmiötä koskevia päätelmien tekeminen on luotettavaa. Teemahaastattelun teemat ovat teoreettisten pääkäsitteiden tarkennettuja alaluokkia. Haastattelutilanteessa teemat tarkennetaan kysymyksillä ja kysymyksiä tarkentaa haastattelijan lisäksi myös haastateltava. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 66.)

Haastattelu ja teemahaastattelu valikoitui helposti ja tutkimusongelmanaperustaisesti aineistokeruumenetelmäksi. Koska tutkin luvattoman paikkataiteen tekemistä, on tekijänäkökulma oleellinen ja oletan tiedon olevan tekijässä. Mistäpä muualta etsiä tietoa käytännön tekemisestä, tekemisen motivaatioista, - intentioista ja – vaikutuksista kuin tekijästä itseltään? Näen haastateltavat luvattoman paikkataiteen tekemisen asiantuntijoina, joiden sisäpiiritiedosta tutkimukseni ammentaa. Tekijänäkökulma ei ole ollut saatavilla lukuun ottamatta mediavälähdyksiä ja Lars Vilksin (2003) kirjaa *Myndigheterna som konstnärligt material*. Haastattelu valikoitui myös siksi, etten ollut nähnyt tai kokenut toteutuksia paikan päällä, saati itse tehnyt toteutuksia. Haastattelun avulla saatoin vertailla tekijöiden ja toimittajien näkökulmia ja sain työkalun median tuottaman tiedon arvioimiseen. Tekijöiden haastattelu oli tiedon tuottamisen kannalta tärkeää, sillä haastattelujen kautta keräsin piilossa olevaa tietoa tapausten toteutuksista ja tekemisistä.

Haastattelin neljää tekijää kasvotusten teemahaastattelun ja puolistrukturoidun haastattelun välimallilla, jos sisälsi teemoja ja avoimia kysymyksiä. Tallensin haastattelut äänittämällä. Avoimet kysymykset olivat ikään kuin haastattelun tukena. Teemahaastattelulle tyypillisesti pyrin haastattellessa pitämään kysymysten järjestyksen avoimena, jotta haastateltava voi kertoa asioista haluamassaan järjestyksessä. Haastattelun kuluessa varmistin haastattelurungon avulla jokaisen teeman käsittelyn. Teemahaastattelurungon kaikkia yksittäisiä asioi-

ta ei ollut tarkoitus kysyä kaikilta, vaan niillä on lähinnä rajattu keskustelun aiheita asiassa pitäytymisen tueksi. Haastattelut onnistuivat hyvin ja rennosti, mikä johtui varmasti haastateltavien aidosta halusta jakaa kokemuksiaan ja tietoaan ilmiöstä. Haastateltavien joukossa on henkilöitä, jotka haluavat säilyttää anonymiteettinsä, eivätkä näin ollen esiinny tutkimuksessa omilla nimillään. Anonyymejä tapauksia on kaksi viidestä. Annoin haastatteluun osallistuville mahdollisuuden saada teemat ja kysymykset etukäteen. Z ja Jyrki Pyörnilä halusivat pohtia vastauksiaan etukäteen, mutta Lauri Ainala ja Veikko Ilonen vastasivat spontaanisti.

Teemoja haastattelussa oli neljä (ks. liite 1.):

- 1) Toteutuksien ja prosessien kuvailu eli mitä ja miten on tehty
- 2) Tekemisen syyt eli miksi on tehty
- 3) Tekemisen vaikutukset, eli mitä seurauksia tai hyötyä tekemisellä oli
- 4) Paikkasidonnaisuus, eli lokaalit vaikutukset.

Tein haastattelut kasvatusten Helsingissä ja Oulussa marras- ja joulukuussa 2018. Haastattelujen kestot olivat 60–90 minuuttia, joten aineistosta tuli varsin mittava ja litteroitua aineistoa kertyi 54 sivua (riviväli 1,5). Litteroin nauhoitukset sanasta sanaan suorien sitaattien mahdollistamiseksi. Vaikka suorat sitaatit ovat valikoimiani ja yhteyksiin asettelemiani, voi lukija saada sitaattien kautta yhteyden luvattoman paikkataiteen tekijään. Suorat sitaatit lisäksi nostavat haastateltavan äänen kuuluviin, validoivat tutkimusta ja lisäävät vuoropuhelun tuntua aineiston ja tutkijan välille. Ruusuvuoren ja Nikanderin mukaan litterointi on tärkeä tapa tutustua aineistoon ja aineiston analyysin ensimmäinen vaihe. He muistuttavat myös, ettei täydellistä litteraatiota ole olemassa ja että litteraatio on aina tutkijan tulkinta ja muistiinpano haastattelutilanteesta. (Ruusuvuori & Nikander, 2017, s. 437–438.) Litteroidusta materiaalista olen poistanut tunnisteet eli nimet niiltä haastatelluista, jotka haluavat pysyä anonyyminä.

Haastateltavien etsiminen oli osin haasteellista, koska monetkaan tekijöistä eivät ole internetissä. Esimerkiksi Mano-ryhmä, joka toteutti Kivenlahden valemetropysäkin, ei ollut aktivoitunut sosiaalisessa mediassa. Olisin mielelläni haastatellut heitä ja lähetin viestin heille Helsingin Sanomien Valtteri Parikan kautta vastausta saamatta. Ensisijaisesti etsin luvat-

toman paikkataiteen tekijöitä uutisvirrasta ja uutisten perusteella sosiaalisesta mediasta eli facebookista. Esimerkiksi Veikko Ilonen löytyi näin. Myös Kati Sinenmaahan sain yhteyden sosiaalisen median kautta. Arvelin internetin kautta tavoittamisen jättävän enemmän tilaa vastaajalle pohtia osallistumishalukkuuttaan. Osan tapauksista tiesin entuudestaan. Kun olin saanut viisi haastateltua sovittua, arvelin niiden riittävän gradun kokoiseen tutkimukseen ja lopetin haastateltavien etsimisen.

4.3 Sähköpostihaastattelu ja -aineisto

Tiittulan, Rastan ja Ruusuvuoren mukaan (2005, s. 265) haastatteluja voi tehdä sähköpostitse tai internetissä. Nämä virtuaalihaastattelut voivat olla strukturoituja tai strukturoimattomia, yksilö- tai ryhmähaastatteluja ja viestintä niissä voi olla reaaliaikaista tai eriaikaista. Sähköpostihaastattelu on eriaikainen menetelmä, jossa kukin osapuoli kirjoittaa vapaasti valitsemanaan ajankohtana. (Tiittula, Rastas ja Ruusuvuori, 2005, s. 264–265.) Kutsun Kivilinnaan liittyvää aineistonkeruumenetelmää sähköpostihaastatteluksi, erotuksena kyselystä ja muista virtuaalihaastattelun muodoista. Tiittulan ja muiden mukaan virtuaalihaastatteluun kuuluva sähköpostihaastattelun keskeiset piirteet ovat osallistujien välinen fyysinen etäisyys ja viestinnän tekstipohjaisuus. Virtuaalihaastattelun etuja ovat rahan ja ajan säästämisen, sekä vapaa haastatteluajan ja -paikan valinta. Virtuaalihaastattelun haittana on äänenpainojen ja sanattoman viestinnän puuttuminen sekä haastattelijan ulkopuolisuus tilanteesta, jossa vastaus on syntynyt. Haastateltava ei voi olla sataprosenttisen varma, onko haastateltava vastannut kysymyksiin yksin tai onko haastateltava se, kuka väittää olevansa. (Tiittula ym., 2005, s. 266–267.) Aineistotriangulaatio on edellä mainitun vuoksi Kati Sinenmaan kohdalla suoritettu tarkkaan ja sen tuloksena pidän erittäin epätodennäköisenä sitä, että kyselyyn olisi vastannut toinen henkilö Kati Sinenmaan sijaan. Olen lukenut Kivilinnaan liittyvän uutisoinnin sekä katsonut Kivilinnaan liittyvät videot ja Kosminen näytelmä dokumentin (Hiltunen, 2006), jossa on sekä kuvallista, että sisällöllisesti yhtenevää aineistoa sähköpostihaastattelun sisältöjen kanssa.

Kati Sinenmaa lupautui vastaamaan kysymyksiini sähköpostilla ja hänelle esitin noin 20 kysymystä ja neljä lisäkysymystä (ks. liite 2), jotka olivat tarkemmin kohdennettuja verrat-

tuna teemahaastatteluun. Lisäkysymykset lähetin, koska kaipasin tarkennusta konkreettiseen tekemiseen liittyviin seikkoihin, jotta sähköpostihaastattelu aineisto olisi yhteneväinen teemahaastatteluaineiston kanssa. Sinenmaan vastasi kysymyksiini sähköpostilla laajasti ja häneltä saatu sähköpostihaastatteluaineisto on 20 sivua rivivälillä 1, mikä tekee haastatteluaineistostani yhteensä noin 80 sivun mittaisen (riviväli 1,5). Tiittula ja kollegat (2005, s.268) huomauttavat, että sähköpostihaastattelussa kieli on yleensä suorempaa, selkeämpää ja organisoidumpaa, koska haastateltavalla on ollut aikaa vastauksensa muotoiluun.

4.4 Kuvallinen aineisto

Pyysin haastateltavilta kuvamateriaalia toteutuksista ja olen valikoiden koostanut saamistani kuvista kuvaliitteen (ks. liite 3). Kuvallinen materiaali muodostaa tutkimukseni kuvallisen aineiston, joka toimii haastattelun tukena aineistotriangulaation näkökulmasta, mutta myös omana itsenäisenä tiedonlähteenään. Koska en ole nähnyt tutkimuksessani esiintyviä toteutuksia paikan päällä, on kuvallinen materiaali tärkeä tiedonlähde, jolla on funktio aineiston ja tutkimuksen validoijana. Kuvallinen materiaali informoi lukijaa mahdollistaen omat päätelmät ja kriittisen suhtautumisen tekstiin. Sain myös videomateriaalia, minkä avulla toteutuksesta, ympäristöstä ja tunnelmasta muodostuu kattavampi kuva. Videoaineistoa on Z:n ja Lauri Ainalan tapauksista. Olen pyytänyt kuvamateriaalin tekijöiltä ja haltioilta luvan kuvien käyttämiseen osana tutkimustani. Aiemmin julkistetuista kuvista en ole pyytänyt tekijältä lupaa, sillä tekijänoikeuslain 25§:n mukaan avoimilla verkkosivuilla tai painetussa julkaisussa esiintyneitä kuvia ja julkistettuja taideteoksia saa käyttää tieteellisessä esityksessä, kunhan niihin viitataan hyvän tieteellisen tavan mukaisesti (Finlex, 2019b).

4.5 Analyysimenetelmät – teemoittelu ja tyypittely

Analyysin ensimmäinen vaihe tapahtuu viidennessä luvussa, jossa esittelen tapaukset omis-
sa luvuissaan käyttäen haastatteluaineistoa rinnan media-aineiston kanssa ja kuvalliseen ai-
neisoon viitaten. Viidennessä luvussa analysoin aineistoni haastattelun ensimmäisen tee-
man ja kuvaan, mitä luvattonta paikkataidetta haastateltavat ovat tehneet ja miten. Luku 5.
tarjoaa tietoa konkreettisesta tekemistä, toteutuksista ja prosesseista. Analyysin toisessa
osassa, luvussa 6, käsittelen tapauksia rinnakkain analysoiden niitä suhteessa haastattelun
teemoihin 2–4 (ks. liite 1) sekä luvattomuuden, tekemisen, leikin ja kapinan konteksteissa.

Analysoin aineistoa siis haastattelurungosta sekä aineistosta itsestään nousevien teemojen
perusteella. Lisäksi tyypittelen luvattoman paikkataiteen tekemistä. Tyypittely tässä tutki-
muksessa ei kuitenkaan toteudu niin, että analysoisin datani kiteytyneiksi koonneiksi koko
aineistosta ja teoriasta eli typeiksi. Haluan säilyttää tapaukseni ehjinä, sillä tämän tutki-
muksen tapauksista oli suhteellisen vähän tietoa saatavilla aiemmin. Olen kuitenkin ottanut
askeleen kohti tyypittelyä syventämällä analyysia teemoittelusta tyypittelyn suuntaan esi-
merkiksi tekemisen kohdalla. Analyysiluvussa siis tutkin, minkälaista ja minkä tyyppistä
luvattomuutta, leikkiä, kapinaa, tekemistä, motivaatioita, vaikutuksia ilmiö sisältää.

Saaranen-Kauppisen ja Puusniekan (2006) mukaan tyypittelyllä tarkoitetaan tyypillisten
asioiden kokoamista eli aineiston tiivistämistä havainnollisiin tyyppeihin. Tyypittelyssä on
kyse informaatioaineksen tyypittelystä, jossa etsitään aineistosta olennaisia ja keskeisiä
piirteitä. Tyypittely vaatii aineiston aktiivista työstämistä sekä tavoitteellista toimintaa koh-
ti perusteellista tiivistämistä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Tyypittelyn tyy-
pit ovat aineiston kiteytymiä ja läpileikkauksia, jotka luodaan vastauksissa esiintyvien
yleisten elementtien pohjalta. Tyypittely astuu teemoittelua pidemmälle, koska siinä kuva-
taan aineistoa laajemmin, sillä tyypit ovat koonteja teemoista. Tyypit voidaan muodostaa
teemoittelun, koodaamisen tai kvantifioinnin avulla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka,
2006.)

5. Tapaukset

5.1 Kati Sinenmaan Kivilinna

Jos tekee Kivilinnaa, sen pitää olla mahtava. Ei saa tehdä mitään pientä nyhveröä. (Sinenmaa, 2014).

Kivilinna on Kati Sinenmaan vuosina 1996–2016 rakentama massiivinen kokonaistaide-teos ja elämäntyö, joka on toteutettu omin käsin ja luvun (Sinenmaa, 2018, ks. kuvat 1–13). Kivilinna sijaitsee Helsingin Keski-Pasilassa Hakamäentien sillan kyljessä liikenteen solmukohdassa ja metsikön suojissa. Se on rakennettu VR:n omistamalle maalle ratapihan viereen, kiven heiton päähän Hartwall Arenasta eli *Harkimon hallista*. (Sinenmaa, 2018, 2019, 2014.) Kivilinna on ihastuttanut ainutlaatuisen tunnelmansa vuoksi (Marttinen, 2018 ; kuva 10) ja sitä ovat käyneet katsomassa monenlaiset ihmiset opiskelijoista vanhuksiin, laitapuolen kulkijoihin, poliiseihin ja poliitikkoihin (Sinenmaa, 2018). Hannu Karpo on tehnyt Kivilinnasta ohjelman, ja monet toimittajat sekä Erkki Pirtola ovat Sinenmaata haastatelleet. Erkki Pirtolan mukaan Sinenmaan elämä on kuin itse tehdyn elämän oppikirja, jossa kaikki elämän filosofiaa myöten on tehty *ite* (Pirtola, 2006, s. 34). Lontoolainen esikaupunkitelevisio teki Sinenmaasta kertovan jutun (Sinenmaa, 2018) ja Juha Hiltunen (2006) dokumenttielokuvan Kosminen Näytelmä. Kivilinnan tekeminen on vaatinut äärimmäistä sisukkuutta, pitkäjänteisyyttä, itse määriteltyä elämäntapaa, päätä ja lihaksia (Sinenmaa, 2018).

Helsingin liikennevirasto sulki Kivilinnan aidalla vuonna 2016 turvallisuus- ja vastuukysymyksiin vedoten erään Helsingin Sanomissa ilmestyneen jutun jälkeen. Jutussa mainostettiin Kivilinnan avoimet ovet -tapahtumaa, jossa Sinenmaa olisi esitellyt linnaa siitä kiinnostuneille. Sulkeminen katkaisi Kivilinnan rakentamisen jättäen monet Sinenmaan kaavailemista rakennussuunnitelmista toteutumatta. (Sinenmaa 2019; Kemppainen, 2016 ; Jokinen, 2016.) Kivilinnan säilyminen on ollut viime vuodet vaakalaudalla, sillä Hakamäentien asemakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa Kivilinnan paikalle on kaavailtu toimistokerrostaloja, eikä Kivilinnan säilymisestä epävirallisena rakennuksena ole takeita (Marttinen, 2018).

Kivilinna koostuu Sinenmaan rakentamista, jopa kolmen metrin korkeuteen nousevista muureista, jotka polveilevat mäkisessä metsikössä. Muureja on kymmenien metrien edestä. Sinenmaa laskee kasanneensa pari sataa kuutiota kiveä ja lapioineensa saman verran maata. Kivilinna käsittää muurien lisäksi, penkereitä, polkuja, holvikaaren, onkaloita, aukeita, kivetystä vailla olevia kuoppia, katoksia, aitoja, paikan suihkulähteelle sekä talviasuttavan, kolmeen kertaan rakennetun mökin (kuvat 8–9), joka joutui tuhopoltton kohteeksi vuonna 2008. Tuhopoltto ei saanut Sinenmaata lopettamaan Kivilinnan rakentamista, sillä hän jatkoi Kivilinnan rakentamista ja siisteydestä huolehtimista vuoteen 2016. Kivilinna on tarjonnut asunnon Sinenmaan lisäksi muurien koloissa pesiville linnuille ja Sinenmaan tekmässä lammessa uivat sorsat. Muista luontokappaleista muun muassa kettu (kuva 11) ja supikoira liikkuvat alueella. (Sinenmaa, 2018, 2019; Hiltunen, 2006.) Sinenmaa asui mökissä vuodet 1996–2008 ja hänellä oli tarkoitus korvata puuasunto kivitalolla tai tehdä se osaksi muuria. (Sinenmaa, 2018, 2019.) Kivilinnaa ympäröi parin sadan metrin mittainen ja noin metrin korkuinen karikkeista ja hiekasta tehty risuaitamuuri, jonka lentokuva paljastaa timantin muotoiseksi (kuva 7, 13). Risuaitamuuri on pikku hiljaa kasvanut tippuneista oksista ja VR:n radan varren pensaskarsintojen risukasoista sekä muusta paikalle tuodusta maasta. Metsikköä on pidetty maankaatopaikkana, joten risuaitamateriaalit ovat olleet helposti saatavilla. (Sinenmaa, 2019.)

Sinenmaa ei koe Kivilinnan tekemistään niinkään taiteena, vaan ihmisen geneettisten pesärakennusgeenien toimimisena (Sinenmaa, 2018). Kivilinnan tekeminen sisältää silti taiteellisen toiminnan piirteitä, joissa toteutuksen esteettisillä ominaisuuksilla ja tekijän luovuudella on merkitystä, vaikka virallinen taidemaailma jääkin kivimuurien ulkopuolelle. Sinenmaa on nimennyt Kivilinna osia (kuva 12) ja kertoo videolla ulkoistaneensa aivonsa Kivilinnaan niin, että sen mutkikkaat muurit kuvaavat Sinenmaan poimuksia aivoja (Sinenmaa, 2014). Sinenmaalle kivi on syvästi merkityksellinen materiaali. Periferiaterapiaa kehittäneen Marko Leppäsen mukaan esteettisessä maantieteessä ajatellaan usein, että muokkaamme vääjäämättä ulkoisesta ympäristöstämme omaelämäkerrallisen kuvamme. Ulkoisen ympäristö väistämättä kuvaa ihmisen sisäistä tilaa ja sen painotuksia, mutta lisäksi vaikuttaa ihmisen sisäisiin puoliin niitä joko vahvistaen tai heikentäen. (Leppänen, 2016.) Kivilinnan rakentamisen käsittää paikkataiteille ominaisia piirteitä, jossa ympäristö ja sen

materiaalit, tekijä ja toteutus ovat vuorovaikutteisessa toisiaan muotoilevassa suhteessa. Kivilinnaa on sen vuoksi mielekästä tarkastella osana luvattoman paikkataiteen ilmiötä.

Kivilinnan tekeminen

Sinenmaa lähti Helsingin opiskelija-asunnostaan keväällä 1995. Hän vietti kesän ikään kuin retkeillen ja löysi sattumalta Pasilasta sijainniltaan mieluisan metsikön, tulevan kotipaikkansa. Syksyllä Sinenmaa keksi rakentaa risumajan telttansa päälle, jotta välttyisi kuivattamasta sitä pyöränsä päällä. Hän päätti syyskuussa tehdä risumajastaan talviasuttavan eristämällä ja päätyi rakentamaan mökkiä löytömateriaalista. Vietettyään talven Pasilassa Sinenmaa tajusi selviytyvänsä elämästä urbaanissa luonnossa, yhteiskunnan ulkopuolella. Vuonna 1997 kolmeen kertaan rakennettu mökki oli suhteellisen valmiina ja elämä tuntui suhteellisen rauhalliselta kun mökissä oli lämmitys, puita sai vaihtolavoilta, ruokaa bioastioista, internetiin pääsi kirjastossa eikä kukaan puuttunut tekemiseen. Sinenmaa hyödynsi yhteiskunnan hylkäämää materiaalia, kuten rakennustarvikkeita, vaatteita ja ruokaa vieden elämäntapansa pisteeseen, jossa ei tarvinnut turvautua yhteiskunnan tukiin. Metsikköön päätyminen johtui ehkä sattumasta, mutta sinne jääminen oli jo jonkinlainen päätös, johon liittyivät ajatukset yhteiskunnasta ja sen määräysvallasta irrottautumisesta. (Sinenmaa, 2018.)

Kivien kasaaminen alkoi ensimmäisen talven jälkeen keväällä 1996, koska Sinenmaa halusi jättääkseen itsestään jäljen. Sinenmaa ei missään vaiheessa tehnyt päätöstä rakentaa Kivilinnaa, vaan rakentaminen alkoi spontaanisti. (Sinenmaa, 2018, 2019.) Mäessä sattui olemaan kiviä ja Sinenmaata kiinnosti testata, kuinka suurta kiveä hän pystyisi vierittämään (ks. Urbaani Retkeilijä, 2016). Sinenmaa huomasi saavansa olla suhteellisen rauhasa metsikössä ja tutustui muutamaan VR:n työntekijään, jotka kävivät katsomassa Sinenmaan tekemisen etenemistä. Paikalla alkoi näkyä myös koiriaan ulkoiluttavia poliiseja, jotka VR:n työntekijöiden tapaan suhtautuivat suopeasti Sinenmaan toimiin sanomatta poikkipuolista sanaa, jolloin Sinenmaa päätteli, että *on ihan ok. rakentaa omaa elämää jätemaastoon*. (Sinenmaa, 2019.)

Sinenmaa rakensi muuria näköesteeksi viereisen kärrypolun käyttäjiltä sekä äänimuuriksi viereisen ratapihan melulta. Vuodesta 1996 lähtien piti suojautua Harkimon hallissa pidettäviltä jääkiekon MM-kisoilta, jotka toivat alueelle paljon ihmisiä. Sinenmaa halusi rakentaa kuopan työkaluilleen ja päätyi kaivamaan kellaria, josta nousi ylös noin 30 kuutiota maata (kuva 2, 6). Kivikasoista muodostui pikkuhiljaa muuria, jota vasten Sinenmaa tuki kellarikuopan kaivamisen sivutuotteena syntyvän hiekkakasan. Sinenmaa rakensi välillä kivimuuria, koska kellarin rakentaminen oli niin raskasta puuhaa. Muurin edetessä Sinenmaa alkoi yrittämään yhä suurempien kivien siirtämistä. MM-kisoihin mennessä Kivilinnan muuri ylittikin miehen korkeuden ja kärrypolun tiheä puska piilotti tehokkaasti Kivilinnan. (Sinenmaa, 2018, 2019.)

Vasta vuosien jälkeen, kun olin jo tehnyt muureja, tajusin rakentaneeni kivilinnaa, kun paikalle osuneet kulkijat kysyivät, että mikäs kivilinna tämä on. Muistan silloin ihmetelleeni itsekin, että hyvät hyssykät sentään; tähän alkaa olla jo komeampi paikka kuin museoviraston suojelemat muinaiset, sammaleiden peittämät kiviröykkiöt. (Sinenmaa, 2018)

Spontaanisti alkanut työskentely alkoi synnyttää visioita ja muuttua tavoitteellisemmaksi ja kivityöt veivät mennessään. Sinenmaa sitoutui kivitöihin tiiviisti, koska tekeminen oli hauskaa. Sinenmaa halusi Kivilinnansa muistuttavan klassista kivilinnaa ja alkoi kivitöissään korostaa muurien linnamaisuutta ja halusi rakentaa onkaloita, torneja, kuoppia, luolia ja vesialtaita. (Sinenmaa, 2018.)

Kivestä on jo etukäteen sielun silmin nähtävä, missä kohtaa kivimuuria se haluaa viettää seuraavat miljoona vuotta. Monesti puhuin kiville jo kuukausia ennen, minin paikkaan halusin niiden siirtyvän. (Sinenmaa, 2018)

Kivitöissään täysin itseoppinut Sinenmaa kertoo saaneensa siirtää suurin piirtein 300 tonnia kiveä ja 200 tonnia maata. (Sinenmaa, 2018, 2019, 2014.) Sinenmaan tärkeimmät työvälineet ovat pää ja lihakset. Muita työvälineitä olivat lapio, lankut, VR:n tavarakärky, rautakanki, putken pätkät, sorkkarauta, vasara ja polkupyörä. (Sinenmaa, 2019; kuvat 1–5.) Muurin perustan suuret kivet on kaivettu maan sisästä, metsikön ylemmän osan kivilouhi-

mosta. Kivet on louhittu ja vieritetty alueelta tai haettu polkupyörällä eri puolilta kaupunkia.

Sanotaan, että polkupyörällä tuli aika vaivattomasti reilut satakiloiset kivet (kunnan etukoriin laittoi vastapainoksi muutaman kymmenen kiloa), joita hain polkupyörällä ihan lähimetsästä lähtien aina Keskustaan, Pasilaan, Kallioon, Käpylään, Keskuspuistoon ja Metsälään ulottuvilla reissuilla. (Sinenmaa, 2019)

Kiviapajat käsittivät muun muassa Hakamäentien, Vauhtitien, Leppävaaran kaksoisraiteiden rakennustyömaan, VR:n varikkoalueet ja keskustan VR-tallit, Kallion särkyneet muurit, Harkimon Hallin alueen, Keski-Pasilan vanhat talojen perustukset ja Keskuspuiston. Eräs maanrakennusliike piti Kivilinnan metsää väliaikaisena siirtomaan varastonaan ja tarjosi Sinenmaalle kiveä. (Sinenmaa, 2019.)

Vierittely vaati aika monesti itsensä psyykkaamista, koska kivi näytti usein siltä, ettei se halua millään lähteä liikkeelle ja matkakin tuntuu pitkältä, mutta kun asiaa ajatteli niin, että yhdellä pyöräytyksellä kivi liikkui jopa metrin eteenpäin [---] niin lähes kivi kuin kivi pääsi perille uuteen asuinsijaansa. (Sinenmaa, 2019)

Yli 50 kiloiset kivet Sinenmaa vieritti paikoilleen lankkua pitkin yli 100 kiloisten vaatiessa usein vipuvarren, apukiviä ja kärryt tai pikku hiljaa vierittämisen. Suurimmat kivet vaativat viikkojen vierittämisen niiden liikahtaessa vain rullien ja lankkujen päällä. (Sinenmaa, 2019, kuvat 3–5.) Kosmisessa Näytelmässä (Hiltunen, 2006) kuvataan, kuinka Sinenmaa liikuttelee kiviä tavarakärryillä ja pyörällä, jossa on etukori ja takatarakka. Hän nostaa kiven tarakalle ja kiinnittää sen mustilla kuminauhoilla, joita näkyy esimerkiksi kauppojen rullakoissa. Toinen kivi matkustaa vastapainona korissa, kun Sinenmaa taluttaa pyörää polkua pitkin oikealle paikalle. Työskennellessään Sinenmaalla on kädessään teiden varsilta löytyneitä työhanskoja. Kivien asettelu on tarkkaa puuhaa ja Sinenmaan mukaan kivet on asetettava toistensa päälle *kuin inkojen temppelissä niin, ettei tulitikkua mahdu väliin.* (Hiltunen, 2006.) Sinenmaan liikuttelemien jopa satojen kiloisten painoisten murikoiden siirto kysyy voimaa, tarkkuutta ja silmää, jotta kivet asettuvat rakennelmaan stabiilisti ku-moon kellahtamatta. (Sinenmaa, 2018, 2019.)

(Kivien) Asettelussa meni itse asiassa enemmän aikaa, sillä en koskaan oikein raaskinut etsiä sopivaa kiveä jo haettujen joukosta, vaan aina piti lähteä uudestaan ja uudestaan etsimään ”kivilouhoksiltani” sopivampaa kiveä. Se on yksi syy, miksi siellä on nykyään niin paljon sitä kivimuuria. (Sinenmaa, 2019)

Sinenmaan mukaan Kivilinnan rakentaminen vaatii asennetta ja tahtotilaa. Kivi materiaalina vaati käsittelijältään kunnioitusta ja suurta harkintaa, sillä yhteiskunnan ulkopuolella elävällä ei ole varaa huolimattomuuteen tai loukkaantumiseen. Vain kerran Sinenmaa kertoo olleensa lähellä jäädä hallitsemattomasti putoavan kiven alle. Sen jälkeen Sinenmaa on kontrolloinut kivien tippumista käyttämällä riittävästi pönkkää ja laudanpätkiä. (Sinenmaa, 2019; kuvat 4–5.)

Kivilinna sai viranomaisten ja rata-alueella työskentelevien hiljaisen hyväksynnän. Sinenmaa tuli tutuksi VR:n vaihdemiesten kanssa ja myöhemmin myös paikan sattumalta löytäneiden poliisien kanssa. Sinenmaan mukaan julkinen viranhaltija ei kertaakaan ole maininnut hänen toimintaansa laittomaksi. (Sinenmaa, 2018.) Sinenmaan toiminta ei häirinnyt ketään ja Kivilinna vaikuttavana monumenttina sai ihmiset lähinnä ilahtumaan ja ihailemaan.

Pidän itsestänselvyytenä, ettei kiven siirtäminen paikasta A paikkaan B ole rikollista, varsinkin, kun maaperässä on tuhansia tonneja ihmisten kaatamia ongelmajätteitä, kaikenlaista metallia ja muuta roinaa [---]. En tietäkseni ole voinut mitenkään hajottaa maailmaa laittamalla kiviä järjestykseen. (Sinenmaa, 2018)

Luvallisuuden rajat tulivat vastaan vuonna 2016, jolloin liikennevirasto päätti aidata Kivilinnan. Aitaamispäätös syntyi Helsingin Sanomissa ilmestyneen artikkelin jälkeen, jossa luvattiin Sinenmaan esittelevän Kivilinnaa kiinnostuneille yhden viikonlopun ajan (kuva 12). Liikenneviraston kiinteistöpäällikkö Pekka Korhosen mukaan tapahtumaa ei voitu sallia, koska maanomistaja ei voi vastata tilaisuuden asianmukaisista järjestelyistä ja turvallisuudesta. Liikenneviraston mukaan linna sijaitsee sen hallinnoimalla valtion kiinteistöllä. (Mtv, 13.7. 2016.)

5.2 Z:n kepposet vällytysoperaatiosta sissiviljelyyn

Z on enimmäkseen yksin ja yhdessä Helsingin alueella operoinut luvattoman paikkataiteen tekijä, joka tässä tutkimuksessa esiintyy anonymisti. Z:n tapaus tässä tutkimuksessa käsittää neljä toteutusta, joista suurimmat sijoittuvat Mäkelänskadulle ja Hakaniemen torille.

Mäkelänskadun vällytysoperaatio: prosessi ja tekeminen

Vällytysoperaatiossa Z iskuryhmineen peitti valomainostauluja Helsingin Vallilassa sijaitsevalta Mäkelänskadulta Mäkelänrinteen ja Sörnäisten väliseltä osuudelta (kuvat 14–18). Isku tapahtui joulukuussa 2012. Tällä vilkkaasti liikennöidyllä tien pätkällä kulkee ratikka, useita bussilinjoja, kaksikaistaiset autotiet, sekä kevyttä liikennettä, joten yleisöä oli hyvin saatavilla. Valomainostauluja on osuudella tiheästi, yhteensä yli kuusikymmentä. Taulut ovat ihmisen korkuisia ja noin metrin levyisiä (kuva 16).

Se lähti siitä ku mä ajoin sillä ratikalla aika usein aamuisin rientoihini ja mä olin yleensä väsyny ja oli pimeetä, enkä olis halunnu kattoo niitä valomainoksia. Se tuntu must tosi väkivaltaiselta ku niit vaan tuli ja tuli ja tuli. Ja mä mietin, miten nuo kaikki lumenit, jotka noista tauluista tuli, vaikuttaa ihmisiin ja eläimiin siellä kaupungissa. Onks keltään kysytty, että haluuks ne niitä kattoo ja kuinka paljon. Sit mä vaan aattelin, että vitsi, jos ois vaan verhot, jotka vois vetää tohon eteen. Ja sit mä vaan, että ehkä semmosen vois vaan tehdä. Ajattelin, että koska se on mulle mahdollista, niin miksen mä vaan tekis. (Z, 2018)

Z:n mukaan on outoa, että juuri mainokset on valittu kaupungin valonlähteiksi. Hänen mukaansa valo on kokenut jonkinlaisen inflaation kun ihmiset on totutettu kaupungissa yhä kirkkaampiin valoihin, eikä valon määrää kaupungissa kyseenalaisteta ollenkaan. Vällytysoperaation tekemisen taustalla on ajatus siitä, että välillä on kivempi pimentää valoja niiden ainaisen lisäämisen sijaan. Verhojen tehtävänä oli myös valomainosten suuren määrään näkyväksi tekeminen. Operaation lokaatio valikoitui, koska kyseinen pätkä häiritsi ja kiinnitti huomion laukaisten ajatukset liiasta valon määrästä sekä sattui tulemaan tutuksi työ-

matkojen aikana. Ideassa oli olennaista koko kadun pätkän peittäminen, jottei huomio tai viesti kohdistuisi yksittäiseen mainokseen. (Z, 2018; kuva 17.)

Ja kyl mulla oli sellanen visio, että ku sä ajat ratikalla ja niitä vaan tulee ja tulee ja tulee. Se vois olla aika toimiva ja ihan käytännöllisestikin tehtävissä. (Z, 2018)

Idean saamisesta operaation toteutukseen kului noin vuosi. Ensin Z kävi laskemassa kaikki JC- Decaux:n light box – taulut sekä mittaamassa niiden koon. Kesällä 2012 Z keräsi tekstiiliä verhomateriaaliksi, ompeli yli 60 kappaletta taulut peittäviä verhoja ja teki verhoille kiinnityssysteemin, joka ei vahingoittaisi mainostauluja. Mainosten peittämiseen kului Z:n mukaan yllättävän paljon kangasta, joka oli löydettyä, poisheitettävää, kierrätettyä tai dyykattua. Verhomateriaaleissa oli kaikenlaista joutavaa tekstiiliä kuten mattoja, farkkuja, hammeita, peittoja, messumattoja ja lakanoita. Z teki ripustusvyöt polkupyörän sisäkumeista, joihin oli kiinnitetty s:n malliset, teräksestä itsetaivutetut koukut. Ripustusvyöt toimivat verhotankoina, jotka vedettiin mainostaulun ympäri ja kiinnitettiin koukuilla. (Z, 2018; kuvat 15–16.)

Sit me hyvin nopeasti yhtenä yönä mentiin ja laitettiin ne paikoilleen. Meillä oli huomioliivi päällä, että näytettäis jotenki asiallisilta, ja sit meillä oli polkupyörän kyydissä sellaset kärryt, missä oli kaikki materiaalit. Sit me pareittain laitettiin niitä ja yks kuvas. (Z, 2018)

Ennen iskua ryhmä kokoontui hyvissä ajoin valmistelemaan iskua. Iskun ajankohta oli etukäteen mietitty tarkkaan työskentelyrauhan turvaamiseksi. Puolilta öin ryhmä jalkautui Mäkelänskadulle ja operaatio käynnistyi. Materiaalin kuljettaminen oli haastavaa sen suuren määrän vuoksi ja kärryjen lisäksi verhoja kuljetettiin myös polkupyöriin kiinnitetyissä koreissa ja laatikoissa (kuva 14). Käytössä ollut kuljetuskapasiteetti oli äärimmilleen hyödynnetty. Iskussa ryhmä jakautui kahteen kahden hengen tiimeihin, jotka asensivat verhot mainosten päälle omilla kadunpuolillaan. Operaatiossa ryhmä käytti tikkaita ylettyäkseen pinnottamaan verhot mainostaulujen yläosaan. Yksi ryhmän jäsenistä dokumentoi tapahtumia kuvaten. Isku kesti 2–3 tuntia ja päättyi suunnitelman onnistuneeseen toteuttamiseen. (Z, 2018.)

Kyl siellä yhet kysy, että mitä te teette. Ja sitte yks vaan vastas pokkana, että HKL:n kampanja. [naurua] (Z, 2018)

Mäkelänskadun aamuliikenteen silminnäkijät ehtivät nähdä verhoihin peitetyt mainostaulut. Toteutus poistettiin kumminkin tehokkaasti iltapäivän mennessä. Poistaminen oli helppoa, koska iskussa ei vahingoitettu omaisuutta. Operaatio sai mediahuomiota ja uutiset herättivät keskustelua kommenttipalstalla. Vaikka tekemisellä ei ollut vaikutusta Mäkelänskadun valojen kirkkauteen tai määrään, oli Z:n mukaan hauskaa, että teko alkoi elämään omaa elämäänsä ihmisten alkaessa pohtia sitä. Kommenteissa tekoa pidettiin hauskana ja yllättävänä, spekulointiin tarkoituksena ja yhdistettiin tekeminen taiteeseen. Kommentoijat pohtivat myös, mikä mainoksissa on ärsyttänyt tekijää. Joku myös kommentoi 1970-luvun kangasta susirumaksi. (Z, 2018.)

Oli se yllätys, kuinka paljon keskustelua se kuitenkin herätti, vaikka se oli tommonen tosi pieni juttu ja tosi pieni osa kaupungista ja tosi vähän aikaa siellä, eikä kukaan yleensä puhu mitään niistä valomainoksista. (Z, 2018)

Helsingin Uutiset uutisoi otsikoin *Pysäkkien valomainoksia peitetty matoilla, huovilla ja kankailla Mäkelänskadulla ja Mäkelän kadun oudoista mainospeittäjistä ei tietoa*. Metro-lehdessä *Vällyttäjät iski pysäkeille Vallilassa*. Z:n mielestä uutisia seuranneet mielipiteet olivat kenties hauskinda koko projektissa, ja esimerkiksi toimittajan nerokas vällyttäjät-termin antoi nimen koko projektille. (Z, 2018.)

McDonald's logon teippaus

Vällytysoperaation suunnittelun aikana Z:n huomion oli kiinnittänyt myös monumentaalinen McDonald's -logo, joka kieppui Hakaniemen toria reunustavan kerrostalon katolla. Z halusi kietoa McDonald's:n logon mustaan teippiin ja synnyttää vaikutelman pikkuhiljaa katoavasta logosta. Z:n ideassa pyörivä kolme metriä korkea logo kietois itse itsensä piilon. Z:n alkuperäisessä suunnitelmassa logon kietominen ja vällytysoperaatio oli tarkoitus hoitaa yhdellä iskulla, jossa ensin käydään juosten peittämässä hirveä määrä mainoksia ja

lopuksi kiivetään Hakaniemessä kerrostalon katolle asentamaan kela, josta kiertyy mustaa teippiä pyörivän keltaisen M:n ympärille. Kelahärvelin (kuva 19) kehittelyyn ja rakentamiseen meni kuitenkin pari vuotta, joten iskut tapahtuivat erillisinä ja M-logo -projekti Z:n omana interventiona. Interventio ei täysin onnistunut suunnitelmien mukaan, mutta eteni silti Hakaniemen katolla toiminnan asteelle. (Z, 2018.)

Se haaste ja vaara siinä viehätti. Halusin yrittää jotaki, mikä tuntuu ihan mahdottomalta. [---] Mun mielikuvituksessa näytti tosi hienolta, koska mä tiedän, et sen pyörivän logon näkee aika kauas ja sitte pimeällä, ku se pikkuhiljaa alkaa mennä pimeeks. (Z, 2018)

Hakaniemen projekti vaati paljon huolellista suunnittelua ja valmistelua. Ensin oli suunniteltava härveli (kuva 19), josta musta teippi kelautuisi kolme metriä korkean M:n ympärille peittäen sen kokonaan. M-logon vieressä katolla oli lipputanko, johon Z suunnitteli kiinnittävänsä teippikelan. Härvelin kehittämistä ja testaamista varten Z hitsasi löytöromusta M-logoa simuloivan lattiaan pultatun kappaleen, jota pystyi pyörittämään (kuva 20). Itse härveli oli kaksiosainen alle metrin laite, jonka alaosassa on alumiinista tehty kela, jonka ympärillä teippi kulkee. Härvelin yläosaan kiinnitetty turvavyö menee systeemiin, jossa kela pyörii ja kelassa oli kiinni väkänen, joka käänsi pientä sirkkelin terää. Sirkkelin terässä oli kiinni pieni rulla, johon turvavyö kiertyi. Sirkkelin terä kääntyi lisää joka kierroksella, jolloin matka härvelin yläkiinnityksen ja alaosan välillä lyheni. Härvelissä on neljä pyörää, joilla se ajaa lipputankoa ylös. Z harjoitteli lisäksi kiipeämistä lipputankoon, jota härvelin asennus vaati. (Z, 2018.)

Oli myös pohdittava, miten saa itsensä ja tarvittavat työkalut kuljetettua katolle vaarantamatta muiden tai omaa turvallisuutta. Z käytti valjaita kiivetessään tikapuita. Oli etsittävä reitti katolle ja löydettävä mahdollisimman rauhallinen iskuaika. Haasteena olivat jo kolmen aikoihin aamuyöstä paikalle ilmaantuvat torimyyjät. Z oli suunnitellut alun perin toteuttavansa teippauksen pimeään aikaan, mutta valmisteluiden venyessä vapun tienoille hän päätti toteuttaa suunnitelmansa jo keväällä. (Z, 2018.)

Se oli niin siistiä et löys, kuinka helppo sinne oli mennä [---] kävin siellä muutama kerran ja vein kaikki tavarat mukana. [---] Se vaati sellasen se härveli, että se yläkappale pitää ensin kiinnittää sinne ylös[---]. Mä ajattelin, et se menee lipputankoo ylös ja sielt tulee se kela ja mä vedän sen teipin sinne ämmään [McDonald's -logo] ja ämmä hoitaa loput. Mulla oli kyl taas jotku tosi asiallisen näköset vaatteet päällä, mut se ei menny kyllä ihan täydestä kun mä kiipesin lipputankoon kiinnittämään sitä yläkiinnitysjuuttua ja sitten tuli maija siihen Hakaniementorille. (Z, 2018)

Luultavasti torimyyjät olivat soittaneet poliisille. Poliisit kuuluttivat jotain, jonka jälkeen ajoivat pois. Z oli saanut asennettua härvelin lipputankoon, mutta härveli ei toiminut suunnitelman mukaan, sillä se oli mennyt operaation aikana sattuneessa kaatumisessa osittain rikki ja kelasi ainoastaan neljäsosan logosta piiloon. Teippi jäi sen korkuiselle, mihin Z ylsi sen käsillään nostamaan. Poliisien lähdettyä Z poistui kiireesti paikalta. Myös teippausoperaatio huomioitiin pienellä jutulla paikallismediassa. (Z, 2018.)

Suomi housuun ja sissiviljely

Luvatonta paikkataidetta voi tehdä myös pienemässä mittakaavassa. Z:aa ärsytti kotinsa lähistölle, Nesteen huoltoasemalle ilmaantunut solgan: *Suomi nousuun – tankillinen kerrallaan*. Hän kävi leikkaamassa pienen palan mainospressusta n-kirjaimen päältä ja käänsi sen ympäri. Mainoksen tekstin väri sattui täsmäämään pressun taustan väriin ja pienen intervention jälkeen mainoksessa näytti lukevan *Suomi housuun – tankillinen kerrallaan*. (Z, 2018.)

Z toteutti pottuprojektin vuonna 2012, jossa viljeli pottuja ostoskärryissä eri puolilla Helsinkiä. Z:n mukaan se oli aika kiltti projekti, jolla oli oma sometapahtuma. Ajatuksena oli, että kuka tahansa voisi hoitaa pottuja. Z oli ommellut kankaat ostoskärryihin, jotka oli täytetty kaupungin maalla. ”Varastettuun” maahan oli istutettu dyykattuja pottuja (kuva 21). Viljelmien oli tarkoitus olla liikuteltavia, mutta kärryistä tuli niin painavia, ettei niitä pystynyt liikuttamaan. Z antoi kärryille nimet Helmi, Lahja ja Markka, sekä laittoi kärryihin lapun niihin liittyvästä facebook-tapahtumasta. (Z, 2018.)

5.3. Veikko Ilosen Kerava

Veikko Ilonen on keravalainen anonyymi katutaidekollektiivi, joka aloitti toimintansa vuonna 2015. Veikko Ilonen tekee luvattomia, luvallisia ja puoliluvallisia toteutuksia julkiseen tilaan keravalaisien iloksi. (Veikko Ilonen, 2018.) Sosiaalisesta mediasta ja Sherwood-kylistä päätellen Veikko Ilosen nimi on muunnelma Robin Hoodin tarinasta tutun lainsuojattoman rosvojoukkion, iloisten veikkojen nimestä. Vaikka Robin Hood varastikin rikkailta köyhille antaen, ottaa Veikko Ilonen omaisuuden sijaan tilaa haltuun ja tekee keravalaisia paikkoja hauskemmiksi ja paremmiksi koko yhteisölle. Tekemisen jälki on tarkoituksella itsetehdyn näköistä, sillä Veikko Ilonen haluaa rohkaista kaikkia tekemään itse ja madaltaa tekemisen kynnystä. (Veikko Ilonen, 2018.)

Me ollaan aika spontaanisti ruvettu tekemään näit asioit, et joku meidän ryhmän jäsenistä saa idean jostain hauskasta toteutuksesta ja puhuu muut puolelleen ja sit me tehdään ihan vaan koska se on hauskaa. Ei siel tarvi olla mitään kauhean suurta syytä taustalla. (Veikko Ilonen, 2018)

Veikko Ilosen toimintamalliin kuuluu ideoista ja toteutusvaihtoehdoista keskusteleminen ja eräänlaisen riskiarvion tekeminen. Veikko Ilonen pyrkii toiminnassaan minimoimaan toteutuksista aiheutuvan mielipahan tekemällä niin kutsutun puolivirallisen riskianalyysin, jossa mietitään kuinka moni todennäköisesti pahoittaisi mielensä ja kuinka pahasti. Esimerkiksi Sherwood-kyllin kohdalla Veikko Ilonen päätyi keskusteluissa siihen, että tuskin kovin moni pahoittaa mielensä kovin pahasti ja että vastapainoksi kyltti todennäköisesti aiheuttaa riemunkiljahduksia niin laajalla, että pientä mielipahaa voi katsoa läpi sormien. Toteutettavat ideat ovat yleensä sellaisia, jotka lähtökohtaisesti tuntuvat hauskoilta tai naurattavat. Yleensä idean ollessa kollektiivin mielestä hauska, se on sitä todennäköisesti myös muiden mielestä. (Veikko Ilonen, 2018.)

Me koetetaan kelaat asiat sillä tavalla, et jos joku nyt vetää herneen nenään, niin se on ihan oookoo [---], kunhan iso massa saa lisäarvoa tästä meidän tekemisestä. (Veikko Ilonen, 2018)

Veikko Ilosen toiminnalle tyypillistä on myös ensimmäisen version toteuttaminen vähän huonosti, mutta vieheet vesille saaden. Tarkoitus on voittaa yleisö toteutuksen puolelle ja saada toiminnalle vähintään moraalinen tuki, jonka jälkeen toteutusta voidaan kehittää edelleen. Ensimmäistä versiota ei siis ole tarkoitukseen rakentaa kunnolla, koska purkamisen ja näin ollen turhan työn riski on ensimmäisessä vaiheessa suuri. Kun yleisö on voitettu toteutuksen puolelle, on aika rakentaa toinen, kunnolla tehty versio. (Veikko Ilonen, 2018.) Veikko Ilosella on olemassa julkisen puolen ryhmä nimeltä Iloiset Veikkoset, joka toteuttaa toisen vaiheen projekteja luvallisesti ja paremmilla resursseilla. Veikko Ilonen pyrkii välttämään luvallisella ja luvattomalla puolella toimivien ryhmien henkilöiden päällekkäisyyksiä, joten vaikka ryhmät toimivat yhteydessä toisiinsa, niissä on eri jäsenet.

Iloisten Veikkosten toimintaan voivat kaikki halukkaat osallistua. Kakkosvaiheen aikana Veikko Ilonen pyrkii jättäytymään projektista syrjään liiallisen päämääröinnin ja ohjailun välttämiseksi, sillä kakkosvaiheesta saa Veikon mukaan tulla kokonaan muunlaista ja muiden ihmisten toimesta. Veikko Ilosen mukaan tekeminen on näin kakkosvaiheeseen osallistujille kivempaa. (Veikko Ilonen, 2018). Veikko Ilonen on siis hyvin organisoitunut ja operoi yhteistyössä Keravan kaupungin kanssa yhteisötaidetta tehden.

Anonymiteetti on osa Veikko Ilosen tarinankerrontaa, sillä tarina on hausempi tekijöiden ollessa nimettömiä aktiivisia keravalaisia, jotka tekevät hassuja tempauksia (Veikko Ilonen, 2018). Veikko Ilonen tiedottaa toteutuksistaan facebook-tililtään ja on liittänyt aiheutunnisteita esimerkiksi Veikon huvimajaan liittyen edesauttaakseen kollektiivin toiminnan näkyvyyttä ja informoidakseen keravalaisia uusista toteutuksista. Sosiaalinen media toimii myös keskustelu -ja kommentointialustana kollektiivin toteutuksiin liittyen. (ks. Veikko Ilonen, facebook.)

Sherwood-kyltti

Ensimmäisenä luvattomana toteutuksenaan Veikko Ilonen pystytti Hollywood-kirjaimia mukailevan Sherwood-kyltin Keravan Keinukallion rinteeseen joulukuussa 2016. Kyltti sijaitsee kuntoportaiden vieressä ja se on 2,5 m korkea ja 12 m leveä (kuva 24–25). Idea tuli

pahvisista Vuosaari-kirjaimista, jotka ryhmän jäsen oli bongannut mediasta. Kollektiivi päätti toteuttaa Keravalle vastaavan mutta paremman ajatellen, että luvatta kaupungin maalle toteuttaminen tekisi kyltistä erityisen hauskan. Keravan lempinimi, Sherwood, tuntui istuvan ajatukseen mainiosti. Veikko Ilonen pyrki etsimään kyltille mahdollisimman efektiivisen paikan, jossa se paitsi tulisi hyvin nähdyksi myös pahoittaisi ihmisten mieliä mahdollisimman vähän. Paikan rauhallisuus iltaisin oli plussaa, vaikka Veikon mukaan Kerava on muutenkin niin hiljainen paikka, että sen keskustassakin voisi alkaa vasaroimaan iltakymmenen jälkeen herättämättä suurempaa huomiota. Keinukallion spotti valikoitui kyltin paikaksi, koska alkuperäinenkin Hollywood-kyltti on rinteessä ja koska Keinukallio on Keravan ainoa rinne. Kuntoportaati ovat aktiivisessa käytössä, joten kyltille olisi automaattisesti yleisö valmiina. Sherwood-kyltin sosiaalisen median aspektoja pohdittiin ja kohteesta on tulikin suosittu selfie-paikka. (Veikko Ilonen, 2018.)

Sherwood kyltin pysytys kesti 3–4 tuntia. Paikalle sattuneille kulkijoille Veikko Ilonen sai vakuutettua, että kyseessä on hauska juttu, josta ei kannata ottaa kuvia ja ihmiset antoivat kollektiivin tehdä rauhassa työnsä valmiiksi. Veikko Ilonen uumoili kyltin saavan olla paikoillaan pari kuukautta ennen kaupungin purku-ukaasia, mutta koska kaupungin asukkaat olivat innoissaan kyltistä, päätti kaupunki antaa jälkikäteen luvat kyltille. Nykyään Kerava lähettää kyltistä tehdyn kortin tervetulokirjeen ohessa kaupungin uusille asukkaille. (Veikko Ilonen, 2018.) Kuva Sherwood-kyltistä näkyy myös Keravan kaupungin virallisilla kotisivuilla (ks. kerava.fi).

Veikon huvimaja

Seuraavan kokonaan luvattoman jutun Veikko Ilonen toteutti vuonna 2018 rakentaessaan Veikon huvimajan (kuvat 22–23). Huvimaja rakennettiin kaupungin, tarkemmin Keravan kartanon maille, josta löytyi halkaisijaltaan noin viiden metrin kokoinen huvimajan pohjalta näyttävä betonilaatta. Keravan kartanon vieressä kulkee moottoritie, mutta ihan vieressä on peltoa ja lintupuiston alue. Veikon huvimaja sijaitsee metsikön reunassa paikassa, josta on puiden läpi näkymät pellolle. Betonilaatan nähtyään Veikko Iloselle tuli mieleen, ettei keravalaisten Suomen kolmanneksi tiheimmin asutulla alueella ole kovin paljoa asioita

kuten omakotitalot, takapihat tai omat huvimajat ja että huvimaja olisi kiva myös kerrostaloasujille. (Veikko Ilonen, 2018.)

Kun itsekin seisoin siinä tyhjällä betonikannella, niin mietin, et täs ois tosi kiva istuu jonain kesäiltana, ehkä juoda hieman viiniä, tuijotella viereiselle pellolle, ehkä hieman horisonttiin ja kuunnella moottorietien hälyä. [---] Rupes miettiin, et jos siitä itse pitää ja kun ei pidä itseään mitenkään poikkeuksellisenä yksilönä, niin ehkä muutkin pitäis, että pitäisköhän meän rakentaa sellanen ja testata. Ja jälleen kerran on tullut todistettua, et kyllä muutkin pitää siitä tosi paljon. Siellä pidetään piknikkejä ja käydään hengaamassa ja all is good. (Veikko Ilonen, 2018)

Muutaman illan aikana suunniteltiin huvimaja sinne kaikkine aitoineen ja vastaavineen ja käytiin ostamas tarvikkeet ja rakennettiin se sinne. Ku ihmiset käveli ohi [---], sanottiin vaan, et me tehään ihan kivaa juttuu ja jos sovitaan, ettei puhuta tästä mitään ja jätettiin sinne vieraskirja, kun me saatiin huvimaja valmiiks. (Veikko Ilonen, 2018)

Huvimajan ympärille on rakennettu tarkoituksella itsetehdyn näköinen aita, joka on osin maalattu kirkkailla turkoosin ja pinkin sävyillä. Huvimajassa on samoilla maaleilla maalatut rottinkisohva, tuolit ja pöytä (kuvat 22–23). Huvimajan vieraskirjaan oli kertynyt kiittäviä terveisiä noin kolmeltasadalta eri ryhmältä ja myös Keravan kaupunginjohtaja oli jättänyt terveisensä, vaikkei kaupunki olekaan reagoinut huvimajaan virallisella tasolla. Huvimajan kohdallakin on tarkoitus heittää pallo Iloisille Veikkosille, jotta he suunnittelisivat pysyvemmän ja kunnon puutavarasta rakennetun huvimajan yhdessä keravalaisten kanssa. (Veikko Ilonen, 2018.)

Tää meän huvimaja on metsikön reunas, siin ympäristös itsessään on tosi paljon enemmän luonnetta kun tollases tyypillisessä kaupungin puistoympäristössä [---]. Plus se on aika persoonallisen näkönen, niin siit tulee semmonen peppipitkätossu-mainen fiilis, mitä me halutaan luoda. Kaikki ei ois aina samannäköstä tai muovinmakusta, vaan elämänmakusta, vapaata ja jotain sellasta. (Veikko Ilonen, 2018)

Lux Sherwood

Lux Sherwood -toteutus on niin sanottu keravalainen versio Lux Helsinki -valotaidetapah-
tumasta, jossa Veikko Ilonen kävi asentamassa vanhan uimahallin ikkinoiden sisäpuolelle
lux sherwood – teippaukset valaisten sen parilla taskulampulla takaapäin, jolloin rakennus
hohti vähän vihreän ja punaisen väreissä (kuva 26). Toteutuksen tarkoitus oli osoittaa, että
asioita voi tehdä vähäisistä resursseista huolimatta. Vaikka toteutus oli vaatimaton, se up-
posi keravalaiseen huumorintajuun ja mielenmaisemaan hyvin. Lux Sherwood ei ollut to-
sin täysin luvaton juttu, sillä rakennuksen käyttämiseen oli luvat, vaikkei se mitä tuleman
piti ollutkaan avaimenhaltijoiden tiedossa. (Veikko Ilonen, 2018.)

5.4 Jyrki Pyörnilän skeittirakentelu Raunioilla

Rauniot

Se pelkkä siellä oleminen ja se koko paikka oli yksi iso kokonaistaideteos, elävä sellanen, jossa ihmiset ja rakennus on tasavertaisesti. [...] Se oli kaikille avoin, jatkuva näyttely periaatteessa tai sen tekemisen ihmettelyä. (Pyörnilä, 2018)

Rauniolla tarkoitetaan tulipalossa v. 2006 tuhoutuneita entisen sähkövoimalan paikalla olleita Myllytullin koulun kuvataidetoja, jotka oululainen taiteilijajoukko otti haltuun omaehtoisella taiteellisella toiminnallaan (Pyörnilä, 2018; kuvat 27–32). Palon jälkeen Raunioiden alueen kehittämissuunnitelmat kangertelivat ja alueen kohtaloa puitiin paikallisessa mediassa, missä se herätti voimakkaita ja ristiriitaisia mielipiteitä. Oulun kaupunki oli haluton investoimaan alueeseen ja ehti sekä julistaa että perua tontinluovutuskilpailun. Vapaat taiteilijat hyötyivät sekaannustilasta ja käynnistivät luvattomat paikkataiteelliset puuhansa vaille käyttöä jääneessä, maakunnallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa kohteessa. (Pyörnilä 2018; Oulun kaupunki 2008; Laine, 2008; Leskinen 2008; Nyyssönen, 2008.) Raunion rakennuksiin kuuluu vuonna 1903 rakennettu silloisen kaupunginarkkitehdin Viktor J. Sucksdorffin suunnittelema voimala-asema rakennuksineen. Höyry- ja vesivoimalla toiminut keskusasema oli muurattu tiilestä ja rakennuksen alakertaan oli sijoitettu dynamosot, höyrykone ja turbiinit. Yläkerroksessa oli varastotoja ja työhuone. Voimalan viereen valmistui v. 1909 kaksikerroksinen asuin- ja konttorirakennus. Rauniot sijaitsevat ns. Lasaretinväylän alueella, Oulun Ainolanpuiston välittömässä läheisyydessä ja kaupungin keskustan kupeessa. (Pyörnilä, 2018; Leskinen, 2008; Oulun kaupunki, 2008.)

Tässä tutkimuksessa Raunioiden luvattoman paikkataiteen informanttina toimi Jyrki Pyörnilä, joka vietti Raunioilla kesän 2008 skeittiparkkia rakentaen ja kuvataiteellisia kokeiluja tehden (Pyörnilä, 2018). Näen skeittiparkin rakentamisen luvattomana paikkataiteellisena toimintana, jolla on pragmaattinen lähtökohta kuten Veikko huvimajalla Kati Sinenmaan Kivilinnalla. Siinä otetaan tilaa haltuun käytännöllisin tarkoituksin mahdollistamaan skeittaus ja samalla vapaa oleminen ja tekeminen. (Pyörnilä, 2018.) Turbiinihalliin rakennettu skeittiparkki on luvaton, yhteisöllisesti tehty kokonaistaideteos, joka on Pyörnilän ja

kavereiden sinne valamien kaarten lisäksi täynnä graffiteja, tageja ja muuta luvatonta tilataidetta. Toteutuksessa rakennus on paikkasidonnaiselle taiteelle ominaisesti erottamaton osa kokonaisuutta, johon yhdistyvät sekä esteettiset että käytännölliset ulottuvuudet. Esteettisesti Raunioiden paikkataide on romanttisen diy-henkinen yhdistelmä graffitia ja itetaidetta. Pyörnilän mukaan taidekonteksti oli selvästi läsnä Rauniolla, sillä taiteesta puhuttiin ja sitä tehtiin paljon. (Pyörnilä, 2018).

Pyörnilän saapuessa Raunioille siellä toimi omaehtoista tilataidetta tekeviä kuvataiteilijoita ja muita taiteilijoita. Seinille oli ripusteltu maalauksia sinne tänne ja tehty paljon graffiteja ja tageja. Paikalle muodostui kesällä 2008 eräänlainen raunioyhteisö, joka oli samanhenkisiä ihmisiä yhdistävä sosiaalisen elämän keskus. Raunioyhteisö ei ollut pelkästään entuudestaan toisilleen tuttujen ihmisten yhtenäinen ryhmä, vaan muotoutui paikan päälle pikkuhiljaa löytäneistä henkilöistä. (Pyörnilä, 2018.) Rauniot osallistui Oulun Taiteiden yöhön sulautuen hetkeksi virallisen kaupunkikulttuurin instituutioon. Myös virallisesta taide maailmasta tunnettu mieskuoro Huutajat piipahti esiintymässä Raunioilla kesän 2008 aikana. (Pyörnilä, 2018.)

Tekeminen

Pyörnilä sai idean skeittiparkin rakentamisesta Rauniolle ensimmäisellä kerralla siellä käydessään. Betoninvaluvisiot syntyivät, sillä paikassa näkyi skeittaukseen sopivia elementtejä, joista voisi muokata skeitattavia spotteja. Raunioilla tilataidetta tekevä Halmi huomasi Pyörnilän kiinnostuksen alkaa tekemän jotain siellä ja Halmin opastamana Pyörnilä tutusti paikkaan tarkemmin. Raunioiden sisus koostui monenlaisista tiloista kuten vaarallisista rotkoista ja aukoista ja se kätki uumeniinsa kaikkia mahdollisia taidetarvikkeita, jotka olivat jääneet palon sisälle.

Mahtavinta oli just ko tajus, että sieltä alko löytymään kaikkia mahollisia materiaaleja, myös noihin omiin betonihommiin. Sieltä löyty saha, kaikki paitsi sementti oli. Vanerit, mistä tein ne muotit [---], jotain rautaa kautta kanavekon tyyppistä ja ihan kaikki oikeestaan. (Pyörnilä, 2018)

Isoimmat betonirakenteet valettiin voimalan entiseen turbiinihalliin. Aikansa hallissa talusteltuaan Pyörnilä alkoi sprayllä merkkamaan skeitattavia spotteja.

*Mää merkkasin ne sprayllä että spot yks, spotti kakkonen... Tätä vasten vois tehdä tämmösen ja tähän tämmösen [---] ihan puoliläpälläkin. Sit sitä alko ihan tosis-
saanki miettiin, että ei helevetti, tehään. Muutamia kavereita innostu siitä ja ei
muuta. (Pyörnilä, 2018)*

Pyörnilä tiesi periaatteessa kuinka rakentaminen käy, sillä oli kokeillut tee se itse -sementin valamista muutaman kerran aiemmin, esimerkiksi Rovaniemellä Ounasjoen ylittävän moottoritiesillan alla, jonne teki kavereidensa kanssa diy-betonista Semurokin. Diy-betonin valaminen oli siihen aikaan skeittimaailmassa aluillaan oleva ilmiö, joka Suomessa näky vähän vuonna 2008. Diy-valamisessa muotoon sahatusta vanerista rakennetaan ensin muotti, joka täytetään *millä vaan kamalla*, jonka väliin laitetaan vähän rautaa ja *sit siihen sitä lörttiä päälle*. (Pyörnilä, 2018.)

*Mää piirsin sen jollain sieltä löyetyllä kynällä ja sieltä löyetyllä narun pätkällä
semmosen säteen yhteen vaneriin ja väkivaltaisesti käsisahalla vähän sinne päin sen
sahasin ja muutamia semmosia samalaisia. Asettelin ne siihen seinälle ja sieltä löy-
tyneellä lapiolla nakkelin sinne täytettä, mitä olikaan tämmöstä palossa kuivunutta
betonia, hiekkaa ja tämmöstä polttojätettä. Se tuntui ihan täydelliseltä siihen. Siihen
kö lisäs vähän vettä, niin se oli jo itessään tavallaan puolibetonia se kampe. (Pyör-
nilä, 2018)*

Pohjat Pyörnilä teki kavereiden kanssa ja halusi ainakin lähtökohtaisesti, että kaikki kiin-
nostuneet pääsevät osallistumaan rakennuspuuhiin. Muutamiaan tarvittavaan sementtisäk-
kiin kerättiin kolehti. Paikan päältä löytyi valamiseen tarvittavaa hiekkaa sekä vettä, jota
sai kätevästi nostettua entisen vesivoimalan sillalta ämpäri- ja naruviritelmällä. Pyörnilä
otti nuoren paikalle sattuneen miehen mukaan rakentamiseen ja nimesi hänet vesivastaa-
vaksi. Kun sana projektista kiiri, alkoivat rakennustyömailla työskentelevät skeittarit tuo-
maan työmaille jääneitä säkin jämiä Pyörnilän työmaalle. Paikalta löytyneillä laapiolla se-
koitettiin sementtiä ja lyötölapioiden ynnä rautakaupasta hankitulla liipalla alkoi syntyä

kaarta seinää vasten. Valukertoja oli useampi ja lopputulos oli skeitattava, vaikkei Pyörnilän mukaan täysin optimaalinen. (Pyörnilä, 2018.)

Kyllä siitä tuli toimiva, ihan hyvin se skeittas. Yks haastava, jyrkkä kaari ei menny ihan, niinkö mä oisin sen halunnu. Siinä oli lava, mitä vasten oli yks semmonen pienempi kaari, mut yks innokas kaveri halus valaa erikseen siihen semmosen reunuskiven, mikä sitte korotti joku 15 cm ja oli pystysuora, niin se teki siitä paljon hankalamman ja huonommin skeitattavamman. [---] mut sitä se on ko kaikki saa osallistua, niin se voi käyä niinki. (Pyörnilä, 2018)

Turbiinihallin skeittiparkin valmistuttua Pyörnilä visioi laajentamista pihan puolelle ja ehtikin porukan kanssa tehdä pohjat valmiiksi, kunnes todellisuus tuli vastaan syksyn muodossa. Tuli kylmä ja oli palattava takaisin Rovaniemelle opiskelemaan ja projekti jäi kesken. Kesän 2008 raunioyhteisö sai puuhata enimmäkseen järjestyksenvälvojitä rauhassa, mutta seuraavana kesänä meininki muuttui kontrolloiduksi. Rauniot kiellettiin, aidattiin ja tukittiin. (Pyörnilä, 2018.)

Oulun kaupungin tilakeskuksen kiinteistöpäällikkö Johan Alatalo kommentoi tukkineensa kulkureittejä Raunioille turvallisuussyistä alueen rakennusten pahoista vaurioista johtuen. Alatalo kommentoi myös, ettei hyväksy paikassa luvatta liikkumista tai kiinteistössä tehtäviä luvattomuuksia, kuten esimerkiksi taidenäyttelyn pitämistä ilman lupa-anomusta. (Mikkonen, 2008.) Pyörnilän mukaan Raunioiden fiilis ei ollut enää seuraavana vuonna sama. Paikka oli muuttunut taas joksikin muuksi, eikä se tuntunut enää omalta. Paikalla oleminen oli hankalaa ja sillä siellä liikkui porukkaa pois hätisteleviä järjestyksenvälvojitä. (Pyörnilä, 2018.)

Pyörnilälle Rauniot oli elämän sisältö koko kesän 2008 ja skeittirakentelun lisäksi Pyörnilä teki Raunioilla kuvataiteellisia kokeiluja maalaten spraylla ja muilla maaleilla sekä tutustui uusiin ihmisiin. Pyörnilän mukaa luomisvimma tarttui tekijästä toiseen ja toisten luovuus ruokki omaakin tekemistä ja sai oivaltamaan, että voi itsekkin tehdä. Pyörnilä ja Raunioilla *eniten henganneet tyypit* tekivät omat toteeminsa pihalla töröttäviin sähkötolppiin

(kuva 29). Toteemien funktiona oli suojella paikkaa tekijänsä poissa ollessa vandaaleilta, jotka kävivät rikkomassa paikkoja ja teoksia. (Pyörnilä, 2018.)

Kyllä sitä aika primitiiviselle tasolle pääsi siinä just ko ei mikkään, yhteiskunnallinen oikeastaan koskettanu [---] ja kai sitä oli aika niitten perusasioitten äärellä, ja kyllä siinä tuli käsillä tekeminen, luominen, rakentaminen, yhdessäolo, naureskelu ja sitä myötä onnellisuus. (Pyörnilä, 2018)

Diy

Pyörnilälle itse tekeminen on olennainen osa skeittaamista, sillä Oulunsalossa 1980-luvun lopulla ei ollut mitään skeitattavaa ja kaikki *kynyimmätkin pömpelit* piti rakentaa itse trukkilavoista, vanerista ja puusta. Silloin ei puhuttu diy:stä ja itsetekeminen oli itsestään selvää ja luonnollista. Pyörnilän on vääntänyt diy:n dit:ksi, *do it together*, mikä kuvaa hänen mukaansa hyvin myös *rauniomeininkiä* ja korostaa yhdessä tekemisen tärkeyttä myös omaehtoisessa toiminnassa. Itse tekeminen on asenne, jossa tekemisen kynnyks on matala ja jossa uskalletaan yrittää ja erehtyä sekä sivutetaan harha yhdestä ja oikeasta tyylistä tehdä asioita. Siihen liittyy kiinteästi kokeellisuus, kokeilunhalu ja itseoppiminen. (Pyörnilä, 2018.)

5.5 Lauri Ainalan saunat

Lauri Ainalan tässä tutkimuksessa tarkasteltava paikkataide on hylättyjen tilojen ja maiden haltuunottoa ja niiden rakentamista omiksi paikoiksi eli murjuksi ja saunoiksi. Ainalan toteutukset sijoittuvat Helsingin Tattarisuolle ja ennen kaikkea Savolinnkaan, josta toiminta alkoi 2000 luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä jatkuen edelleenkin. Autiot talot ja hylätyt ympäristöt ovat kiehtoneet Ainalaa lapsesta asti. 1990-luvun alkupuolella Ainala meni ensimmäistä kertaa autioon taloon, jolla oli synkkä historia talossa tapahtuneen tapon vuoksi. (Ainala, 2018a)

Se oli äärimmäisen jännää, että tuolla on tapettu ihmisiä ja se on semmonen ensimmäinen, mitä muistaa [---]. Tuli semmonen, että kyllä tämä on tosi siistiä hommaa tämmönen murjuissa pyöriminen. (Ainala, 2018a)

Hylätyt ympäristöt viehättivät Ainalaa suuresti myös esteettisesti. Oman rakentamisen jälkeen hylättyjä paikkoja alkoi oikein ihailla: *Hirvee hökkeli, että ai että ku tuli nätti tästä!* (Ainala, 2018a.) Autiotaloissa käyminen jatkui ja muuttui niissä oleiluksi, rakentamiseksi ja asumiseksi. Ainalan oman paikan taide sai kokonaisvaltaisia muotoja käsittäen murjujen kuten Densopöksen tai Tuotteen hylätyn tehdasrakennuksen asuttamista ja niissä elämistä ja tekemistä koko elämänpiirin kattavaa estetiikkaa ja ajatusmaailmaa toteuttaen. Siitä yhteiskunnan oletusarvoiset käyttäytymismallit ovat kaukana. Toiminnasta syntyi oma Savollinna, joka on täysin toista suhteessa viralliseen Savonlinnan kaupunkiin, brändiin ja todellisuuteen. (ks. Ainala, 2018b, 2010.) Koska Tuotteen paikkataiteellinen toiminta on kuvattu niin kattavasti ja moniäänisesti Ainalan toimittamassa Tuote -kirjassa (ks. Ainala 2018b), päätän jättää sen tämän tutkimuksen ulkopuolelle keskittyen Ainalan saunojen rakentamiseen, josta ei käsittääkseni ole julkaistu kirjoituksia.

Tässä tutkimuksessa saunojen rakentamista tarkastellaan luvattoman paikkataiteen kontekstissa, vaikka Ainala ei itse ajattelekaan saunojen rakentamista tai murjuissa asumista taideprojekteina (Ainala, 2018a). Tutkijan näkökulmasta saunojen ja murjujen rakentaminen on erityislaatuisuudessaan silti mielekäs yhdistää taiteeseen, sillä se tuo uusia visioita tiloihin ja muuttaa niitä paikoiksi ollen omaa maisemaa luovaa, esteettisen ulottuvuuden si-

sältävää toimintaa, josta löytää helposti yhteneväisyyksiä paikkasidonnaisen-, aktivistisen, yhteisö ja ITE-taiteen periaatteisiin (esim. Jacob, 1995; Jokela ym., 2005; Lippard, 1994; Felshin, 1995; Haveri, 2010). Edempänä käsiteltävä Mallastemppeli-sauna on luvattomuutta lukuun ottamatta kuin suoraan yhteisötaiteen oppikirjasta ja sisältää myös monia teoriavivakkeissa mainittuja aktivistisen taiteen periaatteita kuten vaihtoehtoisen paikkasuhteen manifestoinnin ja visionäärisesti valtakulttuuria vastaan työskentelemisen (ks. Lippard, 1997, s. 19).

Ainalan projekteista on syntynyt video- ja äänitaidetta esimerkiksi Unien Savonlinna -elokuvan tai Paavoharju-yhtyeen musiikin muodossa (ks. Ainala, 2010). Vaikka tässä tutkimuksessa puhutaankin Ainalan luvattomasta paikkataiteesta, ei tekeminen kyseisessä tilauksessa suinkaan ole yhden ihmisen puuhaa, vaan kollektiivista toimintaa, jossa tekijöinä ovat porukan tai yhteisön jäsenet. Ainala näyttäytyy kuitenkin tekemisen jonkinlaisena päävisionäärinä, käynnistäjänä, porukan kokoajana ja johtajana. Saunojen rakentaminen on vuosien varrella laajentunut kaveriporukan suljetun yhteisön omaan rauhaan vetäytyvästä toiminnasta yhteisöllisempään suuntaan. Esimerkiksi vuonna 2018 rakennettu ja purettu Mallastemppeli-sauna oli Veikon huvimajan tapaan kaikille avoin paikka, joka sai myös niin sanotusti kansan puolelleen (Ainala, 2018a; Kukkonen 2018a).

Oma sauna

Tuo oli niin täysin älytöntä toimintaa, että jos sen ois tajunnu, niin ei sitä ois tehny ollenkaan. Että kun ei ollut mitään tietoa, eikä taitoa, niin se vaan tuli tehtyä (Ainala, 2018a.)

Omaksi saunaksi kutsuttu paikka (kuva 35) rakennettiin vuonna 2007 Savonlinnassa neljä vuotta ennen Suomen ehkä kuuluisimman luvattomasti toisen maalle rakennetun Somapasaunan rakentamista ja se on yhä edelleen käytössä. (Ainala 2018a; Sompasauna, 2018). Oma sauna on ensimmäisen Ainalan rakentamista luvattomista saunoista ja sen rakentamisen motiivi on kaikkien maailman saunojen kaltainen: mahdollistaa peseytyminen. Sille oli tarvetta Ainalan asuessa Joose Keskitalon kanssa vallatussa talossa, jossa ei ollut peseyty-

mismahdollisuuksia. Saunan rakentaminen alkoi spontaanisti ja heti ajatuksen synnyttyä sopivan paikan etsintä käynnistyi. Paikka löytyi lähistöltä pusikosta, joka oli kunnolla pii-
lossa, kaukana liikenteestä ja muutaman kymmenen metrin päässä rannasta. Jonkun itse te-
kemä kiuas löytyi eräästä autiotalosta ja se raahattiin yöllä kaupungin läpi kottikärryillä
kolmen kaveruksen lihasvoimin, niin että kaksi tuki ja yksi työnsi. Kiuas asennettiin onnis-
tuneesti kivikkoiseen maaperään kaivettuun monttuun, josta sen saisi enää pois vain kai-
vinkoneella. (Ainala, 2018a; kuvat 33–34.)

Ainala kuvailee saunan rakentamista innokkaaksi nikkaroinniksi vailla ymmärrystä saunan
rakentamisen periaatteista. Rakentajat eivät esimerkiksi hahmottaneet, ettei saisi olla hir-
veästi reikiä ulos. Saunan rakentamisessa käytettiin työkaluina ruosteista sahaa, vasaraa,
nauloja ja rakennusmateriaalina kaikkea lähiympäristössä lojunutta hylättyä materiaalia,
kuten levyjä. Rakentajat olivat valmistuneesta saunasta ylpeitä ja sauna rakentajineen pää-
tyi Joose Keskitalon ensimmäisen levyn kanteen. (Ainala, 2018a; ks. Pitkänen, 2008.)
Omassa saunassa on saunottu vuodesta 2007 ja saunan ulkomuoto on elänyt käytön myötä.
Ainalan mukaan oma sauna on nykyään saunana parempi, mutta *hiton kreisin näkönen ku
siihen on lyöty kaikkea roskaa ja paskaa päälle* (Ainala, 2018a). Sitä on muun muassa tii-
vistetty uretaanivaahdolla ja korotettu niin, että lauteilla mahtuu istumaan selkä suorassa.
Saunan pohja on nykyään kivikkoista täyttömaata puisen lattian lahottua, joten saunassa
liikutaan lauteita pitkin. (Ainala, 2018a, ks. Ainala 2010.)

Tattarisuon saunat: kuoppasauna, konttisauna ja Tattarisuon lähteen sauna

Ainala on rakentanut ystävineen yhteensä kolme saunaa Helsingin Tattarisuolle vuodesta
2010 alkaen, joista kaksi on poistettu, mutta Tattarisuon lähteen sauna on nykyäänkin
[2019] siellä (Ainala, 2018a). Tattarisuon alueella on paljon jättömaata, pienteollisuutta ja
varastoja. Ainalan mukaan ensimmäinen Tattarisuon saunoista rakennettiin maan alle kai-
vettuun kuoppaan (kuvat 36–40). Kuoppasauna rakennettiin kaveriporukalla yksinkertai-
sesti kaivamalla maahan sopiva kuoppa, johon muotoiltiin lauteet maasta. Kuoppaan laitet-
tiin kiuas ja lopuksi kuoppasauna katettiin laudoin, levyin ja pressulla tuttuun tapaan kai-
kesta alueelta löytyneestä materiasta. Kuoppasaunaan oli käynti talvella vaarallisesti jääty-

vää mäkeä pitkin, joka sattui johtamaan lisäksi suoraan kiukaaseen. Tekeminen oli Ainalan mukaan *aikamoista töllöntyötä*, koska saunan piti ehdottomasti olla maan alla. Rakentajat eivät tajunneet, että kiukaan luo olisi pitänyt laittaa pihalta tuleva ilmanvaihtoputki, joten saunottaessa korvausilma alkoi tulla sieltä reunoilta haitaten saunomista. Vaikkei kuoppasauna ollut saunana paras mahdollinen, oli siellä saunominen juurien tunkiessa maasta Ainalan mukaan hyvä kokemus. (Ainala, 2018a.)

Kahden epäonnistuneen hökkelin jälkeen kolmas ja onnistunut sauna rakennettiin Tattarisuolla paikalla olleeseen kylmäkonttiin. Kontti jaettiin pressuseinällä saunaksi ja pukuhuoneeksi. Saunassa oli paikalta löytyneistä metallisista trukkilavoista rakennetut jämäkät lauteet ja viihtyisässä pukuhuonetilassa sohva. Konttisauna ehti olla käytössä ehkä yhden talven, kunnes *yhet ukkelit* tulivat paikalle juuri kun porukka oli ajatellut siirtävänsä kiukaan isompaan konttiin. Ukkelit eivät kuitenkaan saaneet Ainalaa saati muita kiinni, poliisi ei ehtinyt paikalle, eikä kiuastakaan viety pois. Kiuas oli kuitenkin siirrettävä saunan paljastumisen jälkeen ja uusi paikka löytyi Tattarisuon lähteen alueelta, joka oli kiehtonut saunojia aiemminkin ja jonne oli uintireissukin tehty. (Ainala, 2018a.)

Tattarisuon lähteikkö sijaitsee Tattarisuon pohjavesialueella, Malmin lentokentän pääportin lähistöllä (Pellikka, 2013, liite 1, s. 12–13). Ainala kuvailee Tattarisuon lähdettä kuraiseksi suolammeksi, jossa on autonrenkaita, älytöntä mutaa, oksia ja roskaa ja jossa puljaamisen jälkeen haisee suolta. Paikka kiehtoi Ainalaa, koska se liittyy Tattarisuon tapaukseen 1930-luvulta, jossa ryhmä okkultisteja vei lähteeseen haudoista varastettuja ruumiinosia kuvitellen vaikuttavansa asioihin niin toimien. Ainala kavereineen kuljetti kiukaansa samaan paikkaan, josta ruumiinosat 1930-luvulla löytyivät ja rakensi sinne Tattarisuon lähteen saunan turkkilavoista, vanerilevystä ja muusta. Myös Tattarisuon sauna on pusikon suojissa veden äärellä. Se näyttää rakennetun tiiviimmäksi kuin aiemmat saunat, sillä trukkilavoista ja levyistä rakennetut seinät on sekä vuorattu että päällystetty pressulla. Lisäksi rakenteita on tiivistetty uretaanivaahdolla (kuvat 43–46). Tattarisuon sauna on pystyssä edelleen, vaikkakin huonoon kuntoon joutuneena, sillä sitä ei ole kunnostettu aikeista huolimatta. Ainala perheineen muutti takaisin Savolintaan, eikä itse ehdi. (Ainala, 2018a.) Pellikka (emt., s. 13) on kenties huomannut saunan, sillä kartoittaessaan Tattarisuon lähteen aluetta hän mainitsee metsien miehen hökkelin. Tattarisuon saunat oli rakennettu kaveripiirissä ja omaeh-

toista, suljettua saunaseuraa varten. Tekeminen seurasi spontaanisti ideaa ja sen tuloksena syntyi villin näköisiä hökkeleitä kaveriporukan omiksi paikoiksi. (Ainala, 2018a.)

Mallastemppeli

Mallastemppeli (kuvat 47–48) oli Ainalan ja kavereiden Savonlinnaan vuonna 2018 rakentama sauna, joka piti samana vuonna kaupungin ukaasista johtuen purkaa. Mallastemppeli oli rakennettu Savonlinnan Mallatsaaren tanssipaikan betoniselle rauniolle. (Ainala, 2018a.) Sauna erosi edeltävistä, sillä siitä tuli julkinen ja kaikille avoin. Kuka vain halusi, oli tervetullut Mallastemppeliin saunomaan ja Ainala esiintyi julkisuudessa omalla nimellään ja kasvoillaan saunan rakentajana. Ainalan mukaan tekemisen tavoitteena oli saada innostettua paikallisia yhteiseen tekemiseen, jonka tarkoituksena on rakentaa Savonlinnasta mielekkäämpi paikka koko yhteisölle eikä vain itselle. Ainalan mukaan tekemisellä halutaan myös vahvistaa savonlinnalaisista underground- ja urbaania kulttuuria, josta voisi syntyä myös muuta mielenkiintoista ja virkistävää, joka olisi hyödyksi Savonlinnalle sekä sen kulttuurielämälle. (Ainala, 2018a; Kukkonen 2018a.)

Ainala kertoo saaneensa idean Mallastemppelin rakentamiseen, kun hän ystävineen huomasi saunaksi soveltuvan paloturvallisen betonikuution Savonlinnan Mallatsaassa, vedenkantomatkan päässä Saimaasta. Saunaa rakensi kymmenhenkinen porukka ja materiaalit haalittiin jätelavoilta ja lahjoituksina. (Kukkonen, 2018a.) Mallastemppeli saavutti kansansuosiota ja houkutteli monia savonlinnalaisia ja myös ulkopaikkakuntalaisia nauttimaan Mallastemppelin löylyistä. Ainala on saanut paljon positiivista palautetta ihmisiltä Mallastemppelistä ja monet ovat harmitelleet sen purkamista. Ainala on Mallastemppelin rakentamisen aikana tutustunut uusiin ihmisiin, joita on saanut innostettua tekemiseen. Mallastemppelin rakentamisen myötä Ainala kavereineen on samalla kunnostanut ja siivonnut kehoon kuntoon joutunutta maisemaa tanssilavan aikaisesta roskasta ja lasinsiruista kohohtaen alueen hylätystä jättömaasta yhteiseen ja aktiiviseen käyttöön. Saunan käyttäjät ovat myös pitäneet yhteisöllisesti huolta saunasta ja sen ympäristöstä. (Ainala, 2018a; Kukkonen 2018a). Mallastemppelillä on ollut sosiaalisia vaikutuksia ja se on synnyttänyt yhteisöllisyyden kokemusta sekä tekemisen meininkiä.

Savonlinnan kaupunki kuitenkin ei ymmärtänyt Mallastemppelin arvoa ja osoitti Ainalalle purku-ukaasin, jossa Mallastemppeli vaadittiin purettavaksi määräajassa tai muutoin rakentaja, eli Ainala, joutuisi kustantamaan kaupungin toimeenpaneman purkamisen. (Ainala 2018a; Kukkonen 2018a). Ainala kavereineen ajatteli purku-ukaasin myötä, että julkisuuden avulla Mallastemppelin taakse saataisiin ihmisiä ja huomiota. Itä-Savo teki Mallastemppelistä keskustelua herättäneen jutun, jonka yhteydessä Mallastemppeli pääsi lehden kanteen. (Ainala, 2018a; Kukkonen, 2018a). Vaikka huomiota ja keskustelua syntyi monien puolustaessa Mallastemppeliä, se ei riittänyt kumoamaan purkamista. Savonlinnan kaupunki piti päätöksestä kiinni imagotappiosta huolimatta ja Ainala purki saunan. (Ainala, 2018a; Kukkonen 2018a.) Yksittäisen toteutuksen aiheuttamasta luvattoman paikkataiteen ketjureaktiokammosta kärsiville Ainala huomauttaa, että on suhteellisen absurdi ajatus, mikäli Mallastemppelin säilyttämistä seuraisi jonkinlainen rakentelutrendi kysyen aiheellisesti, keitä ne rakentelijat olisivat (Ainala, 2018c).

Savonlinnan kaupungin rakennustarkastajan Juha Karvisen mukaan Mallastemppeli oli luvaton, koska sauna on rakennettu kaupungin maalle ilman rakennuslupaa. Toisaalta rakennuslupa edellyttäisi kaavamuutoksen, sillä Karvisen mukaan alue on merkitty kaavassa luonnonsuojelualueeksi. (Kukkonen 2018a.) Ainala kyseenalaistaa tämän, sillä aluetta ei oltu merkitty luonnonsuojelualueeksi, vaan alueeksi, jolla on joitain suojeltavia arvoja, jotka liittyvät Olavinlinnan kulttuuriympäristön rantakallioihin. Sauna ei ole kuitenkaan kalliolla, vaan keskellä hoitamatonta aluetta käsittäen raunion, jota kaupungilla ei ole ollut varaa purkaa. Paikkaa ei myöskään ole kohdeltu kuten luonnonsuojelualueetta, sillä paikalta löytyi tanssilavan kävijöiden vuosikymmenten aikana tuottamat roskat ja lasinsirut. Maata kaivettaessa jokaisessa lapiollisessa on Ainalan mukaan todella paljon lasinsiruja. Vieressä on myös parkkipaikka, jossa säilytetään luonnonsuojelualueelle melko epätyypillisiä elementtejä eli merikontteja täynnä oopperajuhlien tavaraa. (Ainala, 2018a.)

Purkamispäätös ei kuitenkaan pysäyttänyt *Ainalan saunayhteisöä* (ks. Kukkonen, 2018b). Ainala ja saunan rakentajat suunnittelevat myyvänsä Mallastemppelin pala palata Savonlinnan torilla jonkinlaisina taide-esineinä kerätäkseen rahaa peräkärryyn, jonka päälle seuraava yhteinen sauna rakennettaisiin. Idean mukaan uuden saunan voisi viedä minne vain ja siitä voisi laittaa julistuksia Mallastemppelin sivuille. (Ainala, 2018a.)

6. Luvattoman paikkataiteen ulottuvuuksia

6.1 Tekemisen motivaatio

Hauskuus

Kun näitä tehdään luvattomasti, omilla rahoilla ja vapaaehtois pohjalta ja ihmiset laittaa aika paljon aikaaki näihin toteutuksiin, niin jos ei se nyt ainaki ois hauskaa, niin en mä tiedä mitähän syitä siihen sit vois olla. (Veikko Ilonen, 2018)

Tutkimukseni jokaisessa tapauksessa hauskuus on tärkein motivaatio luvattoman paikkataiteen tekemiseen (Ainala, 2018a; Veikko Ilonen, 2018; Z, 2018; Sinenmaa, 2018; Pyörnilä, 2018). Kaikki haastatelluista mainitsivat tekemisen hauskuuden tai sen, että huvitti ensimmäisenä kysyessäni tekemisen syitä. Hauskuus on syvällisesti läsnä tekemisessä ja liittyä ensisijaisesti käytännön tekemiseen, mutta myöskin oman kädenjäljen näkemiseen, lopputuloksesta nauttimiseen ja toteutuksen aiheuttamiin reaktioiden seuraamiseen. Hauskuutta tekemisen syynä on myös helppo vähätellä, ikään kuin toteutukset olisivat vähemmän tosissaan tehtyjä, koska niiden tekeminen on ollut hauskaa. Hauska tekeminen vaikuttaa kuitenkin sekä henkilökohtaiseen paikkasuhteeseen, sekä itse paikkaan, sillä kaikki toiminta paikassa tulee osaksi paikkaa. Hauskuus tekemisen motivaationa voi siirtyä toteutuksen välityksellä paikkaan ja muuttaa sitä. Kun esimerkiksi Veikko Ilonen suunnittelee toteutuksiaan hauskuuden ja paikallisen yhteisön ilahduttamisen kautta (Veikko Ilonen, 2018), niin Keravalla on vastaavasti mahdollisuus muuttua paikkana hauskemmaksiksi. Hauskuuden motivoima luvaton paikkataide muuttaa paikkoja eri tavalla kuin kaupunkisuunnittelun hankkeet, jossa asuin ympäristöjä pyritään kehittämään luullakseni ihan muilla laatusanoilla kuin hauskuudella. Luvattomassa paikkataiteessa, toisin kuin esimerkiksi kaupunkivetoisissa hankkeissa, idean saajat ovat myös sen toteuttajia ja toteutuksesta nauttijoita.

Sinenmaa kertoo nauraneensa Kivilinnassa asuessaan useammin ja makeammin kuin missään muualla ennen tai jälkeen. Tekemisen hauskuus oli Sinenmaalle suojan tarpeen ohella tärkein syy kivitöihin. (Sinenmaa, 2018, 2019). Hauskuus on yhteydessä leikkiin tai leikkisyyteen, jonka piirteitä kaikki tutkimukseni tapaukset näkivät tekemisessään (Ainala,

2018a; Veikko Ilonen, 2018; Z, 2018; Sinenmaa, 2018; Pyörnilä, 2018). Z:n mukaan kepposet, jotka tuovat jotain odottamatonta keskelle arkea ovat virkistäviä. Vaikkeivät kaikki kepposista välitä, niistä tykkäävät ainakin jotkut ja itselle niiden tekeminen on hauskaa. (Z, 2018)

Muutoshakuisuus

Luvattoman paikkataiteen tekemisen motiivit kumpuavat halusta muutta julkista tai hylättyä ympäristöä tai valjastaa se uuteen käyttötarkoituksen. Tilankäyttöä pyritään muuttamaan pois kaupallisesta vapaaseen ja hylätystä aktiiviseen. Julkista maisemaa pyritään muuttamaan tylsästä omannäköiseksi (Veikko Ilonen 2018; Z, 2018; Pyörnilä, 2018; Ainala, 2018a.) Tilankäytön muuttamiseen liittyvät motiivit ovat julkisen tilan demokratisointi, tilan määräysvallan siirtäminen sen käyttäjille ja tilan valjastamien muuttuneeseen ja epäkaupallisen käyttöön. Pyörnilän ja Ainalan luvattomassa paikkataiteessa hylättyjä paikkoja otetaan uuteen käyttöön suljetulle tai avoimelle yhteisölle tavalla jonka ei häiritse ketään tai ole konfliktihakuista (Ainala 2018a; Pyörnilä, 2018). Z:n toteutukset kyseenalaistavat julkisen paikan hierarkioita ja kaupallisten intressien oikeutta määrittää ja vallata julkista tilaa (Z, 2018). Veikko Ilonen toivoo ihmisten ottavan enemmän julkista tilaa haltuun, koska se on yhteinen tila, johon kaikilla on yhtäläinen oikeus (Veikko Ilonen, 2018).

Veikko Ilonen suhtautuu vastahankaisesti muovinmakuiseksi kuvailemaansa kaupunkisuunnitteluun. Esimerkiksi kaupungin huvimajat sijaitsevat yleensä kaupunkien puistoissa, jotka tyypillisesti ovat luonteeltaan klinisiä ja golfkenttämäisiä. Kaupunkisuunnittelijoiden näkemys ei vastaa Veikon käsitystä rentouttavasta tai viihtyisästä ympäristöstä. Veikko Ilonen suhtautuu myös kriittisesti tiloihin, joiden funktiona on kuluttaminen ja niin sanottu *fyffen ympäriinsä sylkeminen*. Veikon huvimaja on paikka, jossa ei tarvitse tuntea painetta osallistumisesta kuluttamisen narratiiviin ja jossa voi vapaasti tehdä ihan mitä itse haluaa. (Veikko Ilonen, 2018.)

Mä henkilökohtaisesti tykkään siitä, et asiat ei tapahtuis sellasen katalogimallin mukaisesti, et otetaan tuotekatalogi auki ja tilataan 600 samanlaista puistonpenkkiä

ja tempastaan niit ympäriinsä ja tehdään sellanen disneyland vaikutelma, sellanen kaikki maistuu muovilta -vaikutelma puistoihin, vaan silleen kun sä kävelisit puistossa eteenpäin, jokainen penkki ois erilainen. Sullois sun lempipenkki puistossa, koska se on erilainen ku se seuraava. (Veikko Ilonen 2018)

Z halusi muuttaa julkista tilaa vähentämällä mainoksista tulevia valoja sieltä (Z, 2018). Sis-siviljelyprojektissa voi nähdä motiivin demokratisoida tilaa esimerkiksi symbolisessa kaupungin maan varastamisessa grynderien liiketoiminnalta epäkaupallisiin tarkoituksiin. Z:n vällytysoperaatio liittyy paikan omaksi tekemiseen, kuten muukin luvaton paikkataide. Helsingin alueelle muuttamisen jälkeen Z:lla oli voimakas tarve haastaa tilaa ja ottaa sitä omaksi, koska hän ei ollut vielä tottunut olemaan siellä tai juurtunut sinne (Z, 2018).

Pragmaattinen motivaatio

Aineistoni perusteella luvaton paikkataidetta motivoi usein jokin käytännöllinen tarkoitus, jota kutsun pragmaattiseksi motivaatioksi. Pragmaattinen motivaatio Sinenmaalla liittyy kodin piirin suojaamiseen näköesteellä, Ainalalla saunomiseen, Pyörnilällä skeittaamiseen ja Veikko Ilosella huvimajassa viihtymiseen (Ainala 2018a; Pyörnilä, 2018; Veikko Ilonen, 2018). Sinenmaan mukaan tärkein syy muurien rakentamiseen on oman rauhan varmistaminen ja lähestyvien ihmisten aikeiden selville saaminen. Suojan tarve johtui muun muassa v. 1996 jääkiekon MM-kisoista, jotka toivat alueelle paljon ihmisiä, joilta Sinenmaa halusi piilottaa mökkinsä. Muureja piti rakentaa myös vaimentamaan viereisen ratapihan ääniä. (Sinenmaa, 2018.) Pyörnilän mukaan skeittirakentelun motiivina on ensisijaisesti käytännöllinen päämäärä eli se, että pääsee skeittaamaan, vaikka itse rakentaminen onkin vähintään yhtä hauskaa (Pyörnilä, 2018.) Myös Veikon huvimajan tekemisen syy on käytännöllinen; huvimaja on tehty siellä olemista ja viihtymistä varten ihmisille, joilla ei yleensä ole omia pihvoja. Viihtymisen tavat ja muodot ovat käyttäjäsidonnaiset, mutta huvimaja mahdollistaa monenlaista epäkaupallista ja rentoa ajanviettoa kuin omalla pihalla tai kuin omassa huvimajassa. (Veikko Ilonen, 2018.)

Yhteisölliset motiivit

Me halutaan, et jengi pystyy ylpeinä kertomaan muualta tuleville ihmisille, et ku joku kyseenalaistaa, et sä oot Keravalta, et mä oon kuullu, et se on ihan paska paikka, niin keravalaiset voi sit sanoo, et meillä on erimerkiksi tällasii Ilosii Veikkoi, jotka tekee tosi siistei juttui [---]. Me halutaan olla ylpeyden aihe ja me halutaan parantaa meän kotikaupunkia. Se on meän koti, se on meille tärkeetä. [---]Me ei pystyttäis siirtämään sitä esimerkiksi lähikuntiin. (Veikko Ilonen, 2018)

Luvattoman paikkataiteen tekemiseen liittyy yhteisöllisiä motiiveja. Veikko Ilonen pyrkii luvattomalla toiminnallaan avaamaan latua tekemiselle, johon keravalaiset voivat osallistua sekä kannustamaan keravalaisia toteuttamaan oma-aloitteisesti ideoitaan paremmasta asuinpaikasta. Veikko Ilonen kannustaa ennen kaikkea matalan kynnyksen epäviralliseen ja omaehtoiseen tekemiseen, jonka jälki saa näyttää itsetehdyttä. Pyrkimyksenä on yhteisötaiteesta tuttu yhteisön osallistaminen tekemiseen ja siten yhteisön olojen parantaminen. Veikko Ilonen toiminnan tavoitteena on myös tuoda iloa ja yllätyksiä keravalaisille ihmisille ja tehdä Keravasta viihtyisämpi paikka. Veikko Ilonen haluaa rakentaa lokaalia identiteettiä positiiviseen suuntaan sekä olla osa keravalaista tarinaa ja keravalaiden ylpeyden aihe. (Veikko Ilonen, 2018.)

Myös Ainalan Mallatemppele-hankeessa oli tavoitteena saada paikallisia innostettua tekemiseen, ja koko yhteisölle paremman Savonlinnan rakentamiseen (Ainala, 2018a; Kukkonen, 2018a). Yhteisölliset motiivit liittyvätkin luvattomassa paikkataiteessa asuinpaikan tekemiseen mielekkäämmäksi, viihtyisämmäksi ja hauskemerkiksi sekä ovat kytköksissä kotiseuturakkauteen (Ainala, 2018a; Veikko Ilonen, 2018). Yhteisön hyväksi toimiminen motivoi myös sellaisten yksittäisten toimijoiden tekemistä, joiden toteutukset on tehty julkiselle paikalle tuomaan muitakin kuin kaupallisia arvoja ja merkityksiä sinne. Vaikka Kivilinnassa on vahva yksityinen ulottuvuus liittyen sekä tekemiseen että paikan kotiluonteeseen, on se silti Sinenmaan mukaan aikaa kestävässä rakennelmana rakennettu kaikille.

Henkilökohtaiset motiivit: Vapaus, oman paikan tarve, itsestään jäljen jättäminen, seikkailunhalu ja mielekäs tekeminen

Luvattoman paikkataiteen tekeminen sisältää paljon yksityisiä ja henkilökohtaisia motiiveja. Tärkeä tekemisen motiivi on vapauden ja oman rauhan tarve, jossa paikan tekemisen halutaan mahdollistavan henkilön, suljetun yhteisön tai kaveripiirin omaehtoinen toimintaa ja oleminen. Luvaton paikkataide on vapaata toimintaa, jolla tehdään pesäeroa yhteiskunnan valtakulttuuriin. Vapautta kaivataan suhteessa tilojen säätelyyn, oletusarvoiseen käytäytymiseen ja yhteiskunnan määräysvaltaan.

Vapauden motiivit sisältyvät aineistoni perusteella ainakin Pyörnilän (2018), Ainalan (2018a) sekä Sinenmaan (2018) paikkataiteeseen. Sinenmaa poltti viralliset henkilöpaperinsa kamiinassa, koska halusi vapauttaa itsensä ja ajattelunsa yhteiskunnan määräysvallasta (Sinenmaa, 2018). Itsestään jäljen jättämisen motiivi sisältyy sekä Raunioiden skeittiparkin että Kivilinnan rakentamiseen (Pyörnilä 2018; Sinenmaa 2018). Ainala kertoo tekemisen syyksi mielekkään tekemisen hakemisen elämään, joka toimii korvaavana tekemistä kotona juopottelulle (Ainala, 2018a). Z:n mukaan tekemistä on motivoinut paljon oma seikkailunhalu (Z, 2018). Seikkailunhalu motivoi selkeästi myös Ainalaa, joka on seikkaillut murjuissa pienestä pitäen (Ainala, 2018a). Z:lle paikan omaksi tekeminen oli tärkeä syy toiminnalle, sillä hän halusi vieraan Helsingin tuntuvan omalta ja hyvältä. (Z, 2018.) Z:n mukaan paikkoja muutetaan omaksi juuri paikassa tekemisen avulla. Hyvillä tai hauskoilla teoilla vaikutetaan ja muutetaan paikkoja paremmaksi (Z, 2018). Näen oman paikan tarpeen motivoineen myös Ainalan, Sinenmaan ja Pyörnilän luvatonta paikkataidetta.

6.2 Yksityiset, lokaalit ja yhteisölliset vaikutukset

Yksityiset vaikutukset

Luvattomalla paikkataiteella on paljon henkilökohtaisia vaikutuksia, jotka tekijälähtöisessä tutkimuksessa varmasti korostuvat. Aineistoni pohjalta luvattoman paikkataiteen tekemisellä on monenlaisia positiivisia vaikutuksia tekijöihin. Tekemisestä on seurannut muun muassa onnistumisen tunteita, iloa, hauskuutta, onnellisuutta, vapautta ja ylpeyttä. Luvattoman paikkataiteen tekeminen on parantanut tekijänsä olosuhteita (Sinenmaa, 2018), auttanut kotiutumaan ja vahvistanut paikkaan kuulumisen tunnetta sekä lokaalia identiteettiä. Lisäksi tekeminen on lisännyt mielekkyyden, merkityksellisyyden ja järkevyyden kokemista. Esimerkiksi Sinenmaa kotiutui Kivilinnaan (Sinenmaa 2018, 2019) päästen sopu-sointuun tai tasapainotilaan ympäristönsä ja olosuhteidensa kanssa. Pyörnilä taas koki tekemisen myötä juurtuneensa ja maadoittuneensa Raunioille. Pyörnilän mukaan tekeminen on lisännyt merkityksellisyyden kokemista, jossa sekä tekeminen että elämä ovat tuntunut merkityksellisiltä. (Pyörnilä, 2018.)

Onnellisuus on seuraus sellaisesta työstä, jonka ihminen kokee merkitykselliseksi. Koin tekeväni merkityksellistä työtä, kun ajattelin, että minä en rakenna kivilinnaa itselleni, vaan ihmiskunnalle. (Sinenmaa, 2018).

Muistan vieläkin sen tunteen, kun ensi kerran sain jättää teltan pystyttämättä ja olin pelkässä makuupussissa risumajassa; Risumajan katto tuntui olevan erityisen korkealla ja juuri se tunne, että olinhan itse, omin käsin saanut sen aikaan, sai olo-ni eritysen taivaalliseksi ja koin paikan omakseni. (Sinenmaa, 2018)

Kai sitä oli aika niitten perusasioitten äärellä ja kyllä siinä tuli käsillä tekeminen, luominen, rakentaminen, yhessäolo, naureskelu ja sitä myötä onnellisuus. (Pyörnilä, 2018)

*Kyllä siinä aina oikein ilahtuu kun nuita ideoita saa ja alkaa heti tekemään. [---]
Kyllä se omatekemä, että oli se miten paska tahansa, niin hienoltahan se näyttää.
Ja että se [oma] saunaki just, että me oltiin siitä niin ylpeitä, että heti levyn kanteen
se pitää tulla. Ja että molemmat rakentajat on vielä siinä kuvassa. (Ainala, 2018a)*

*Sehän on todella rentouttavaa, kun ei ole mitään suunnitelmaa, eikä kukaan oo sa-
nomassa, mitä tehdä ja sitten vaan tekee jo on oikeen että jess! Tulee uusia ideoita,
että nyt tänne tulee tämmönen ja tämmönen. (Ainala, 2018a)*

*No, oonko mää sanonu kertaakaan sanaa vapaus? Jos en, niin sanon sen nyt monta
kertaa. Se on se kaikkein tärkein juttu, vapaus. Vapaus tehdä ja olla. Semmonen tila
ja tilanne ja aika ja paikka, niin se on tavallaan kaikille uutta. Kellään ei oo mi-
tään ennakkoasetuksia, käsityksiä, miten pitäis toimia, mitä voi tehdä, mitä ei voi
tehdä, vaan semmonen täydellinen vapaus vaan alkaa luomaan, tekemään juttuja ja
jengihän teki. (Pyörnilä, 2018)*

Myös Sinenmaa on kokenut vapautta tekemisen seurauksena ja Sinenmaa kertoo Kivilin-
nan rakentamisen saaneen hänen ajattelemaan vapaammin (Sinenmaa, 2018). Luvattoman
paikkataiteen positiiviset vaikutukset näyttävät olevan yhteydessä käsillä tekemiseen ja va-
paaseen itsensä toteuttamiseen. Omilla käsillä tekeminen synnyttää iloa ja merkitykselli-
sesti koettuna jopa onnellisuutta. Pyörnilän ja Ainalan mukaan omilla käsillä tekeminen ja
oman käden jäljen näkeminen on hienoa ja palkitsevaa. Lisäksi Ainala mainitsee tekemisen
synnyttäneen ylpeyden tunnetta. (Pyörnilä, 2018; Ainala 2018a.) Sinenmaa koki onnelli-
suutta ja iloa käsillä tekemisestä, vaikka kivityöt olivat fyysisesti raskaita. Edellä mainittu-
jen positiivisten henkilökohtaisten vaikutusten lisäksi Sinenmaa mainitsee tekemisen vai-
kuttaneen suotuisasti terveyteen, luustoon, kuntoon ja henkisyys. (Sinenmaa, 2018).
Diy-henkinen käsillä tekeminen on luvattoman paikkataiteen ytimessä ja aineistoni mu-
kaan se on itsessään hauskaa ja aiheuttaa tekijöissä positiivisia kokemuksia kuten ilo ja on-
nellisuus. Z ankkuroi tekemisensä vahvasti leikkiin nähden konkreettisen käsillä tekemisen
edesauttavan paikan kokemista omaksi (Z, 2018).

Luvattoman paikkataiteen tekemisellä on sosiaalisia vaikutuksia, ja se on edesauttanut uusien sosiaalisten suhteiden syntymistä (Pyörnilä, 2018; Sinenmaa, 2018; Ainala, 2018a). Sinenmaa tutustui alueella työskenteleviin ihmisiin sekä naapuruston laitapuolenkulkijasukkaisiin. Sinenmaa tutustui myös poliiseihin ja muihin paikan päälle sattumalta saapuneisiin. Sinenmaalla oli mökissään jopa vierashuone, jossa oli silloin tällöin yöpyjiä. (Sinenmaa, 2018.) Pyörnilä kertoo tutustuneensa Raunioilla uusiin, samanhenkisiin tyyppeihin, joista muodostui eräänlainen raunioyhteisö. Sosiaaliin vaikutuksiin kuuluu myös yhteishengen muodostuminen. (Pyörnilä, 2018).

Kaikki tutkimukseni tapaukset ovat välttyneet pidätysten kaltaisilta kiinnijäämistilanteilta neuvokkuutensa avulla. Kiinnijääminen on vältetty sanallisesti puhumalla silminnäkijöitä puolelleen (Z, 2018; Veikko Ilonen, 2018) tai harhauttamalla ja pakenemalla vartijoita tai ilmiantajia (Ainala, 2018a). Ilmiöön kuuluu myös kielteisiä seurauksia, sillä viranomaiset ovat puuttuneet luvattomana pitämiinsä toteutuksiin joko kieltämällä pääsyn kohteeseen kuten Kivilinnaan tai Raunioille (Sinenmaa, 2018; Pyörnilä, 2018) tai antamalla poistomääräyksen tai uhkasakot kuten Mallastemppelin kohdalla (Ainala, 2018a). Myös Z:n vällytykset poistettiin Mäkelänsadulta, mitä Z osasi odottaa (Z, 2018). Negatiivisiin henkilökohtaisiin seurauksiin luen myös toteutusten vandalisoimisen, kuten Kivilinnaan ja Sinenmaahan kohdistuneen paikkojen sotkemisen, rikkomisen, uhkailun ja mökin tuhopolton (Sinenmaa, 2018) sekä paikkojen ja teosten särkemisen Raunioilla ja Tuotteella (Pyörnilä, 2018; Ainala, 2018a.) Nimettöminä tehtyjen toteutusten ja hankalan taiteeksi määrittelyn vuoksi luvaton paikkataidetta on hankala käyttää meriittinä tai osana taiteilijan CV:tä (Z, 2018). Toisaalta uutisten kommenttipalstoilla luvaton paikkataide yhdistetään suhteellisen vaivattomasti taiteeksi (esim. Parikka 2018a, 2018b) ja omalla nimellä tehty luvaton paikkataide voi tehdä taiteilijasta kiinnostavamman luvattomuuden poikiessa usein taiteilijalle arvokasta mediahuomioita (vrt. Vilks, 2003).

Luvattomasta paikkataiteesta on seurannut myös positiivista palautetta, mediahuomiota ja virallista tunnustusta (Pyörnilä, 2018; Sinenmaa, 2018; Ainala, 2018a; Veikko Ilonen, 2018; Z, 2018). Kivilinna sai tunnustusta muotoilustaan, sillä sen muuriin on videolla kiinnitetty viralliselta vaikuttava Helsingin kaupungin rakennusviraston World Design Capital Helsinki 2012 -kyltti (Urbaani Rekteilijä, 2016). Vuonna 2016 tosin tunnustuksen antanut

taho kielsi pääsyn alueelle (ks. luku 5.1). Positiivinen palaute on etupäässä tullut henkilöiltä, jotka ovat nähneet toteutukset paikan päällä.

Lokaalit ja yhteisölliset vaikutukset

Aineistoni pohjalta luvaton paikkataide on usein vahvasti lokaalia paikkojen tekemistä, jossa vaikutetaan paikkaan sekä konkreettisesti ja muutoshakuisesti. Luvaton paikkataide muuttaa aina fyysistä tilaa ja maisemaa sekä tuo paikkaan uusia merkityksiä ja käyttötarkoituksia. Esimerkiksi Sinenmaa muutti pasilalaisen jättömaan ihmisen ja eläinten kodiksi, nähtävyydeksi ja maamerkiksi (Sinenmaa, 2018, 2019). Luvaton paikkataide vaikuttaa myös paikan henkeen ja tunnelmaan. Z:n mukaan toiminta vaikuttaa itseen, omaan paikkakokemukseen ja tunteeseen olla paikassa. Sitä kautta toiminta vaikuttaa myös muihin paikkaan olijoihin, koska kaikenlainen paikassa oleminen ja tekeminen vaikuttaa paikan tunnelmaan. (Z, 2018.).

Yhteisöllisin ja pragmaattisin motivaatioin toteutetut luvattoman paikkataiteen toteutukset kuten Veikon huvimaja tai Mallastemppeleli lisäävät paikan käyttöastetta, paikan käyttäjien viihtyisyyttä ja lokaalia yhteisöllisyyttä. Esimerkiksi Mallastemppelelin tapauksessa hylätty paikka on otettu takaisin paikalliseen käyttöön. Luvattoman paikkataiteen toteutuksesta saattaa tulla maamerkki, nähtävyys tai turistikohde, kuten Kivilinnasta, Sherwood-kyltistä, Nimiksestä tai Rock Gardenista tuli. Luvaton paikkataide rikastuttaa julkista tilaa esteettisesti ja käytännöllisesti. Sen avulla myös epäkaupalliset, kaupunkisuunnittelun ja virallisen hankemaaailman ulkopuoliset tilavisiot tulevat näkyviksi. Tutkimukseni perusteella luvaton paikkataide muuttaa paikkoja hausemmiksi.

Luvaton paikkataide voi vahvistaa lokaalia identiteettiä ja innostaa paikallisia ihmisiä tekemiseen (Veikko Ilonen, 2018). Sen toteutuksia voidaan ottaa osaksi kaupungin tarinaa, kuvaa ja markkinointia. Esimerkiksi Veikko Ilonen on otettu osaksi virallistakin keravalaista tarinaa ja keravalaisuudesta viestimistä. Veikon huvimaja on mahdollistanut uusia tapoja nauttia Keravankartanon alueen luonnosta ja tehnyt lokaalia aluetta viihtyisämmäksi. Lu-

vattomalla paikkataiteella voi olla näin ollen pieneltä osaltaan vaikutusta yhteisön hyvinvointiin.

Luvaton paikkataide voi edistää ihmisten välistä vuorovaikutusta saaden kaikenlaisia ihmisiä kohtaamaan toisiaan esimerkiksi Mallastemppelin lauteilla (Ainala, 2018a) tai Veikon huvimajassa (Veikko Ilonen, 2018). Luvaton paikkataide on synnyttänyt pieniä kansanliikkeitä, jotka yhdistävät ihmisiä ilmiön toteutusten taakse esimerkiksi toteutuksen poistamista vastaan (Veikko Ilonen, 2018; Ainala, 2018a.). Vastustaessaan luvattoman paikkataiteen poistamista ihmiset samalla ilmaisevat mielipiteensä siitä, mihin suuntaan lokaalia paikkaa tulisi kehittää ja minkälaisille toiminnolle, estetiikalle tai arvoille julkisessa tilassa on kysyntää. Luvaton paikkataide aiheuttaa reaktioita, jotka osoittavat paikallisen alueen asukaslähtöisiä kehittämistarpeita paljastaen minkälaiset paikat ovat ihmisille tärkeitä. Luvaton paikkataide siis avaa ja synnyttää keskustelua julkisesta tilasta osallistaen keskusteluun niin sanotut tavalliset ihmiset ja päättäjät. Veikon huvimajan vieraskirja on ollut täynnä kiittäviä kommentteja, joten paikan löytäneet ovat ottaneet sen omakseen ja pitäneet siitä (Veikko Ilonen, 2018). Myös Mallastemppeli keräsi kannattajajoukon ja monien mielestä sen purkaminen on harmillista (Ainala, 2018). Sinenmaan Kivilinna on saanut paljon positiivista palautetta kävijöiltään ja sen on toivottu säilyvän (esim. kuva 10).

Luvattoman paikkataiteen tekeminen voi synnyttää yhteisöjä. Näin tapahtui esimerkiksi Raunioilla, jonne syntyi eräänlainen raunioyhteisö. Pyörnilän mukaan tekemisen myötä koko paikka muuttui ja siitä tuli tekemisen kautta syntyneen raunioyhteisön oma paikka, joka ruokki siellä olijoiden ajatuksia. (Pyörnilä, 2018.) Näen myös Ainalan luvattoman paikkataiteen synnyttäneen yhteisöjä (ks. Ainala 2018b). Pyörnilä näkee Raunioiden yhteisöllisen kulttuurin ja taiteellisen toiminnan olevan yhteiskunnallisesti hyödyllistä, sillä itsensä toteuttaminen ja yhdessä tekeminen vaikuttavat suoraan ihmisen henkiseen hyvinvointiin ehkäisten muun muassa syrjäytymistä, masentumista ja työkyvyttömyyttä. (Pyörnilä, 2018).

Kaupungin tyyppien suhtautuminen ilmiöön

Se ois jotenki tosi vuosituhanen alun tapa toimia, et lähetään aiheuttaan konfliktia katutaideryhmän ja kaupungin välillä. [---] kaupunki pääsis näyttäytymään asukkailleen tosi jäykkänä ja ilonpilaajaorganisaationa. Myöntämällä jälkikäteen luvan he pääsevät päinvastoin esittäytymään sellasena organisaationa, joka mahdollistaa asioita. [---] jos siel on yhtään järkevii virkamiehii, niin ruvetaan antaa periks. Havaitaan, et tässä tullaan pissimään omille nilkoille, jos jatketaan taistelua. (Veikko Ilonen, 2018)

Aineistoni osoitti, miten viranomaiset sekä valvovat - ja päättävät tahot ovat suhtautuneet ja reagoineet luvattoman paikkataiteen tekemiseen. Yksinkertaistaen viranomaiset ja niin kutsutut *kaupungin tyypit* pitävät luvatonta paikkataidetta joko iloisena tai ikävänä yllätyksenä. Iloisille yllätyksille voidaan jälkikäteen antaa lupa ja niitä hyödynnetään jopa kaupungin tarinassa (vrt. Veikko Ilonen, 2018). Ikävät yllätykset pyritään poistamaan maise-
masta esimerkiksi ukaasein tai uhkasakoin (vrt. Ainala, 2018a; Vilks, 2003). Mikäli toteutuksen on tehnyt anonymi taho, rajoittuvat viranomaisen tai kaupungin tyyppin toimet toteutuksen paljastumisen jälkeen usein teoksen poistamiseen tai aitaamiseen (vrt. Z, Si-
nenmaa, Mano-ryhmä). Poistamista voivat rajoittaa kaupungin käytössä olevat resurssit, joiden puuttuminen voi antaa teoksille elinaikaa. Tosinaan totutus voi saavuttaa viran-
omaisten ja maanomistajan hiljaisen hyväksynnän, jossa se jätetään rauhaan lupia myöntä-
mättä (vrt. Kivilinna).

Aineistoni perusteella *kaupungin tyypit* reagoivat kolmella eri tavalla luvattomaan paikka-
taiteeseen. Näitä tyyppejä ovat 1) nihkeä tyyppi, 2) salliva tyyppi ja 3) hiljainen hyväksyjä-
tyyppi. Nihkeä tyyppi suhtautuu luvattomaan paikkataiteeseen kielteisesti kuten savonlin-
nalaiset kaupungin tyypit, jotka määräisivät Mallastemppelin purettavaksi suostumatta kes-
kustelemaan asiasta (Ainala, 2018a). Nihkeään ja kielteiseen suhtautumiseen vaikuttavat
myös vastuukysymykset, sillä toteutusten poistamista tai kieltämistä perustellaan usein
kaupunkilaisten turvallisuuteen vedoten kuten Kivilinnan ja Raunioiden tapauksessa (Mtv,
2016; Mikkonen, 2008). Sallivaa tyyppiä tavataan esimerkiksi Keravalla, jossa suhtautu-
minen luvattomaan paikkataiteeseen ja kaupunkiaktivismiin on ollut suopeaa. Veikko Ilo-

sen toteutuksille on myönnetty luvat jälkeinpäin ja heidän tekemistään on tullut merkityksellinen osa keravalaista tarinaa (Veikko Ilonen, 2018). Keravan kaupungin tyypit ovat myös hoksanneet, ettei ole kovin vaarallista antaa katutaidekollektiiville mahdollisuus toteuttaa visioitaan (Veikko Ilonen, 2018). Hiljainen hyväksyjätyyppi on lähellä sallivaa tyyppiä ja jättää tekijän tai teoksen rauhaan, mutta erotuksena sallivasta jättää luvat myöntämättä. Hiljainen hyväksyntä voi olla määräaikaista, kuten Sinenmaan tapaus osoittaa. Kivilinna sai olla noin 20 vuotta rauhassa viranomaisilta, kunnes se aidattiin vuonna 2016 turvallisuuskysymyksiin vedoten (Sinenmaa, 2018, 2019).

6.3 Vetäytyvä ja ulospäin suuntautuva tekeminen

Luvattoman paikkataiteen tekemisen voi tutkimukseni perusteella jakaa kahteen päätyyppiin: vetäytyvään ja ulospäin suuntautuvaan tekemiseen. Nämä kaksi tyyppiä ovat toteutuksista ja aineistostani johdettavissa olevat ja toisistaan selkeästi erottuvat tekemisen tavat tai strategiat. En kutsu niitä tekijätyypeiksi, sillä strategiat ovat enemmän toteutus- kuin henkilösidonnaisia. Tyyppien hahmottelussa olen hienosäätänyt Paloheimon ajatuksia kapinastrategioista, etenkin vetäytyvästä ja konfliktihakuisesta kapinasta (ks. Paloheimo, 1985, s. 35), ja yhdistänyt ne Hannulan ajatuksiin vasta- ja myötäkarvaisesta muutoshakuisesta toiminnasta (Hannula, 2004, s. 18, 20). Tyypit tarjoavat yksinkertaistun tiivistyksen tekemisen ja toteutusten muodoista, enkä väitä toteutusten tekemisen olevan absoluuttisesti jonkin tyyppisiä, vaan olevan enimmäkseen liitettävissä johonkin tyyppiin.

Vetäytyvän tyyppistä tekemistä edustaa sellainen luvaton paikkataide, joka on tehty omaksi tai suljetun yhteisön eli sisäpiirin iloksi mahdollistamaan yksityinen tekeminen. Vetäytyvä tekeminen kumpuaa yksityisistä motiiveista, eikä sen tekemisen ei toivota herättävän huomiota tai laajaa keskustelua. Vetäytyvän strategian hyviä puolia ovat pienet kiinnijäämisen ja purkamisen riskit verrattuna ulospäin suuntautuneeseen toimintaan. Tämän tutkimuksen toteutuksista vetäytyvää tekemistä edustavat esimerkiksi Sinenmaan Kivilinna, Jyrki Pyörnilän luvaton paikkataide, Lauri Ainalan oma sauna sekä Tattarisuon saunat ja luvussa 1.5 mainitut Kea Tawanan arkki ja Nek Chandin kivipuutarha.

Ulospäin suuntautuvan tyyppistä tekemistä puolestaan motivoivat yhteisölliset tarkoitukset ja muutoshakuinen suhtautuminen julkiseen tilaan, kuten julkisen tilan demokratisointi ja tilan määräysvallan palauttaminen sen käyttäjille. Ulospäin suuntautuva tekeminen haluaa tulla nähdyksi ja se on tehty kaikille. Ulospäin suuntautuva tekeminen pyrkii nostamaan esiin tilassa tai yhteiskunnassa ilmeneviä epäkohtia ja kommentoimaan niitä hauskalta ja mahdollisesti ratkaisukeskeisellä tavalla. Epäkohdat voivat liittyä rakenteisiin ja hierarkioihin sekä taloudellisiin, sosiaalisiin, yhteiskunnallisiin, historiallisiin ja kulttuurisiin ulottuvuuksiin. Ulospäin suuntautunut tekeminen saa yleensä osakseen mediahuomiota ja se on hyvä strategia, kun halutaan herättää keskustelua julkisesta tilasta tai saada ihmisiä toteutuksen taakse. Se herättää paljon reaktioita, jotka paljastavat ihmisten julkiseen tilaan liittyviä asenteita, toiveita ja tarpeita. Ulospäin suuntautunutta tyyppiä tutkimuksessani edustavat esimerkiksi Z:n vällytysoperaatio, Veikon huvimaja ja Mallastemppeli sekä luvussa 1.5 esitellyt Manon valemestropysäkki ja Lars Vilksin Nimis-projekti.

6.4 Luvattomuuden tyypit ja syyt

Paikkaan ja tekoon perustuva luvattomuus

Kuten olen jo maininnut, luvattomuus on tulkinnanvaraista ja jotain, joka voi ilmetä vasta toiminnan myötä tai sen seurauksena. Luvattomuudelle on olemassa monenlaisia syitä ja luvattomuus strategiana mahdollistaa asioita. Aineistoni pohjalta vaikuttaa siltä, että luvattomuutta on kahta tyyppiä: 1) paikkaan perustuvaa luvattomuutta ja 2) tekoon perustuvaa luvattomuutta. Paikkaperustainen luvattomuus on luvatonta maan tai rakennuksen käyttöä, joka yleisemmin tarkoittaa toisen maalle rakentamista, luvatonta oleskelua tai luvatonta haltuunottoa. Tämän tutkimuksen tapauksista paikkaan perustuvaa luvattomuutta ilmenee Kati Sinenmaan, Jyrki Pyörnilän, Lauri Ainalan ja Veikko Ilosen tekemisessä.

Tekemiseen perustuvassa luvattomuudessa on kyse luvattomien asioiden tekemisestä, kuten toisen omaisuuden kajoamisesta tai taloudellisten tappioiden aiheuttamisesta toiselle. Tekoon perustuvaa luvattomuutta on myös kiellettyyn paikkaan meneminen ja siellä toimiminen. Z:n Mäkelänsäädun valomainosten vällyttämisen voidaan tulkita aiheuttaneen talou-

dellista tappioita mainostajille, sillä osa mainostajien maksamasta mainosajasta meni hukkaan. Mainostauluja ei kuitenkaan vahingoitettu, sillä Z pyrki toimimaan mainostauluyrityksen omaisuutta kunnioittaen. Tekoon perustuvaa luvattomuutta sisältäneessä McDonald's-logon teippauksessa joko mäkkärin logo tai kerrostalon lipputanko olisi voinut saada vaurioita. Myös Lauri Ainalan paikkataiteelliseen toimintaan on sisältynyt tekoon perustuvaa luvattomuutta, sillä Tuote sähköistettiin varastamalla sähkö läheisen hampurilaisketjun roskakatoksen pistokkeesta itsetehdyn, *Tuotteen käärmeeksi* kutsutun noin satametrisen sähköjohdon avulla (Ainala, 2018b, s. 106, 111). Myös kylmäkontin muuttaminen saunaksi on tekoon perustuvaa luvattomuutta.

Luvattomuuden syyt

Veikko Ilonen suhtautuu kriittisesti yhteiskunnan asettamien sääntöjen noudattamiseen yrittäen levittää niiden raja-aitoja vähän laajemmalle. Veikon mielestä sääntöjen venyttämisen on hyvästä, mikäli toiminnasta aiheutuu etupäässä iloa ihmisille. Veikko Ilonen mukaan Keravan kaupunki on viestittänyt heille, että heidän olisi hyvä hakea toteutuksilleen luvat, koska he saisivat ne kuitenkin. Veikko Ilonen suhtautuu lupien hakemiseen kriittisesti, sillä lupien saamisesta ei ole takeita. Toiseksi lupabyrokratiaan ja muuhun hukkuu valtavasti aikaa, joka on pois toteutuksen tekemisestä ja tasosta, sillä kollektiivin ajalliset resurssit ovat rajalliset jäsenten tehdessä elämässään kaikkea muutakin. Virkamiehen aikakäsitys taas on eri ja virkamiehelle on usein yhdentekevää, toteutuuko suunnitelma huomenna, ensi viikolla vai v. 2023. (Veikko Ilonen, 2018.) Luvaton toiminta säästää siis tekijöiden aikaa, sillä tekeminen ilman lupaa on nopeampaa. Veikko Ilonen mukaan (2018) on parempi tehdä luvatta ja saada toteutus valmiiksi purkamisriskistä huolimatta, kuin jättää se kokonaan tekemättä, joten lupien hakemattomuudessa on yksinkertaisesti valmiiksi saamisesta. On pienempi paha, että toteutus puretaan kuin ettei olisi päästy edes tekemiseen asti.

Luvaton toiminta säästää ajallisten resurssien lisäksi myös henkisiä resursseja. Innostus ja tekemisen hauskuus ovat luvattoman paikkataiteen tekemisen kantavia voimia, joita lupien hakeminen syö. Pyörnilällä on kokemusta lupien hakemisesta kaupungilta ja hänen mukaansa aikaa ja energiaa kuluttava lupaprosessi pahimmillaan aiheuttaa kiinnostuksen lo-

pahtamisen suunnitteilla oleviin projektiin (Pyörnilä, 2018). Lupia ei siis haeta siksi, koska lupien hakeminen on tylsää ja voi sammuttaa tekijänsä mielenkiinnon. Lupien hakeminen voi vaikuttaa toteutuksen vastaanottoon ja pilata sen yllätyksellisyyden (Veikko Ilonen, 2018; Ainala, 2018a).

Sitä on miettiny, että pitäskö neuvotella kaupungin tyyppien kanssa, että mihin sen [peräkärreysaunan] vois laittaa, mutta se tuntuu toisaalta tosi tylsältä vaihtoehdolta. Kyllä se olis paljon hausempi, että se vaan ilmestyy johonki ja sitte ku ne alkaa urputtamaan, niin vie sen vaan pois ja se on taas muualla. (Ainala, 2018a)

Luvattomuus takaa siis yllätyksellisyyden sekä lisää resursseja kuten aikaa, jaksamista ja innostusta tekemiseen. Luvattomuus on myös strategia toteuttaa idea valmiiksi, sillä luvaton tulee varmemmin tehdyksi. Luvattomuus voi tehdä sekä tekemisestä että lopputuloksesta hauskemman ja yllätyksellisemmän.

6.5 Kapinan ja leikin ilmeneminen

Kapinan ilmeneminen

Luvattomalla paikkataiteella pyritään ilmaisemaan ratkaisukeskittyneesti eriäviä mielipiteitä julkisen tilan käytön tai sen olemuksen suhteen. Kapina jakautuu kuten tekeminenkin vetäytyvään ja ulospäin suuntautuvaan tyyppiin. Vetäytyvää kapinassa toimitaan sääntöjä ja normeja vastaan mahdollisimman huomaamatta ja kaikessa rauhassa. Ulospäin suuntautuvassa kapinassa tekemisen on tarkoitus tulla nähdyksi ja herättää keskustelua tekijän esille nostamista teemoista kuten kaupunkien valaistuksesta (vrt. Z, 2018).

Muutoksen tarve ja Hannulan (2004) mainitsema muutoshakuisuus on nähdäkseni kriittisestä ajattelusta kumpuavan kapinahengen ytimessä. Luvattoman paikkataiteen toteutukset ovat kapinahenkisyyden näkökulmasta yksinkertaisesti manifesteja paremmista paikoista ja toimivat rakentavan kapinan logiikalla. Hannulan mukaan paikkasidonnainen taide peräänkuuluttaa kriittistä asennetta kaikkeen tekemiseen suhteessa siihen, mistä halutaan pois,

mutta samalla korostaa tekemisen mielekkyyttä. (Hannula, 2004, s. 18 ja 20). Juuri tekemisen mielekkyys ja kriittisen suhtautumisen ympäristöön tai yhteiskuntaan ovat luvattoman paikkataiteen tekemisen olennaisimpia seikkoja.

Luvattoman paikkataiteen kapina vaikuttaa kohdistuvan enimmäkseen yhteiskuntaan (Sinenmaa, 2018; Ainala, 2018a; Pyörnilä, 2018), markkinatalouteen (Sinenmaa, 2018; Z, 2018), kontrolliin, julkisten tilojen - ja kaupunkisuunnitteluun (Veikko Ilonen, 2018; Z, 2018; Ainala, 2018a). Myös turhia sääntöjä vastaan kapinoidaan (Veikko Ilonen, 2018). Haastatteluaineistosta ei käynyt ilmi kapina taidemaailmaa kohtaan aihepiirin jäädessä haastattelurungon ulkopuolelle.

Jos sääntö on järjetön ja sen säännön rikkoutumisesta aiheutuu minimaalinen vahinko ja aiheutuneeseen vahinkoon suhteutettuna ilahtumisen määrä on suuri, niin [---] yhteiskunnan asettamat säännöt ei varsinaisesti ole meille mitään sellasia rajoittavia tekijöitä. (Veikko Ilonen, 2018)

Kivien vierittäminen metsässä olisi mahdotonta, jos ajattelisi, että tässä sitä ollaan pyörittämässä kiveä metsässä. Jotta homma ei sortuisi hulluuteen, niin kivenpyörittäjän on pakko kohdistaa huomionsa ihmiskuntaan ja sen suurimpaan kahleeseen: yhteiskuntaan, jolloin hänelle tulee jatkuvana virtana ajatuksia, joita kukaan yhteiskunnassa kiinni oleva ei pysty ajattelemaan. (Sinenmaa, 2018)

Sekä Ainala, että Sinenmaa ovat jättäneet yhteiskunnan tukia nostamatta irrottautuakseen yhteiskunnan *kyttäyksestä* (Ainala, 2018a; Sinenmaa, 2018). Sinenmaan mukaan rahatalous on ihmislajin onnettomuus, joka estää ihmisiä itse rakentamasta omaa pesäänsä. Sinenmaan irtiotto virallisesta yhteiskunnasta tapahtui Sinenmaan mukaan omatunnon ja rehellisyyden tähden. Irtiotto tarkoitti konkreettisesti metsikköön muuttamista, oman kodin rakentamista sinne, yhteiskunnan tuista kieltäytymistä ja omien virallisten papereiden polttamista kamiinassa. (Sinenmaa, 2018.)

Myös Ainala otti etäisyyttä yhteiskuntaan ja viralliseen Savonlinnaan järjestäen asumisensa murjuihin ja autiotaloihin (Ainala, 2018a) vaihtoehtona asunnon vuokraamiselle. Ainala

ystävineen rakensi ja koki oman Savonlinnan (Ainala, 2018a, Ainala 2010). Sinenmaa, Ainala ja Pyörnilä osoittivat myös konkreettisesti vapaalla rakentamisella suhteensa yhteiskuntaan. Kapinan ja yhteiskuntakritiikin viitekehyksen kautta nähtynä Kivilinna vaikuttaa äärimmäisen sisukkaalta, keskittyneeltä ja runolliselta mielenilmaukselta.

Z näkee omien tavaroiden tuomisen julkiseen tilaan eräänlaisena kapinana, mutta hänen mukaansa mainostajatkin ovat tuoneet tavaransa julkiseen tilaan sen käyttäjiltä kyselemättä tai heille maksamatta. Seikkailunhalu ja kiellettyjen asioiden tekeminen liittyvät Z:n luvattomaan paikkataiteeseen. Kapina on kuitenkin suhteellisen pehmeää ja epävandalistista. Z suunnittelee projektinsa nimenomaan sellaisiksi, etteivät ne vahingoita kenenkään omaisuutta. (Z, 2018). Suomi housuun -intervention taustalla on ärtymys sloganiin, joka luo mielikuvan siitä, että bensiinin ostamisella ja yksityisautoilun lisäämisellä voisi parantaa yhteiskuntaa. Suomi housuun -interventio on ulospäin suuntautunutta kapinaa, jossa viesti kääntyy noloksi housujen kasteluksi. Kaiken kaikkiaan luvattoman paikkataiteen kapina on epävandalistista, iloista ja leikkisää.

Leikin ilmeneminen

Leikki on mun mielestä tärkeä. Mietin, että mä halusin ottaa sen paikan omaks ja kaikki sellaset jutut, mihin kiinnitti huomiota ympäristössä, niin ne ei tuu omaks, jos et sä tee jotain toimintaa siellä. Kun sä koko ajan teet siellä jotain [---] niin sit se vasta alkaa tuntua, et se on mun jä mä oon osa sitä. Mä voin tehdä siitä, mistä en tykkää ympäristössäni, jotenki hauskaa. (Z, 2018)

Aineistoni mukaan luvattoman paikkataiteen tekemisessä konkretisoituu leikkimielinen, hauskuuden syväolemuksen sisältävä vastahankaisuus. Itsensä huvittaminen on yksi leikin ja luvattoman paikkataiteen tekemisen olennaisimmista piirteistä (ks. luku 2.2). Luvattomassa paikkataiteessa tilaa merkityksellistetään ja luodaan samoin kuin leikkipaikkaa tai rituaalista paikkaa (vrt. Dissannayake, 1988, s.77). Leikin viitekehyksessä luvattoman paikkataiteen tekeminen on leikkimistä, jonka avulla paikka tehdään erityiseksi ja siihen

projisoidaan tai imeytetään leikin sisäisestä logiikasta kumpuavia merkityksiä, sääntöjä ja rituaaleja.

Pyörnilän mukaan tekemisen maailmaan uppoutumisen kokemus on jonkinlaista sukua leikille (Pyörnilä, 2018). Ainalalle leikki suhteessa tekemiseen tarkoittaa sitä, ettei kaikkea, ainakaan rakentelujuttuja, tarvitse ottaa vakavasti (Ainala, 2018a). Z näkee luvattomat interventionsa leikkinä julkisessa tilassa ja leikkimisellä julkisella tilalla. Tekemisen ydin ei ole viimeisen päälle hiotun taiteellisen kokonaisuuden tekeminen, vaan idean spontaani kokeileminen. Luvattoman paikkataiteen tekeminen on Z:n mukaan leikin kaltaista kokeilua, jossa ensin ikään kuin tökätään johonkin kohtaan ja sitten seurataan, mitä tuleman pitää. (Z, 2018.)

Sinenmaan Kivilinnan tekemisessä näkemät leikin piirteet liittyvät kivien liikuttelun hauskuuteen ja leikkisyyteen sekä alueen luontoon ja eläimiin. Sinenmaa rakastaa kivien vierittämistä ja kolojen tekemistä kuten luontokin, joka tykkää tehdä koloja pesiksi muille eläimille. Leikkiä tai leikkisyyttä on havaittavissa Sinenmaan suhtautumisessa kiviin, sillä hän uskoo, että kivistäkin on hauska vaihtaa paikkaa ja olla vieriteltävänä. Sinenmaa kertoo myös puhuneensa kiville ennen niiden siirtämistä, mikä liittyy myös kiven kunnioittamiseen. Kivityöt alkoivat halusta testata, kuinka suuren kiven saisi liikahtamaan. Hän kertoo jatkaneensa Kivilinnan rakentamista, siksi, että se huvitti. (Sinenmaa 2018 ja 2019.)

Pyörnilän mukaan leikkisyys on aina skeittauksessa mukana ja hän näkee itsetehdyn betonin valamisessa piirteitä lasten hiekkalaatikkoleikeistä. Leikki myös kyseenalaistaa aikuisuuden käsitteen ja aikuisen tavan olla. Pyörnilän mukaan lapsenkaltainen ilo ja oivaltaminen sekä itsensä ja muiden huvittaminen on ainoastaan hyväksi ja onnellinen asia. Kuten Sinenmaa, näkee Pyörniläkin rakentamisen tarpeen primitiivisenä ja sisäsyntyisenä. (Pyörnilä, 2018.) Luvattomassa paikkataiteessa leikki on myös väline paikkojen tekemiseen omaksi. Konkreettisella tekemisellä on luvattomassa paikkataiteessa kaksoisfunktio suhteessa leikkiin, sillä se on itsessään leikki ja leikin mahdollistaja. Tekemisen avulla paikka järjestetään sellaiseksi, että se mahdollistaa jonkin käytännön tekemisen, kuten saunomisen tai skeittaamisen.

6.6 Ilmiö pähkinäkuoressa

Käsitän luvattoman paikkataiteen ensisijaisesti julkiseen tai hylättyyn tilaan sijoittuvana lokaalina ilmiönä, jossa on kyse paikan tekemisestä tai sen muuttamisesta. Luvaton paikkataide on omaehtoista ja niin esteettisesti kuin motiiveiltaan heterogeenistä, yhteiskunnan sääntöjä venyttelevää taiteellista, lokaalia ja epävandalistista toimintaa. Sitä tehdään vapaaehtoisesti siksi, koska se on hauskaa. Tekeminen on lisäksi yhteiskuntakriittistä, visionäristä, spontaania ja yllätyksellistä valtakulttuuria ja oletusarvoja vastaan toimimista. Ilmiö on epäyhtenäinen ja marginaalinen. Luvaton paikkataide voi syntyä ikään kuin elämäntavan sivutuotteena ja sen mittakaava vaihtelee pienistä, hetkellisistä interventioista kuten Suomi housuun -toteutuksesta (Z, 2018) elämäntyönä tehtyihin monumentteihin kuten Pasilan Kivilinna (Sinenmaa, 2018, 2019). Luvaton paikkataide vaikuttaa usein olevan epävirallista ja anonyymiä, mutta siitä voi syntyä taidetta tai yhteisöllistä toimintaa myös virallisten maailmojen alueille. Osa tekijöistä ei nimeä tai määrittele tekemistään taiteena, mikä tekee ilmiön tarkastelemisen taiteen kontekstissa haastavaksi.

Ilmiössä otetaan rakentamalla tai installoimalla haltuun tiloja tai kommentoidaan niitä. Tekeminen sisältää leikin ja kapinan piirteitä ja sillä pyritään vaikuttamaan paikkaan tekemällä se paremmaksi joko itselle, suljetulle - tai avoimelle yhteisölle. Konkreettinen tekeminen on diy-henkistä käsillä tekemistä ja rakentelua, jossa operoidaan enimmäkseen löytömaterialaaleilla ja minimibudjetilla. Tutkimukseni mukaan ilmiö sisältää kahdentyypistä tekemistä: vetäytyvää ja ulospäin suuntautuvaa tekemistä. Vetäytyvää luvatonta paikkataidetta motivoivat usein oma rauha, vapaus, halu toteuttaa itseään ja yhteiskunnan kontrollin välttäminen. Ulospäin suuntautuvaa luvatonta paikkataidetta motivoivat lokaalin paikan tekeminen paremmaksi koko yhteisölle, halu herättää keskustelua ja demokratisoida julkista tilaa.

Tutkimukseni mukaan ilmiön luvattomuus on tapaus -ja paikkasidonnaista ja paljastuu usein tekemisen aikana. Paikkaan perustuvassa luvattomuudessa sinänsä sallittu tekeminen kuten rakentelu muuttuu luvattomaksi, kun sitä tehdään väärässä paikassa kuten toisen omistamalla maalla. Tekoon perustuva luvattomuus viittaa taas teon lähtökohtaiseen luvattomuuteen kuten tunkeutumiseen tai taloudellisen haitan aiheuttamiseen. Tekijät suh-

tautuvat luvattomuuteen kevyesti, sillä tekemisen ei ole tarkoitus vahingoittaa tai aiheuttaa konfliktia vaan ilahduttaa. Luvattomuus tekemisen strategiana mahdollistaa toteutusten tekemisen valmiiksi, säästää tekijöiden ajallisia ja henkisiä resursseja sekä tekee toteutuksista ja itse tekemisestä hauskeempaa.

Kaupunki- ja viranomaistasolla luvattomuuteen suhtaudutaan tutkimukseni mukaan kolmentyyppisesti: nihkeästi, sallivasti tai hiljaisesti hyväksyen. Nihkeässä suhtautumisessa ilmiön toteutus halutaan poistaa ja tekijää mahdollisesti rangaista kun taas sallivassa toteutukselle myönnetään jälkikäteen lupa. Hiljainen hyväksyminen ei häiriinny luvattomasta paikkataiteesta, mutta ei myöskään myönnä lupia sille. Tämän tutkimuksen mukaan luvattomaan paikkataiteeseen kannattaa suhtautua sallivasti, sillä kaupunkikulttuurin vapaaehtoinen kehittäminen ja monipuolisuuden lisääminen on sekä kustannustehokkuuden että hyvinvoinnin kannalta kannattavaa.

Luvaton paikkataide on lokaalia toimintaa, jota tehdään joko yksin tai yhdessä sekä yksityisiin että yhteisön käyttötarkoituksiin. Ilmiötä motivoi hauskuus ja muutoshakuisuus sekä pragmaattiset, yhteisölliset ja yksityiset motiivit. Yksityisiä motiiveja ovat muun muassa vapaus, oman paikan tarve, itsestään jäljen jättäminen, seikkailunhalu ja mielekäs tekeminen. Toteutusten vastaanotto niin sanotusti kansan parissa on ollut positiivista ainakin Kivilyn, Veikon Huvimajan, Sherwood-kytlin ja Mallastemppelin tapauksissa. Ilmiö osoittaa, että julkisessa tilassa vaikuttaisi olevan tilausta leikkisyydelle, yllätyksille ja omaehtoiselle tekemiselle.

Luvaton paikkataide tuo julkiseen tilaan ja haltuun ottamiinsa ympäristöihin uusia merkityksiä, luentoja ja funktioita. Se muuttaa julkista tilaa omaksi ja yhteiseksi sekä lisää epäkaupallisia olemista julkisessa tilassa. Ilmiö tuo vaihtoehdon julkisen tilan läpikulkukäytölle ja muovinmakuisuudelle. Ilmiö voi pieneltä osaltaan, usein hetkellisesti ja paikallisesti, demokratisoida julkista tilaa sekä vaikuttaa kokemukseen tilan omistajuudesta. Luvaton paikkataide paljastaa asioita ympäristöstä ja sitä käyttävistä ihmisistä. Tästä näkökulmasta se soveltuisi hyvin myös tutkimusvälineeksi.

7. Pohdinta

Pro gradu -tutkielmani on ensimmäinen tutkimus luvattomasta paikkataiteesta Suomessa ja se käsittelee akateemiselle maailmalle uutta tietoa luvattoman paikkataiteen tapauksista, tekemisestä että ilmiöstä. Luvattoman paikkataiteen tutkiminen on ollut haastavaa, sillä siihen on sisältynyt pioneerityötä käsitteen luomisesta sen määrittelyyn ja konteksteihin asettamiseen. Tutkimuskohteen erityisyydestä oli aluksi vain aavistus. Ilmiö liikkuu marginaalisilla katu -ja paikkataiteen sekä epävirallisen taidemaailman alueilla, joten tapausten esiin kaivaminen ja olennaisten ulottuvuuksien nostaminen vaati perusteellisen taustatyön.

Viiden tapauksen tarkemman tutkimisen kautta ilmiöstä ja luvattoman paikkataiteen tekemisestä, syistä ja vaikutuksista hahmottuu mielestäni kattava kuva. Olen pyrkinyt luomaan jonkinlaista avointa yleiskuvaa ja mielestäni tutkimukseni luku 6.6 tarjoaa työkalun luvattoman paikkataiteen tunnistamiseen. Olen syvällisesti paneutunut aihepiiriin teoriakirjallisuuden ja median kautta, sekä pohtinut sitä useamman tekijän haastatteluaineiston avulla. Siksi tämä tutkimus laajenee ennakkokäsityksistä aiheen moniulotteiseen käsittelyyn. Tutkimus onnistuu mielestäni paljastamaan akateemiselle maailmalle uudenlaisen ilmiön sekä määrittelemään sen.

Tutkimukseni on validi siinä mielessä, että olen suorittanut aineistotriangulaation hyvin tarkkaan. Olen noudattanut tutkimuksessani hyvää tieteellistä käytäntöä aineistoon ja muihin lähteisiin viittaamalla, sekä pyytämällä luvat sekä haastattelujen sekä kuvien käyttöön tutkimuksessani. Olen suojannut tekijöiden henkilöllisyyden heidän niin halutessaan, käsitellyt aineistoa tutkimuksessa tekijöitä kunnioittaen sekä pyrkinyt siihen, ettei tulkintani vääristäisi heidän kertomaansa. Tutkimus on kuitenkin tulkintaa aineistostani ja vaikka tutkijan agendani olisi välittää tietoa havaitsemastani ilmiöstä, joudun koostamaan, rinnastamaan ja asettamaan sitä lauseiden jatkumoksi subjektiivisesti. Mikäli olisin tekemässä väitöskirjaa, olisin lähettänyt tekstini haastateltavieni tarkastettavaksi mahdollisten asiavirheiden tai väärintulkintojen korjaamiseksi, mutta pro gradu -tutkielman kokoisessa tutkimuksessa sellaiselle ei riittänyt ajallisia resursseja.

Anttilan mukaan tapaustutkimuksen heikkous on sen kapea-alaisuus ja sitä kautta yleistettävyys ja se, että tutkimuskohde monesti valitaan tutkijan subjektiivisen mielenkiinnon vuoksi. Tulokset värittyvät subjektiivisesti ja raportti tutkimuksesta on tutkijan tulkinta siitä. (Anttila 2000, s. 253.) Haastattelussa tuotettavaan tietoon vaikuttaa se, mitä kysytään, ja vaikka mielestäni aineistoni olikin tutkimuskysymyksen kannalta käypää, saattoi joitain olennaisia sävyjä vielä jäädä pimentoon.

Aineistoni oli verrattain laaja, n. 80 sivua vastauksia rivivälillä 1,5, joten siitä olisi riittänyt laajempaankin tutkimukseen. Aineistoni laajuus mahdollistaa jatkotutkimuksia ja ilmiön syvemmän käsittelyn tai tapauksista kirjoittamisen. Jälkeen päin ajateltuna kolmekin tapausta olisi riittänyt, mutta ilmiön kuvaus olisi saattanut kärsiä ja tutkimuksen paikkansa pitävyyden kannalta koen laajan aineiston tutkimukseni eduksi. Haastattelumenetelmä oli aikaa vievä, sillä siihen kuului haastateltavien etsimistä, yhteydenpitoa, matkustamista, aikatauluttamista, itse haastattelun tekeminen ja lopuksi vielä litterointi. Sähköpostihaastattelu oli vaivattomampi, sillä minun tarvitsi vain miettiä kysymykset ja lähettää ne.

Koska tämä tutkimus on avaus ilmiöstä enkä tutkimukseni sivumäärissä saanut käsiteltyä läheskään kaikkia ilmiön puolia, olisi sekä vertikaaliselle, että horisontaaliselle jatkotutkimukselle tilausta. Teoriaa olisi voinut laajentaa diy:n käsittellä sekä ankkuroida kuvataidekasvatuksen tieteen alaan paikan tekemisen (*place-making*) ja pragmaattisen estetiikan käsitteillä. Tutkimuksen tehtyäni havaitsin mainittujen käsitteiden liittymisen luvattoman paikkataiteen tekemiseen perustavalla tavalla. Toisaalta käsitteet tulevat ilmi tutkimuksessa, varsinkin diy, joka läpäisee luvun 5.

Tutkimukseni tekijänäkökulman lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia virallisten tahojen suhtautumista haastatteleamalla *kaupungin tyyppejä*. Ilmiötä voisi syventää tarkastelemalla luvattoman paikkataiteen pragmaattisen estetiikan kautta, sillä nämä kaksi vaikuttavat liittyvän toisiinsa. Yhteisöllisiä ja lokaaleja vaikutuksia voisi tutkia diskurssianalyysin, taideperustaisen toimintatutkimuksen ja haastattelun menetelmin. Olisi myös mielenkiintoista tehdä jatkotutkimusta Keravan tilanteesta ja tutkia, miten Veikko Iloset, Iloiset Veikkoset, paikalliset asukkaat sekä päättäjät toimivat yhteydessä toisiinsa ja selvittää tarkemmin, mitä toimintamalleja ja etuja salliva suhtautuminen luvattomaan paikkataiteeseen synnyttää. Kiin-

nostavaa olisi myös laatia opaskirja luvattoman paikkataiteen tekemisestä, mikä oli yksi tämän tutkimuksen alun ajatuksia.

Mielestäni tutkimukseni tuo kuvataidekasvatuksen tieteenalalle relevanttia tietoa, sillä se käsittelee taiteen ja visuaalisen kulttuurin alueelle kuuluvaa ilmiötä, jossa yhdistyy piirteitä yhteisötaiteesta, aktivistisesta taiteesta, katutaiteesta ja ympäristötaiteesta. Se tarjoaa konkreettisia esimerkkejä omaa paikan rakentamiseen (vrt. *place-making*) ja muotoiluun sekä siitä, miten julkista tilaa voidaan aktiivisesti ja omaehtoisella toimijuudella kehittää. Tutkimustani voi hyödyntää kuvataideopettajan ammatissa lukion 2. kurssissa *Muotoillut ja rakennetut ympäristöt* (Opetushallitus, 2015, s. 216), jossa paitsi käsitellään julkista tilaa ja sen muotoilua myös tarjotaan työkaluja aktiiviseen toimijuuteen suhteessa omaan ympäristöön. Luvaton paikkataide soveltuu myös tutkimusvälineeksi sen tuodessa esiin hiljaista tietoa paikoista ja niiden käyttäjistä. Siitä voi lisäksi olla apua kaupunkisuunnittelun, katu- taiteen tai osallistamisen hankkeissa. Tämän tutkimuksen avulla voidaan tunnistaa luvaton paikkataide hyötyineen, mikä toivoakseni lisää suvaitsevaisempaa suhtautumista ilmiöön. Luvattoman paikkataiteen tekijöille tutkimus tuo tietoa muiden tekotavoista, joista voi saada ideoita oman tekemisen kehittämiseen tai toiminnan aloittamiseen.

Mun mielestä kaikkien pitäis tehdä niin, et ku kotisohvalla syntyy joku uus idea, niin vois soitella kavereita ympäri, et oisko teillä aikaa, et tehdään tällanen pieni hassuttelu. (Veikko Ilonen, 2018)

Lähteet

Ainala, L. (2018b): L. Ainala (toim.) *Tuote*. Svart Publishing.

Ainala, L. (2018c): Kommentti Itä-Savon www-sivuilla. Haettu 12.12.2012 osoitteesta <https://ita-savo.fi/uutiset/lahella/abf047de-bb9a-48f8-8552-2ea8eb5f8465>

Ainala, L. (2010): *Unien Savonlinna*. Helmilevyt / Fonal Records.

Arhinmäki, P. (2006): Taide, josta tuli rikos. *Taide-lehti*, 1/2006, s. 12–15.

AVK (2014): Akademi Vreta Kloster. Haettu 18.3.2019 osoitteesta <http://www.akademivretakloster.se/?p=36>

Beuys, J. (1973): I am Searching for Field Character. Teoksessa C. Kuoni (toim.) *Energy Plan for the Western Man: Joseph Beuys in America* (s. 25–26, 1990). New York: Four walls eight windows.

Bown, M. (2010): *Voina in St. Petersburg – THE DICK OF THE MATTER*. Haettu 15.1.2019 osoitteesta <http://www.artnet.com/magazineus/reviews/brown/voina4-29-11.asp>

Dewey, J. (2010): *Taide kokemuksena*. (Suom. Immonen, A., Tuusvuori, J.S. & Eurooppalaisen filosofian seura ry). Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry / niin & näin.

Dissanayake, E. (1988): *What is Art for?* Haettu 2.10.2018 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.ulapland.fi/lib/ulapland-ebooks/reader.action?docID=4306002&query=&ppg=91>

Erkkilä, J. (2012): Rullalautailu, taiteellinen tutkimus ja sielun tarpeellisuus. Teoksessa Haveri & Kiiskinen (toim.) *Ihan taiteessa – puheenvuoroja taiteen ja tutkimuksen suhteesta* (s. 10–19). Helsinki: Aalto yliopisto. Haettu 13.2.2019 osoitteesta <https://shop.aalto.fi/media/attachments/a1363/ihantaiteessa.pdf>

Felshin, N. (1995): Introduction. Teoksessa N. Felshin (toim.), *But is it art? The spirit of art as activism* (s. 9–30). Seattle: Bay Press.

Finlex (2019a): Maankäyttö- ja rakennuslaki 128 §. Haettu 2.22.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#L24P182>

Finlex (2019b): Tekijänoikeuslaki, 25 §. Haettu 30.4.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404#L2P25>

Hannula, M. (2004): Nykyaikaisen harharetket: kommunikaatioprosessi valkoisen kuution ulkopuolella. [Helsinki]: Kuvataideakatemia.

Hansson, U. (2007): Rondellhund blir inte långlivad. *Dalarnas Tidningar*, 11.9. 2007. Haettu 18.3.2019 osoitteesta <https://www.dt.se/artikel/hedemora/rondellhund-blir-inte-langlivad>.

Haveri, M. (2012): Kosketuksia ja kohdistuksia. Teoksessa M. Haveri ja J. Kiiski (toim.) *Ihan taiteessa – puheenvuoroja taiteen ja tutkimuksen suhteesta* (s. 20–33). Helsinki: Aalto yliopisto. Haettu 13.2.2019 osoitteesta <https://shop.aalto.fi/media/attachments/a1363/ihan-taiteessa.pdf>

Haveri, M. (2010): *Nykykansantaide*. (Väitöskirja). Helsinki: Maahenki.

Hiltunen, J. (2006): *Kosminen näytelmä*. Katharsis Films Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001): *Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Huizinga, J. (1938): *Leikkivä ihminen – yritys kulttuurin leikkiaineen määrittelemiseksi*. Helsinki: WSOY. (suom. Salomaa, S.)

Häikiö, L. & Niemenmaa, V. (2012): Valinnan paikat. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito* (s. 41–56). Helsinki: Gaudeamus.

Iltalehti (20.09.2018): *Kaleva: Oululaismies kaivoi maahan kuopan ja sisusti sen kodikseen - ”Asunut siellä useita vuosia”*. Haettu 15.1.2019 osoitteesta <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/bb26488c-f808-45b6-96b3-1a180fb03afc>

Iltalehti (21.9.2019): *Oululaismies asui vuosia maakuopassa - ”Pysyvämmällä oleskelulla” montussa mies saattoi rikkoa lakia*. Haettu 15.1.2019 osoitteesta <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/bfad5834-fa29-4f2c-be7b-2506a7dcb921>

Jaakola, A. & Takalo-Eskola, I. (1965): *Meri kiipeilee*. Helsinki: Suomen teiniliitto.

Jacob, M. J. (1997): An unfashionable audience. Teoksessa S. Lacy (toim.) *Mapping the terrain* (s. 50–59). Seattle: Bay Press.

Jensen, A. (2018): Rakenteet näkyviksi ja tilat haltuun. *Voima* 3/2018, s. 36.

Jensen, A., Rajanti, T., & Ziegler, D. (2018): *Interventio kaupunkitilaan – Kokeellinen Interventio taiteellisen tutkimuksen ja -korkeakouluopetuksen välineenä*. Helsinki: Aalto-yliopisto. Haettu 24.10.2018 osoitteesta <https://issuu.com/poriurbanplatformofaalto/docs/interventiokaupunkitilaan>

Jokela, T., Hiltunen, M., Huhmarniemi, M., & Valkonen, V. (2006): *Taide, yhteisö & ympäristö. Art, community & environment*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Haettu 22.10.2018 osoitteesta <http://ace.ulapland.fi/yty/?osio=2.2>

Jokinen, J. (2016): Parinkymmenen vuoden ajan rakenteilla ollut Pasilan kivilinna aidattiin turvallisuussyistä – luvalliset tapahtumat mahdollisia. *Helsingin Sanomat*, 18.8.2016. Haettu 7.11. 2018 osoitteesta <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002916545.html>

Kalhama, Pilvi (2006): Katutaiteen uutta tulemistä odotellessa. *Taide-lehti*, 1/2006, s. 18–21.

Kemppainen, J. K. (2016): Tunnet varmasti Suomenlinnan – onko myös Pasilan kivilinna tuttu? *Helsingin Sanomat*, 4.6.2016. Haettu 7.11. 2018 osoitteesta <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000002904138.html>

Kukkonen, T. (2018a): ”Kaikki ovat olleet löylyihin tyytyväisiä” – Savu nousee luvatta rakennetun metsäsaunan piipusta Savonlinnan Mallatsaassa. *Itä-Savo*, 11.11.2018. Haettu 13.12.2018 osoitteesta <https://ita-savo.fi/uutiset/lahella/eec18f01-f30d-42a4-a5ac-d19ccb1a076e>

Kukkonen, T. (2018b): Lauri Ainalan saunayhteisö aikoo myydä Mallatsaaren luvattoman saunan pala palalta Savonlinnan torilla. *Itä-Savo*, 30.11.2018. Haettu 12.12.2018 osoitteesta <https://ita-savo.fi/uutiset/lahella/abf047de-bb9a-48f8-8552-2ea8eb5f8465>

Kuvaja, S. (2018): Tällainen on Porissa huomiota herättänyt simpukkataiteilija – Taiteilija palasi Poriin pitämään näyttelyä. *Satakunnan kansa*, 19.4.2018. Haettu 8.2.2019 osoitteesta <https://www.satakunnankansa.fi/a/200890012>

Laine, L. (2008): Lasaretinväylän kilpailusta halutaan luopua. *Kaleva*, 27.8.2008.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (2007): Tapaustutkimuksen teoria ja käytäntö. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito* (s. 9–41). Helsinki: Gaudeamus.

Lappi, I. (2018): Luvattomat taideteokset poistetaan Turun kaduilta jatkossakin. *Kaupunkimedia Aamuset*, 14.3.2018. Haettu 15.1.2019 osoitteesta <https://www.aamuset.fi/teemat/3877200/Luvattomat+taideteokset+poistetaan+Turun+kaduilta+jatkossakin>

Leppänen M. (2016): Perttu Häkkinen haastattelee Marko Leppästä ohjelmassa *Perttu Häkkinen: Esoteerinen maantiede ja joutomaiden hedelmällisyys*. YLE, 29.11.2016. Haettu 2.4.2019 osoitteesta <https://areena.yle.fi/1-3806882>

Leskinen, T. (2008): Lasaretinväylästä kulttuuri- vai kauppakeskus?. *Kansan tahto*, 23.10.2008 (s. 8–9).

Lippard, L. R. (1997): *The lure of the local – Senses of the place in multicentered society*. New York: The New Press

Luzinterruptus (2019): Luzinterruptus-kollektiivin kotisivut. Haettu 19.3. 2019 osoitteesta http://www.luzinterruptus.com/?page_id=143

Maizels, J. (2005): Nek Chand – oman kuningaskuntansa rakentaja. Teoksessa A. Elovirta (toim.), *Omissa maailmoissa – taidetta, terapiaa ja liiteripicassoja* (s. 134–145). Helsinki: Maahenki Oy.

- Malinen, P. (2011): *Kannu vie – kohti taidetta?: graffitikokemus sekä graffitin ja kuvataideopetuksen vuorovaikutus*. (Väitöskirja). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. Haettu 5.3.2019 osoitteesta <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/61714>
- Mankkinen, J. (2015): Ronald McDonaldin kidnappanut taiteilija Jani Leinonen: Tottelemattomuus on ainoa keino muuttaa maailmaa. *YLE*, 27.8.2015. Haettu 15.1.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-8255842>
- Marttinen, V. (2018): Toimittajalta: Kati Sinenmaa syrjäytyi työelämästä ja rakensi pienen kivikasan metsään – hiljalleen syntyi kaupunkilaisten tuntema kivilinna, jonka Helsingin suurin työmaa jyrää nyt alleen. *YLE*, 4.9.2018. Haettu 7.11. 2018 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10383629>
- Massey, D. (2008): *Samanaikainen tila*. (toim.) M. Lehtonen, P. Rantanen & J. Valkonen. (Suom.) Janne Rovio. Tampere: Vastapaino.
- Mikkonen, I. (2008): Taistelu voimalasta. Peto-liite, *Kaleva*, 4.7.2008 (s. 22).
- Milosevic, N. (2016): Radouan Zeghidour. Haettu 19.3. 2019 osoitteesta <https://www.widewalls.ch/artist/radouan-zeghidour/>
- Mtv (2016): Katin elämäntyö pilalle – legendaarinen Pasilan kivilinna suljetaan: "Ei voida sallia". *Mtv*, 13.7.2016. Haettu 7.11.2018 osoitteesta <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/katin-elamantyo-pilalle-legendaarinen-pasilan-kivilinna-suljetaan-ei-voida-sallia/5987880>
- Noémie, J. (2016): *French Artist Builds Illegal Secret Installations Beneath Paris*. Haettu 12.10. 2018 osoitteesta https://www.vice.com/en_us/article/9anj3a/illegal-secret-installations-below-paris
- Nyyssönen, J (2008): Lasaretinväylä piilottelee aarteitaan. *Kaleva*, 28.8.2008.
- Opetushallitus (2015): Lukion opetussuunnitelman perusteet. Haettu 2.5. 2019 osoitteesta https://www.oph.fi/koulutuksen_jarjestaminen/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/lukiokoulutus
- Oulun kaupunki (2008): *Lasaretinväylän voima-aseman alueen avoin tontinluovutuskilpailu alueen kehittämiseksi – taustaohje*. Oulun kaupunki: Tekninen keskus
- Paloheimo, E. (1985): *Maa*. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Parikka, V. (2018a): Keskelle Kivenlahtea avattiin hämmästyttävän aidonnäköinen metro-asema – Nyt pitäisi enää tietää, kuka pitää espoolaisia pilkkanaan. *Helsingin Sanomat*, 6.9.2018. Haettu 9.10. 2018 osoitteesta <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005817439.html>

Parikka, V. (2018b): Kuka piti espoolaisia pilkkanaan? Kivenlahden hämmästyttävän ai-donnäköisen valemetroaseman arvoitus ratkesi. *Helsingin Sanomat*, 7.9.2018. Haettu 9.10.2018 osoitteesta <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005818870>

Pellikka, K. (2013): *Helsingin lähteet. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja* 17/2013.

Piironen, L. (2004): Leikissä taiteen ainekset. Teoksessa L. Piironen (toim.), *Leikin pikku-jättiläinen* (s. 80–89). Porvoo: WSOY.

Pirtola, E. (2006): Kivi-ihminen Sinissä. Teoksessa S. Knuutila (toim.) *ITE hengessä* (s. 32–37). Maahenki Oy: Helsinki.

Pitkänen, V. (2008): Joose Keskitalo ja Kolmas Maailmanpalo -albumin kansikuva. Helmi Levyt.

Ruusuvuori, J. & Nikander, P. (2017): Haastattelun litterointi. Teoksessa M. Hyvärinen, J. Ruusuvuori & P. Nikander (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 427–444). Tampere: Vastapaino.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006): *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 5.3.2019 osoitteesta https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5.html

Sakari, M. (2000): *Käsitetaiteen etiikkaa – Suomalaisen käsitetaiteen postmodernia ja fenomenologista tulkintaa*. (Väitöskirja). Helsingin yliopisto. [Helsinki]: Valtion taidemuseo.

Schibli, M. & Vilks, L. (2005): *Hur man blir samtidskonstnär på tre dagar*. Stockholm: Bokförlaget Nya Doxa.

Sinenmaa, K. (2014): video haettu 7.11.2018 osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=rvytvt7Jjeo>

Sirén, A. (2012): Tampereen lukkovaikarit paljastivat henkilöllisyytensä. *YLE*, 20.6.2012. Haettu 8.2.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-6188971>

Sompasauna (2018): Sompasaunan kotisivut. Haettu 8.4.2018 osoitteesta: sompasauna.fi

Taideyliopisto (2016): Ilman lupaa: seminaari luvattomasta julkisesta taiteesta 12.-13.4.2016. Haettu 15.1.2019 osoitteesta <http://www.uniarts.fi/uutishuone/ilman-lupaa-seminaari-luvattomasta-julkisesta-taiteesta-12-1342016>

Tiittula, L., Rastas, A. & Ruusuvuori, J. (2005): Kasvokkaisuudesta vuorovaikutuksesta tietokonevälitteiseen viestintään – Virtuaalihaastattelun näkymiä. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 264–271). Tampere: Vastapaino.

Tiittula, L., & Ruusuvuori, J. (2005): Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 9–21). Tampere: Vastapaino.

Turun Sanomat (7.10.2016): *Aurajokirannassa on nyt Keke Rosbergin polku*. Haettu 15.1.2019 osoitteesta <https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/2953623/Aurajokirannassa+on+nyt+Keke+Rosbergin+polku>

Urbaani Retkeilijä (2016): video haettu 7.11.2018 osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=xun6z1ZOPvk>

Vallin, H. (2017a): Kirjurinluotoon ilmestyi asetelma nikkeliin kuolleiden simpukoiden muistoksi – ”Sori siitä”. *Satakunnan Kansa*, 17.4.2017. Haettu 8.2.2019 osoitteesta <https://www.satakunnankansa.fi/a/14138872>

Vallin, H. (2017b): Salaperäinen simpukkateos on taideopiskelijan salaa Poriin sijoittama lopputyö: ”Ettei vastaavaa koskaan tapahtuisi”. *Satakunnan kansa*, 18.4.2017 Haettu 8.2.2019 osoitteesta <https://www.satakunnankansa.fi/a/14139932>

Vergara, C. J. (8.3. 1987): *The Ark*. Haettu 6.6.2018 osoitteesta <http://www.spacesarchives.org/uploads/2014/03/06/nj859tawana005.pdf>

Vilks, L. (2003): *Myndigheterna som konstnärligt material: Den långa historien om Nimis, Arx, Omfalos och Ladonien*. Stockholm: Bokförlaget Nya Doxa.

Vilks, L. (2018a): Triumf, K. haastattelee Lars Vilksiä ohjelmassa *Värvet*, #311. Haettu 27.2.2018 osoitteesta <https://www.acast.com/varvet/-311-larsvilks>

Vilks, L. (2018b): 2526: *Domen föll*. Blogiteksti julkaistu 6.2.2018. Haettu 22.2.2018 osoitteesta <https://www.vilks.net/2018/02/06/2526-domen-foll/>

Tutkimuksen empiirinen haastatteluaineisto:

Ainala, L. (2018a): Haastattelu, tallenne tekijän hallussa.

Pyörnilä, J. (2018): Haastattelu, tallenne tekijän hallussa.

Sinenmaa, K. (2019): Sähköpostihaastattelu, kopio tekijän hallussa.

Sinenmaa, K. (2018): Sähköpostihaastattelu, kopio tekijän hallussa.

Veikko Ilonen (2018): Haastattelu, tallenne tekijän hallussa.

Z (2018): Haastattelu, tallenne tekijän hallussa.

Liite 1: Teemahaastattelu

1) Mitä ja miten on tehty?

- teoksen /toiminnan/ prosessin kuvaus (valmistelut ym.)

2) Miksi on tehty?

- syyt toiminnan taustalla
- suhde julkiseen tilaan, ympäristöön tai kaupunkisuunnitteluun ja niihin liittyvään valtaan ym.
- miksi luvaton / oman luvan toimintaa
- toiminnan suhde kapinaan ja leikkiin
- diy? Oma tila?
- kenelle tehty? manifestoiko tai viestiikö jotakin (--> mitä ja kenelle)?

3) Mitä seurauksia/ hyötyä toiminnasta oli? (= Mitä tapahtui teoksen valmistumisen / toiminnan jälkeen?)

- henkilökohtaisesti, paikallisesti, yhteiskunnallisesti ym.
- teoksen / toiminnan vastaanotto, miten huomioitu esim. mediassa tai paikallisesti?
- puuttuivatko viranomaiset, vartijat tai muut toimintaan? miten?

4) Paikkasidonnaisuus

- miten teos / toiminta vaikuttaa paikkaan ja ympäristöönsä (huom! sosiaaliset vaikutukset)
- miten paikat on valittu / mitä mahdollistavat
- mikä ko. paikassa houkutteli toimimaan

Liite 2: Sähköpostihaastattelu

9.11.2018: Kysymykset Kati Sinenmaalle

1. Kirjoitetaanko kivilinna isolla vai pienellä alkukirjaimella?
2. Kerrot (Youtube-videolla) tajunneesi keväällä ensimmäisen Pasilan metsässä vietetyn talven jälkeen, minkälaisessa paikassa olit. Minkälaisia mahdollisuuksia aloit paikassa näkemään ja kokemaan?
3. Mikä paikassa houkutteli toimimaan?
4. Miksi yhteiskunnasta irrottautuminen oli tarpeellista?
5. Missä vaiheessa aloit miettimään kivien asettelua tarkemmin ja suunnittelemaan rakenteita? Miten se vaikutti työskentelyysi ja arkeesi?
6. Asunnottomuus (vrt. viralliset asunnot) ei kohdallasi tarkoittanut kodittomuutta. Miten kivilinnan rakentaminen vaikutti kodin tunnun kehittymiseen ja miten kivityöt vaikuttivat sinun ja ympäristösi suhteeseen?
7. Puhut videolla kivitöihin sitoutumisesta. Minkälaista sitoutuminen työskentelyyn on ollut?
8. Mitä kivi materiaalina merkitsee sinulle?
9. Oletko kokenut olevasi taiteilija? Tai kivirakentamisen ja kivien hakemisen performatiivisena toimintana?
10. Näetkö työskentelyssäsi leikin piirteitä? Mitä ne ovat?
11. Miten pyhyys liittyy työskentelyysi ja kivilinnaan?
12. Minkälainen väline taiteellinen toiminta (kivityöt) on yhteiskunnallisesta riippuvuussuhteesta irrottautumisessa?
13. Minkälaisena esteettisenä manifestina näet kivilinnan ja elämän kivilinnassa?
14. Miten luvattomasta toiminnasta tuli hiljaisesti hyväksyttyä? Miten pääsit sinuiksi viranomaisten ja VR:n vaihdemiesten kanssa?
15. Minkälaisia kohtaamisia Kivilinnassa on ollut?
16. Kenelle kaikille kivilinna on rakennettu? Mitä mieltä olet kivilinnan monipuolisesta ei-vandalisoivasta käytöstä? Youtube-videolla Kivilinnaan oli pystytetty sound system.
17. Kerroit jatkaneesi kivilinnan rakentamista, koska se oli hauskaa ja koska ihmiset kannustivat. Minkälaista ihmisten kannustus oli?

18. Mitä ihmiseltä vaaditaan, että voi rakentaa kivilinnan ilman rahaa ja omaa maata?
19. Mitä kaikkea hyvää kivilinnan rakentamisesta on sinulle seurannut?
20. Miten toivot Kivilinnalle tapahtuvan?
21. Mitä ovat ne muut vastaavanlaiset yhden ihmisen tekemät rakennukset, johon viittaa ja jotka ovat maailmanluokan nähtävyyksiä?
22. Kuinka kauan Kivilinnan rakentaminen kesti / kestää ?

21. 3. 2019: Lisäkysymykset Kati Sinenmaalle

1. Kertoisitko kivilinnan konkreettisesta rakentamisesta. Minkälaista työskentelyä kivilinnan tekeminen sisälsi? (välineet, työtavat, kivien hakeminen, vierittely ja asettelu ym.)
2. Opitko kivityöt itse tekemällä onnistumisen ja erehdyksen kautta? Käytitkö jotain tietolähteitä tai tutkitko muurin rakentamista jollain tapaa?
3. Kuvaile Kivilinnan kokonaisuutta, mitä kaikkea Kivilinna sisältää?
4. Kivilinnan koko: Kuinka paljon (arviolta) ja minkäkokoisia muureja linnassa on, sekä minkälainen on aluetta ympäröivä rakentamasi suoja-aita?

Liite 3: Kuvat

Kati Sinenmaan luvaton paikkataide

1. Kivi pyörän kyydissä



2. Työvälineitä



3. Kivi rullakon kyydissä



4. Kiven nostaminen muurin päälle



5. Kiven siirtämistä lankkujen ja putkien avulla



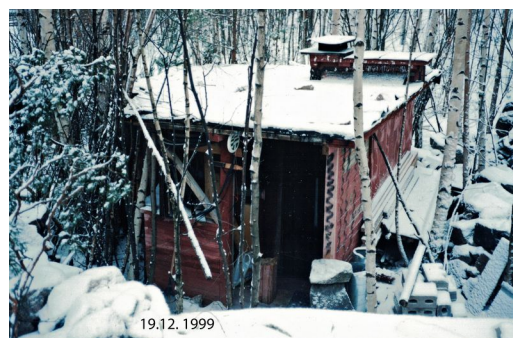
6. Kivilinnan pihaa, muureja ja kellarikuoppa



7. Kivilinnaa ympäröivää karikemuuria



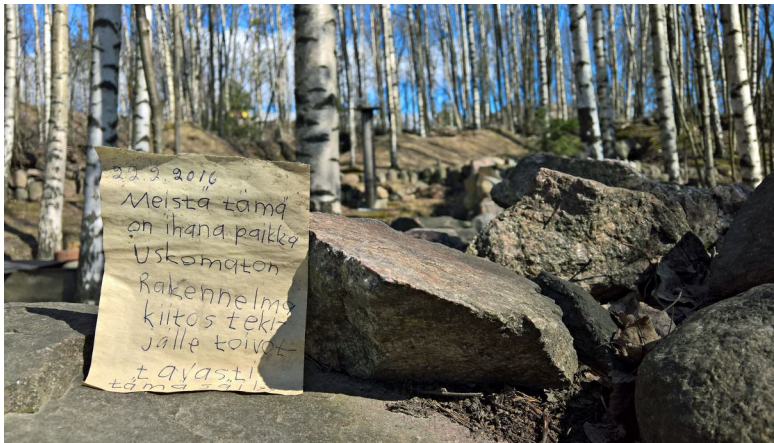
8. Sinenmaan mökki talvella v. 1999



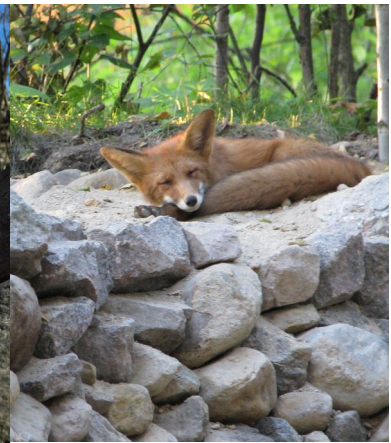
9. Sinenmaan mökki sisältä v. 2007



10. Kävijöiden terveiset v.2016



11. Kettu kivilinnassa



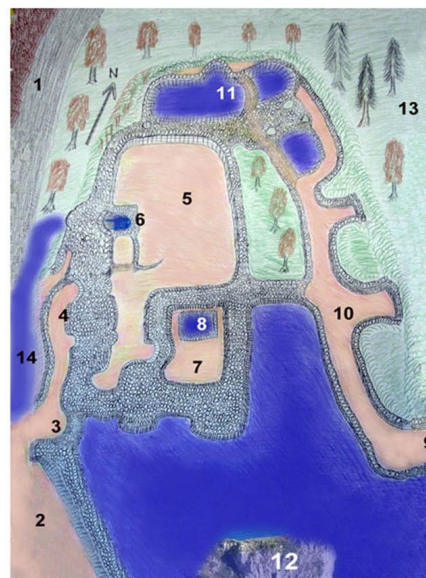
12. Sinenmaan tekemä esite Kivilinnan avoimet ovet – tapahtumaa varten



PASILAN KIVILINNA

4. ja 5. kesäkuuta 2016

klo 12:00 – 16:00



13. Lentokuva kivilinnan yläpuolelta 5.5. 2018



Kuvat 1.–13.: Sinenmaa, Kati

Z:n luvaton paikkataide

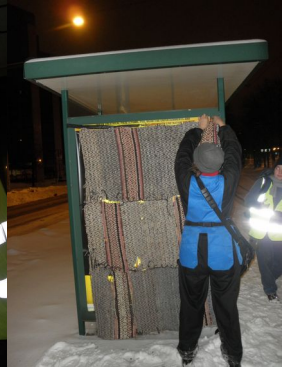
14. Vällytysoperaatio: materiaalien kuljetus



15. Verhojen asentamista I



16. Verhojen asentamista II



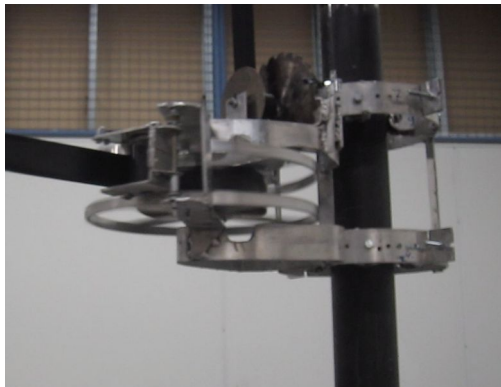
17. Mäkelänkadun peitetyt valomainokset



18. Vällytetty pysäkki



19. Lipputankoon kiinnitettävä härveli



20. Härvelin testaamista simulaatioveikottimella



21. Sissiviljelykärri



Kuvat 14.–16.: Tuovi, 2012

Kuvat 19.–21.: anonymi kuvaaja

Veikko Ilosen luvaton paikkataide

22. Veikon huvimaja kesällä



23. Veikon huvimaja talvella



24. Sherwood-kyltti



25. Sherwood-kyltti ja Keinukallion portaat



26. Lux Sherwood



Kuvat 22, 23, 24 & 26: Veikko Ilonen ; kuva 25.: www.kerava.fi

Jyrki Pyörnilän luvaton paikkataide

27. Renki skeittaa



28. Skeittausta turbiinihallissa



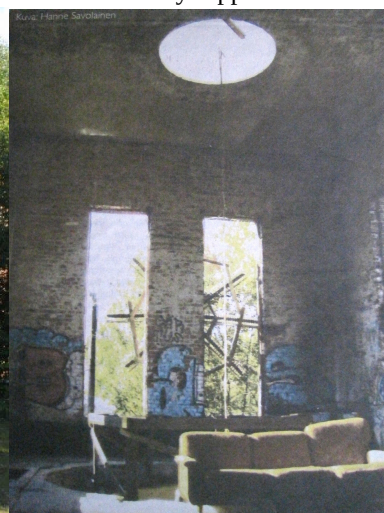
29. Sähkötolppatoteemi



30. Turbiinihalli ulkoapäin



31. Interiöörikuva turbiinihallista, 13/2008 Oulun ylioppilaslehti



32. Rauniot lehtikuvassa 29.8.2008, Kaleva



Kuva 27.: Mikkonen, Ilkka, *Renki skeittaa*

Kuva 28.: Oilinki, Olli, 2009

Kuva 29.: tuntematon

Kuva 30.: tuntematon

Kuva 31.: Savolainen, Hanne, 2008,

Kuva 32.: Rasila, Risto, 2008

Lauri Ainalan luvaton paikkataide

33. Kiukaan haku



34. Kiuas paikallaan



35. Oma sauna



36. Kuoppasaunan katto ja sisäänkäynti



37. Saunomista kuoppasaunassa



38. Tattarisuon konttisaunaa I



39. Tattarisuon konttisaunaa II



40. Tattarisuon lähteen sauna



41. Tattarisuon lähteen sauna



42. Tattarisuon lähteen sauna sisältä



43. Tattarisuon lähteen sauna sisältä



44. Mallastemppeli



45. Mallastemppeli

